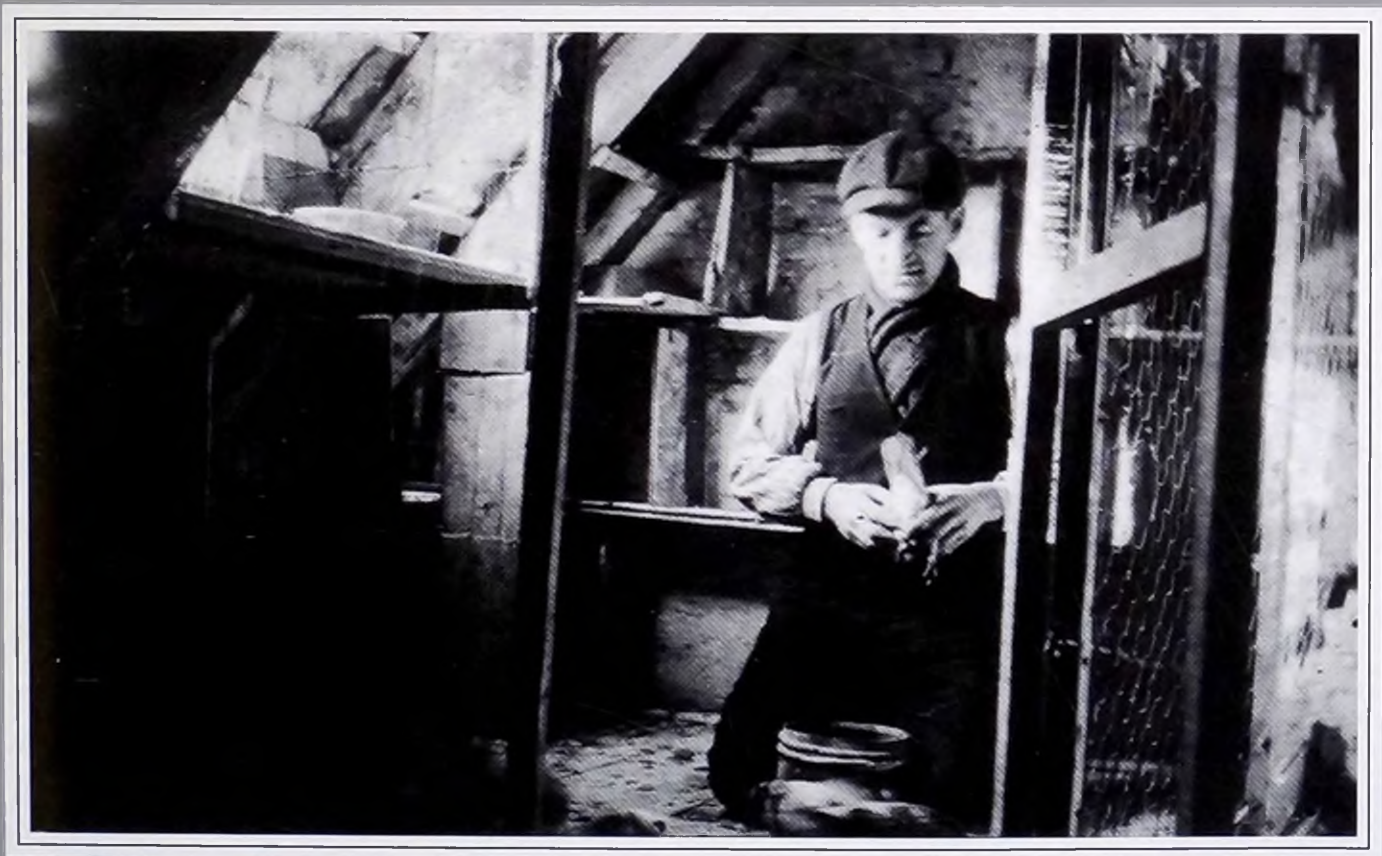

HET LAND VAN NEVELE

Driemaandelijks tijdschrift van de heemkundige kring

Bijdrage tot de geschiedenis
van de duivensport in België

DE DUIVENSPOORT IN HET LAND VAN NEVELE Deel I

september 2007

jaargang XXXVIII

aflevering 3A

Afgiftekantoor 9850 Nevele

HET LAND VAN NEVELE

Heemkundig tijdschrift voor
Bachte-Maria-Leerne, Hansbeke, Landegem, Lotenhulle, Meigem,
Merendree, Nevele, Poesele, Poeke, Sint-Martens-Leerne, Vinkt, Vosselare
en Zeveren

Het Land van Nevele is een uitgave van de heemkundige kring
"Het Land van Nevele" v.z.w.
Beentjesstraat 29, 9850 Nevele (Poesele)

Abonnementen en lidgeld 2007

Abonnementen op *Het Land van Nevele* lopen over een jaargang van vier nummers. Bij nieuwe abonnementen in de loop van het werkjaar worden de vorige nummers, indien nog voorradig, nagestuurd. Oudere nummers vanaf 1970 zijn nog in beperkte hoeveelheid beschikbaar.

Lidgeld 2007

19 euro (+ 3 euro buitenland) over te schrijven op rekening 290-7431460-20 of 001-3951685-78 van "Het Land van Nevele" v.z.w.,
Dammeers 35, 9880 Aalter.

Steunend lid 2007

Vanaf 25 euro

Secretariaat

P. Tuytschaever, Gaston Martensstraat 5, 9810 Eke-Nazareth

Tijdschriftadministratie

L. De Ruyck, Heiste 45, 9850 Landegem

Opmaak

C. De Grootte, Heiste 45, 9850 Landegem

Eindredactie en verantwoordelijke uitgever

J. Luysaert, Veldestraat 26, 9850 Merendree

Druk

Beschutte Werkplaats "Nevelland", Nevele

De auteurs, en niet de uitgever, zijn verantwoordelijk voor hun bijdragen en illustraties.

Bij de kafffoto: Albin D'Hooge op zijn duivenhok onder het dak in 1919. Hij woonde op de hoek van de Zeistraat en de Langemunt te Nevele.
(Verzameling Daniel D'Hooge)

HET LAND VAN NEVELE

Provincie
Oost-Vlaanderen
Centrale Bibliotheek

Bijdrage tot de geschiedenis
van de duivensport in België

DE DUIVENSPOORT IN HET LAND VAN NEVELE

Deel I

Samenstelling: André BOLLAERT
Patrick TUYTSCHAEVER

Met de medewerking van: Stefaan De Groote, Daniël D'Hooge, Jan
Luyssaert, André Stevens, Arnold Strobbe, Erik Waelput

september 2007

jaargang XXXVIII

aflevering 3A

Verantwoordelijke uitgever: J. LUYSSAERT, Veldestraat 26, 9850 Merendree

INHOUD

Inleiding	231
1 De vroegste geschiedenis van de duif en de duivensport.....	233
1.1 De duif en de mens: een eeuwenoud verhaal	233
1.2 Duiventorens	243
1.3 Het ontstaan van de duivensport in ons land	248
2 Duivensport en duivenspel	28
2.1 De duivenwedstrijden	284
2.2 De organisatie van de wedstrijden	292
3 De duivensport in het Land van Nevele	31
3.1 De vroegste sporen in, om en rond het Land van Nevele	317
3.2 De eerste duivenwedstrijden in het Land van Nevele	319
3.3 De grote wedstrijden.....	323
3.4 Duiven en duivenspelers uit het Land van Nevele in de Verenigde Staten	324
Geraadpleegde bronnen en literatuur.....	332
Hoe berekende men vroeger een duivenuitslag	335

INLEIDING

2007 was een belangrijk jaar voor de duivensport in het Nevelse. Dit jaar organiseerde de 'Koninklijke Belgische Duivenliefhebbersbond' (K.B.D.B.) op 15 augustus in Nevele het wereldkampioenschap met deelnemers uit 21 verschillende landen. In de aanloop tot dit kampioenschap stelde de heemkundige kring 'Het Land van Nevele vzw' een tentoonstelling samen over de duivensport in het Nevelse. Het was de eerste maal in België dat er zoveel gegevens werden samengebracht over de vroegste geschiedenis van deze populaire volkssport op het platteland. Een halve eeuw vóór de eerste fiets in het straatbeeld verscheen en de eerste voetbal over de groene mat rolde, raakte onze streek reeds in de ban van de duivensport. Van geen enkele volkssport is er zo'n uitgebreid oud archief voorhanden en toch werd het tot op heden zelden of nooit geraadpleegd.

Dank zij de medewerking van de bibliotheek van de universiteit Gent en de familie Debosschere, uitgevers van 'De Duivenbode' en 'De vrije duif', konden we teruggaan naar de vroegste sporen van de duivensport in onze streek. Bij het raadplegen van het duiventijdschrift 'De Reisduif' in de universiteitsbibliotheek te Gent kwamen we op het spoor van 'L'Epervier', één der oudste Belgische duiventijdschriften. Dit tijdschrift konden we raadplegen in de Koninklijke Bibliotheek Albert I. Zo kon begonnen worden aan het schrijven van de vroegste geschiedenis van de duivensport in het Land van Nevele. We hopen dat deze bijdrage de aanleiding mag zijn voor verder onderzoek naar één van de populairste volkssporten die ons land ooit heeft gehad.

Sinds de inhoud van de belangrijkste bibliotheken van ons land consulteerbaar is via het internet is er voor de heemkundige en historische vorsers een nieuwe wereld open gegaan.

Via ontelbare consultaties op het internet stelden we vast dat nog nergens in België een grondige studie werd uitgevoerd naar de ontstaansgeschiedenis van de duivensport, laat staan een studie naar de ontstaansgeschiedenis op het platteland. Wie de talrijke dorpsmonografieën doorneemt zal trouwens merken dat men er ofwel niets van afweet ofwel geen interesse voor heeft. Nochtans zal de lezer gauw merken dat dank zij deze volkssport de bewoner van het platteland contacten heeft gelegd ver buiten de dorpsgrenzen en dat hierbij van de nieuwe transportmiddelen optimaal gebruik werd gemaakt.

De overvloed aan bronnen en gegevens die we de laatste maanden nog ontdekten maakte het ons onmogelijk deze nog op een wetenschappelijk verantwoorde manier te verwerken. We noemen deze bijdrage dan ook 'De duivensport in het Land van Nevele' en niet 'De geschiedenis van de duivensport in het Land van Nevele' omdat we ons maar al te goed bewust zijn van de onvolledigheid van deze studie.

We hebben vooral aandacht gehad voor de mensen en de verenigingen in het Land van Nevele die betrokken waren bij de duivensport en we blikken bijvoorbeeld niet in detail terug op de geschiedenis van het constateren van de duiven. We maakten ook geen studie over de verzorging van de duif, over de soorten wedstrijden, over de te winnen prijzen, over de pogingen tot bedrog, over de vele problemen met de spoorwegen en de Fransen, enz. Deze punten worden wel terloops behandeld maar niet uitgediept.

André BOLLAERT, Poesele

1 DE VROEGSTE GESCHIEDENIS VAN DE DUIF EN DE DUIVENSPORT

1.1 De duif en de mens: een eeuwenoud verhaal

Van alle dieren is de duif een van de eerste diersoorten die door de mens werd gedomesticeerd. Haar aard en karakter leenden zich uitstekend hiervoor en de geschiedenis leert ons dat in alle tijden duiven zich in de onmiddellijke omgeving van mensen hebben opgehouden. Al heel snel ontdekte de mens de bijzondere kenmerken die een duif in zich draagt namelijk de gehechtheid aan het nest en een zeker oriënteringsvermogen die haar toelaat om over korte of langere afstand de weg naar huis te vinden. Het is dan ook niet verwonderlijk dat de mens deze eigenschappen ten volle zou uitbaten en uitbuiten.

De beroemdste duif uit de oude geschiedenis is ongetwijfeld de duif die Noach of Noë los liet uit de ark en die terugkeerde met een olijftwijgje in haar snavel en aldus het bewijs leverde dat de aarde niet langer volledig overstroomd was.

Van het domesticeren van duiven is voor het eerst sprake tijdens de 5de Egyptische dynastie, zo'n 3000 jaar voor onze tijdrekening.¹ De oude Egyptenaren kenden ook reeds vaste stations waar de boodschapduiven waren in ondergebracht en oude geschiedschrijvers verhalen dat er bij de kroning van de Egyptische farao Ramses II (13de eeuw voor onze tijdrekening) vier duiven werden losgelaten die het nieuws van de troonsbestijging naar de vier windstreken meevoerden.

Fenicische en Egyptische schippers meldden hun terugkeer aan het thuisfront door het loslaten van duiven toen ze nog een heel eind van de kust verwijderd waren. In het oude Syrië bestond een georganiseerde duivenpost en ook de Grieken gebruikten duiven voor het overbrengen van boodschappen. Duiven werden er meegenomen naar het strijdtoneel en daar gelost zodat het thuisfront snel op de hoogte was van de overwinning of nederlaag van hun troepen.

Een bekend verhaal uit de oudheid is dat van de Olympische atleet Taurosthenis van het eilandje Aegina² die na zijn overwinning op de spelen in 444 voor Christus te Pisa (niet ver van Olympia in de Peloponesos) zijn ouders het goede nieuws liet weten door een duif te sturen met aan één van

¹ *The New Encyclopedia Britannica*, 15de ed. 2005, volume 9, blz. 437.

² Egina, Saronische eilanden, +/- 30 km van Piraeus.

haar poten een purperen lapje.³

Volgens de Romeinse schrijver Marcus Terrentius Varro, die leefde in de eeuw voor onze tijdrekening, vond men in de Romeinse steden overal duivenslagen. Hij had het over drie soorten duiven, de eerste soort was een soortgenoot van de rotsduif. Deze duif leefde in 'columbaria' (duiventillen) in de stad en voedde zich op de velden van het platteland. De tweede soort was een zeer tamme duif, meestal wit, die als huisdier onder één dak met de mensen leefde. De derde soort was een kruising van de twee die vooral gekweekt werd voor het vlees. De duif was populair in het oude Rome en vooral vrouwen en kinderen staan regelmatig afgebeeld op grafmonumenten met een duif in de hand of tegen de borst gedrukt. Slagen met 5000 duiven zouden geen uitzondering zijn geweest. Oude vogels die onvoldoende kweekten, werden vetgemest en verkocht. Jonge vetduiven werden enkele dagen voor het slachten met een speciale meelbrij volgestopt, die in sommige gevallen werd voorgekauwd door slaven. Zo werden ze op korte tijd vetgemest en was hun vlees witter.⁴

Duiven werden ook gebruikt voor het overbrengen van berichten bij kampspelen. De bezoekers brachten hun duiven mee naar de kampplaats en konden zo het thuisfront zeer snel op de hoogte brengen van het resultaat.

In 'La colombe messagère plus rapide que l'éclair' van Michel Sabbagh dat in 1805 bij de Librairie Impériale te Parijs werd uitgegeven, naar een vertaling uit het Arabisch, wordt verteld dat de Arabieren reeds zeer vroeg op de hoogte waren hoe ze duiven moesten huisvesten, verzorgen en africhten. Zij leerden de dieren vliegen tussen twee stations en gebruikten zelfs verplaatsbare stations, een praktijk die in West-Europa pas in het eerste decennium van vorige eeuw werd ontdekt en slechts in zeer beperkte mate werd toegepast met vooral militaire doeleinden.

In de tweede helft van de 12de en de eerste helft van de 13de eeuw kende men in Bagdad een goed georganiseerde duivendienst die volledig teloor ging door de inval van de Mongolen in 1258.⁵

³ SPRUYT C.A.M., *De Postduivenrassen*, Gouda, 1948, blz. 8-10.

⁴ SPRUYT C.A.M., *ibidem*, blz. 9 – SCHOEFS H., Van boodschapper tot topsporter, maar altijd delicatessen, in *Een Gevleugelde liefhebberij*, Oosterzele, 2005, blz. 25-26.

⁵ SPRUYT C.A.M., *ibidem* blz. 10. Het werk van Sabbagh bevindt zich in de stadsbibliotheek van Antwerpen onder het nummer 658082.

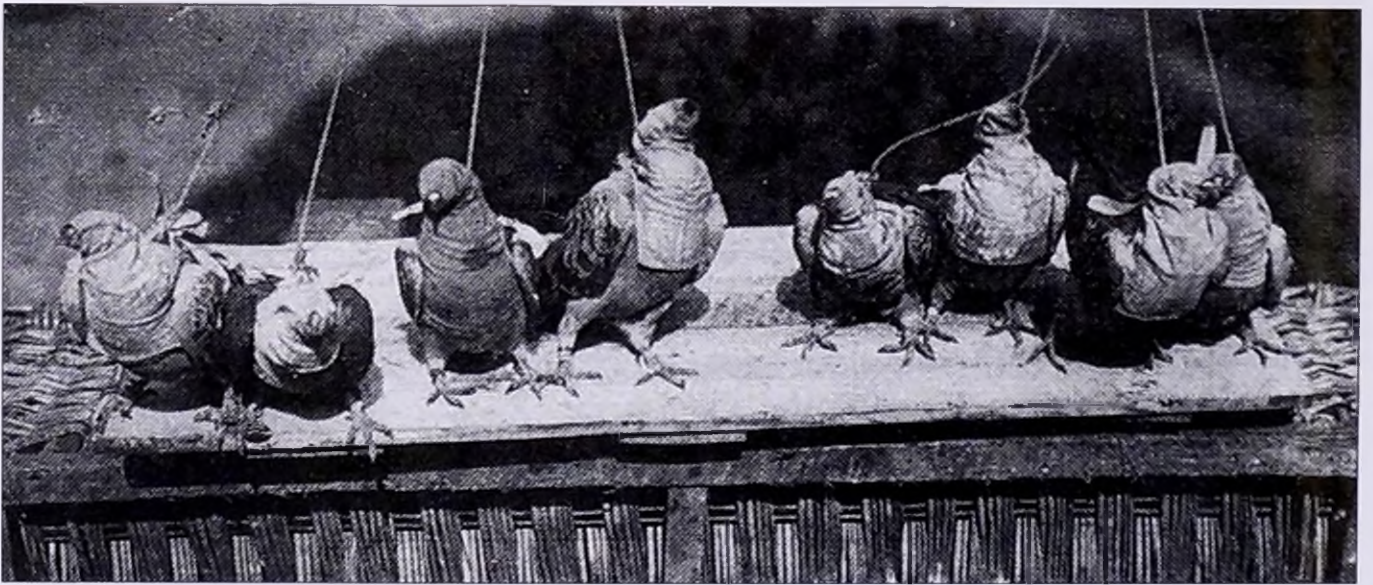
Vanaf omstreeks 1500 vinden we in de Nederlanden diverse bronnen dat ook bij ons duiven werden gebruikt voor het overbrengen van berichten. Tijdens de Romeinse overheersing werd deze techniek reeds in onze streken gebruikt. Zij raakte in onbruik en het waren vermoedelijk de teruggekeerde kruisvaarders die het gebruik van de berichtenduif hier opnieuw hebben ingevoerd.

Een mooi duivenverhaal speelt zich af bij het beleg van Leiden in september 1574. De toestand was er bijzonder kritiek, de hongersnood was tot het uiterste gestegen en de weerstand dreigde te breken. Voor boodschappers was het bijna onmogelijk geworden om door de vijandelijke linies te geraken zodat elk contact met de Prins van Oranje onmogelijk dreigde te worden. Eind september besloten de stadhouders hun toevlucht te nemen tot de duivenpost, een systeem dat bij het beleg van Haarlem in 1572 goede diensten had bewezen. Willem Cornelisz Speelman en zijn broers Ulrik en Jan Cornelisz lieten acht van hun duiven door de Spaanse linies smokkelen. Tijdens de laatste week van het beleg ontving men in de belegerde stad meerdere brieven per duivenpost, waarin de te volgen tactiek tegenover de Spanjaarden werd uitgelegd en aan stadsbestuur en inwoners moed werd ingesproken. Juist in dit zo kritieke stadium waren deze brieven van beslissende betekenis voor het welslagen van de Leidse verdediging. De stedelijke regering heeft in 1578 de rol die de gebroeders Speelman toen hebben gespeeld beloofd door hen het recht toe te kennen de naam Duivenbode te dragen en een wapenschild met de Leidse sleutels en enkele duiven te voeren. De duiven van de broeders Speelman heeft men opgezet en lange tijd op het raadhuis te Leiden ter herinnering aan de belegering bewaard.⁶

Bekend is ook het verhaal uit 1815 van de Britse bankier Nathan Rothschild die via een postduif eerder op de hoogte was van de nederlaag van Napoleon te Waterloo dan de Britse regering. Hij kocht massaal de steeds maar dalende Britse staatsfondsen op om die daarna met reuzenwinsten opnieuw te verkopen.⁷

⁶ EKKART R.E.O, Sleutelfiguren, Leids Jaarboekje 1974, *Jaarboekje voor geschiedenis en oudheidkunde van Leiden en omstreken*, zesenzestigste deel, Leiden 1974, blz. 197-215.

⁷ SPRUYT C.A.M., *ibidem*, blz. 12-13.

Ook voor de postduiven in de loopgraven werd tijdens de Eerste Wereldoorlog een speciaal gasmasker vervaardigd. (Verz. Land van Nevele).

Rothschild had een vernuftig systeem ontwikkeld waarbij zijn duiven (een kleine blauwe Antwerpse soort) in kleine etappes naar de Britse hoofdstad vlogen om het risico op verlies tot een minimum te herleiden. Ze vlogen de lijn Calais, Dover, Sittingbourne, Blackheath, Londen. In al deze plaatsen waren hokken gevestigd en werden de berichten doorgegeven.

Berichtenduiven brachten in 1820 beursnoteringen over tussen Parijs, Londen, Amsterdam en Frankfurt am Main. De afstand tussen Antwerpen en Londen werd onder normale omstandigheden afgelegd in ongeveer 5 uur 30 minuten.⁸

Vóór de komst van de telegraaf in 1851 beschikte Paul Julius Reuter (1816-1899), stichter van het persbureau naar hem genoemd, gedurende enkele jaren over een uitgebreide duivendienst waarmee berichten werden overgebracht tussen het Duitse Aken en Brussel.⁹

En zo zijn er nog vele voorbeelden van het gebruik van de duif als overbrenger van berichten, boodschappen tot zelfs diamanten toe.

Ten tijde van de loting voor de militaire dienst werd veelal een duif meegenomen die het goede of slechte nieuws reeds voor de thuiskomst van de loteling overbracht. En wanneer plattelandsbewoners voor de rechtbank moesten verschijnen dan voorzagen ze zich geregeld van reisduiven om de uitspraak van de rechtbank onmiddellijk aan de thuiswachtenden te kunnen meedelen. Toen de gebroeders Jan-Frans en Adolf Van der Cruyssen in 1864 de wedstrijd van 'uiterlijke welsprekendheid' hadden gewonnen te Tielt werd het blijde nieuws te Nevele door duiven aangebracht.¹⁰

Gedurende het beleg van Parijs door de Pruisen in 1870-71 bestond er een geregelde postdienst tussen enkele belangrijk Franse steden en de hoofdstad. De fotografie was toen al zo ver gevorderd dat berichten met behulp van microfotografie konden worden verkleind. Een blaadje zijdepapier van 43x32 mm kon 3500 telegrammen van elk 20 woorden bevatten. Een duif kon 20 van deze velletjes, opgerold in een aan de staart bevestigd kokertje,

⁸ SPRUYT C., *De postduif van A-Z*, vijfde druk, 1964, blz.24

⁹ www.reuters.com

¹⁰ VAN DE CASTEELE J, *Nevelse jeugdherinneringen van Paul Fredericq, Het Land van Nevele*, jg. 10 (1979), afl. 2, blz.79 en 90. Jan-Frans en Adolf Van der Cruyssen waren jongere broers van Aldemar Camiel Van der Cruyssen naar wie de vroegere Karnemelkstraat werd genoemd.

Petrus Tollens was tijdens de Eerste Wereldoorlog duivenverzorger
in het Amerikaanse leger.
(Verz. Willy Quintyn, Hansbeke)

vervoeren. De Duitsers reageerden hierop door het inzetten van afgerichte stootvogels. Toch zouden in totaal 150.000 officiële en ongeveer één miljoen privé-boodschappen de vijandelijke linies zijn gepasseerd. Door middel van luchtballons werden de Parijse duiven vervoerd om dan opnieuw losgelaten te worden over de Pruisische linies heen. Minder bekend is dat de man die te Parijs de idee lanceerde om postduiven per ballon door de vijandelijke linie te loodsen een geboren Vlaming was uit Kortrijk, Van Roosebeke, schoenmaker van beroep en in 1871 ondervoorzitter van de Parijse duivenmaatschappij 'L'Espérance'.¹¹

Na deze oorlog werd het belang van de duif als mogelijke boodschapper door vele naties zeer hoog ingeschat en de Belgische duivenkwekers deden gouden zaken. Zo betaalde men toen voor een koppel goede reisduiven tussen de 100 en de 500 frank. Tal van landen richtten een militaire postduivendienst op die meestal de aanzet is geworden tot het ontstaan van de duivensport aldaar, we citeren er enkele: Frankrijk 1870, Rusland 1874, Denemarken 1878, Spanje 1879, Zweden 1886, enz.¹²

Tijdens de Eerste Wereldoorlog werden duiven ingezet als boodschappers en spionnen. Toen er gifgas werd gebruikt, kregen de soldaten, de honden en de postduiven in de loopgraven een gasmasker ter beschikking gesteld. De Duitsers hadden hun postduivenstations in 1909 opgeheven en moesten vaststellen dat ze qua berichtgeving en verkenning een grote achterstand hadden op de Belgen en de Fransen. Italië, dat pas in 1916 de oorlog aan Duitsland verklaarde, had een uitgebreide postduivenberichtdienst ontwikkeld uit duiven die afkomstig waren van de Antwerpenaar Randaxhe. Amerika kwam in 1917 in de oorlog met een postduivennet, geleid door een zestigtal uitgezochte manschappen die hiertoe een speciale opleiding hadden genoten.¹³ Men rekruteerde ook bij de immigranten. Petrus Tollens uit Hansbeke die op 11 november 1914 als 23-jarige met de 'Ryndam' vanuit Rotterdam in de haven van New York arriveerde, nam dienst bij het Amerikaanse leger en werd er duivenverzorger. Na zijn terugkeer vestigde hij zich te Landegem en bleef een van de beste duivenspelers uit de streek.¹⁴

¹¹ *De Reisduif*, jg. 26, nr. 6, 8 februari 1902. - SPRUYT C., *ibidem*, blz. 27

¹² *Le Bien public*, 12 december 1887, La statistique des pigeons voyageurs en Europe.

¹³ SPRUYT C., *ibidem*, blz. 30-32.

¹⁴ Met dank aan Willy Quintyn voor de informatie.

De heldenverhalen van de Amerikaanse duiven zijn ontelbaar en de diertjes werden echt als helden behandeld. Eén van de bekendste was 'Cher Ami' over wie in 1935 een boek verscheen.¹⁵ Begin oktober 1918 raakte de zwaar gewonde 'Cher Ami' als enige berichtenduif door het spervuur van de vijandelijke linies en redde zo het leven van de 194 resterende manschappen van wat later 'The Lost Battalion'¹⁶ zou genoemd worden. Bij haar terugkeer naar de Verenigde Staten werd zij uitgeleide gedaan door niemand minder dan generaal John 'Black Jack' Pershing (1860-1948).

Een ander mooi duivenverhaal is dat van de Franse heldenduif 'Vaillant' van commandant Raynal. Ze werd op 4 juni 1916 losgelaten op fort Vaux tijdens de Slag bij Verdun, met in een kokertje de volgende boodschap: *'Wij bezwijken langzamerhand onder de gasaanvallen. We moeten dringend ontzet worden. Dit is mijn laatste duif. Getekend, commandant Raynal.'*

De duif keerde meteen terug in het fort omdat er te veel gas in de lucht hing. Een tweede poging lukte wel en hoewel het fort uiteindelijk toch in Duitse handen viel, herinnert een monument ter plaatse nog altijd aan de moedige duif die, vergiftigd door het gas, stervend haar hok binnenviel. De vogel ontving postuum medailles, werd opgezet, en kreeg een plekje in het Franse legermuseum.¹⁷ Het verhaal van Vaillant inspireerde Gary Chapman tot de computeranimatiefilm 'Vaillant' die vooral in Frankrijk veel bijval geniet. Het verhaal van de nieuwe Vaillant speelt zich echter af tijdens de Tweede Wereldoorlog.

Tijdens de Grote Oorlog experimenteerden Belgen, Fransen en Engelsen met nachtvluchten voor duiven maar dit werd een tegenvaller. Het spionagesysteem van de Fransen waarbij op de borst van de duif een minicamera werd bevestigd, kende wel een zeker succes en leverde nuttige informatie op over de posities aan het front.

Ook in onze streken werd het systeem om reisduiven in de duisternis te lossen uitgetoet. Op 24 oktober 1909 had met succes te Sint-Martens-

¹⁵ COTHEN M., *Cher Ami, The story of a Carrier Pigeon*, 1935.

¹⁶ Het verhaal van The Lost Battalion werd verfilmd in 2001 met o.a. Rick Schroder en Michael Brandon.

¹⁷ MEIJERINCK H., *Postduiven, helden in de Eerste Wereldoorlog*, (www.wereldoorlog1418.nl/duiven). De auteur geeft de duif de naam van 'Vaillant'; le pigeon vaillant = de dappere duif werd verkeerdelijk vertaald als 'de duif Vaillant'.

Latem een avondvlucht plaats met 10 duiven die op 3 km van hun hok werden gelost. De duiven werden losgelaten om 19u35 en 5 minuten later werd de eerste duif al op haar hok geconstateerd. Of er later nog dergelijke experimenten werden georganiseerd vonden we niet terug.¹⁸

Ook tijdens de Tweede Wereldoorlog werd gebruik gemaakt van postduiven. Het Amerikaanse leger beschikte doorlopend over 54.000 getrainde vogels die overal ter wereld konden worden ingezet. Sommige diertjes werden gelost uit bommenwerpers en vonden meestal zonder problemen hun verplaatsbaar hok terug ook al was op dit hok slechts voor hen een korte bewoning voorzien geweest. De Amerikaanse duiven kregen een harde training met dagelijkse vluchten vanaf zes weken. Eens drie maanden oud vlogen ze reeds over een afstand van 500 km waarvan soms een groot deel over meren en de zee.¹⁹ De Amerikaanse berichtendienst maakte toen ook gebruik van een speciale trainingmethode voor het africhten van nachtvliegers. De meest legendarische nachtvlieger was 'Pathfinder'. Het diertje was geboren in november 1943 en kwam na vier weken op het nachthok terecht waar het meedeed met de gewone training van de nachtvliegers, zoals van jongs af aan leren vliegen met invallende duisternis tot volledige duisternis; het binnenkomen eerst op helverlichte hokken, later bij minder sterk licht om te komen tot volslagen duisternis met loslatingen op afstanden schommelend van 10 tot 150 mijl volledig in het donker. Om op het even welke afstand hij werd gelost, was hij steeds terug op zijn hok in een normale dagvliegtijd. Op 6 augustus 1944 haalde hij in een wedstrijd over 300 km in volle duisternis en met een bewolkte hemel een gemiddelde snelheid van 744 meter per minuut, waarmee hij toen een nieuw wereldrecord vestigde.²⁰ De laatste oorlog waarin nog veelvuldig gebruik werd gemaakt van postduiven was die in Korea tussen 1950 en 1953.

Zo zijn er vele tientallen voorbeelden van de duif ten dienste van de mens, maar vergeten we vooral niet het belang van de duif als symbool van de vrede, een vrede die de geschiedenis door even broos blijkt te zijn als de frêle duif.

¹⁸ *De Reisduif*, jg. 33, 30 oktober 1909.

¹⁹ SPRUYT C., *ibidem*, blz. 40-42.

²⁰ SPRUYT C., *ibidem*, blz. 493.

1.2 Duiventorens

1.2.1 Oorsprong en verspreiding

Duiven werden meestal gehouden in duiventorens of duiventillen. In het oude Rome leefden ze dikwijls onder één dak met de mensen zoals dat bij ons ook het geval was en in sommige gevallen nog is.

Palestina wordt in verscheidene teksten aangehaald als één der landen waar de eerste duiventoren voorkwamen, maar ook in Egypte, Griekenland, Rome, enz. zijn er aanwijzingen dat er reeds vele honderden jaren voor onze tijdrekening duiventorens bestonden. De overlevering vertelt ons dat het de kruisvaarders waren die de duiventorens introduceerden in onze gewesten. Oorspronkelijk werden ze opgetrokken in hout later in metselwerk.

Omdat duiven bij het zoeken naar voedsel in omringende weilanden grote schade konden aanrichten, werd het houden ervan aan strenge regels onderworpen. Het recht om duiven te houden werd gekoppeld aan de hoeveelheid land die men bezat. De voornaamste grootgrondbezitters van de middeleeuwen, kerk en adel, kregen zo recht op duivenslag: het recht om grote aantallen duiven te houden in torens en tillen.

Maar ook de steden hadden hierin soms hun zeg. Zo verleende de stad Gent aan de St.-Pietersabdij het recht van duivenkweek op de torens van de stadspoorten. Sinds de dertiende eeuw vormden 'vogelrie, visserie, zwanerie' samen met de duivenkweek een belangrijk onderdeel van de voedselvoorziening van de rijke tafels van de edellieden, vooral in de winter wanneer vers rund en varkensvlees nauwelijks te krijgen was.

In Vlaanderen werden honderden speciale torens gebouwd met duiventillen waarin tientallen tot honderden koppels konden nestelen, broeden en kweken. In de toren werd in principe niet gevoederd, tenzij tijdens zeer strenge wintermaanden, zodat de duiven hun voedsel zochten op de omliggende akkers van de pachters, die hierop stilzwijgend moesten toezien. Indien een pachter de toelating kreeg om duiven te houden dan moest hij veelal de helft van zijn kweek afstaan aan de eigenaar van het hof en moest hij al zijn duiven 'corenen' (= voederen) met zijn eigen graan. Wie duiven van een ander ving riskeerde zware straffen, tot verbanning toe. Een plakkaat van de Raad van Vlaanderen van 31 augustus 1613 verbiedt het houden van duiven aan allen die geen 3 bunders ($\pm 3,5$ ha) land bezitten. Toen was het recht op het houden van duiven al sterk versoepeld. Men schat dat in Vlaanderen op het

eind van de 16de eeuw er ruim 2,4 miljoen duiven rondvlogen.

Volgens de overlevering zou de duivensoort die de torens en de kasteelhoeven bevolkte de 'veldvluchter' (*columbia livia fugens*) geweest zijn. De Franse naam van deze soort is de 'biset fuyard'. In Vlaanderen werd deze soort 'koter' of 'velte' genoemd. Het is een variant van de rotsduif (*columbia livia*). Ze zijn iets kleiner dan de gewone rotsduif, blauwachtig grijs van kleur met een groene schijn rond de hals.

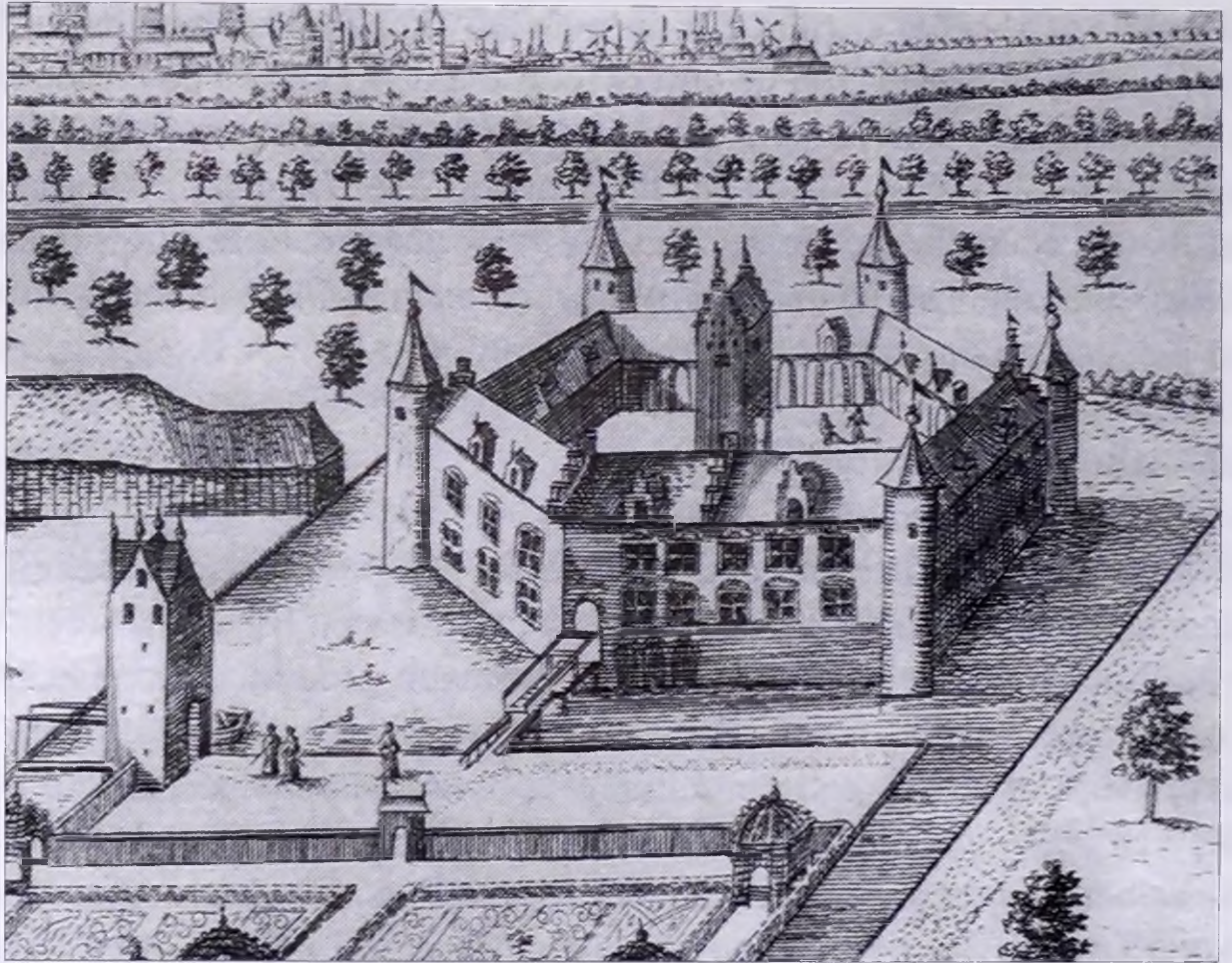
1.2.2 Onze eerste mestfabrieken

In 'De geschiedenis van de landbouw in België' besteedt ingenieur Paul Lindemans veel aandacht aan de duiventorens. Zo stelt hij dat het recht om een duifhuis te bezitten in de late Middeleeuwen geen uitsluitend heerlijk voorrecht meer was maar een voorrecht van grote landbouwuitbatingen. Hij maakte hiervoor een vergelijking tussen de beschikbare gegevens van 1422 en die van 1577.

De heer bekwam eertijds, bijna zonder kosten, het vlees van jonge duiven en vooral van grote hoeveelheden duivenmest voor het bemesten van de eigen moestuin. Wat hij niet nodig had, kon hij duur verkopen. Duivenmest, in de juiste verhouding vermengd met water, was eertijds de beste meststof die er beschikbaar was.

In de late middeleeuwen leek deze wantoestand al sterk gewijzigd te zijn. Door de verbrokkeling van de grote domeinen waren de oude uithoeven van het domein zelfstandige pachthoeven geworden en binnen het vroegere domein waren veelal ook nieuwe hoeven ontstaan. Lindemans vindt het verwonderlijk dat er zoveel hoeven waren in de 15de eeuw die een duifhuis bezaten, terwijl veel van die hoeven nooit de zetel waren geweest van een heerlijkheid of het vroeger winhof van een kasteel.

De grote stijging van het aantal duivenslagen heeft volgens hem de duivenplaag niet verergerd. Integendeel, zo schrijft hij: *'de duiven behoorden nu tot het winhof van een pachter, een boer, die de duivenschade op zijn akkers even erg vreesde als de keuterboeren uit het omliggende. Zij zullen het aantal duiven in hun vleug wel beperkt hebben tot het minimum nodig voor de mestproductie; en ze zullen ze zeker opgesloten hebben gedurende de zaai-tijd en tijdens de oogst. Zij hadden er evenveel belang bij als de boeren die geen duiven mochten houden. Het voorrecht een duifhuis te bezitten dat bepaalde hoeven bezaten, schijnt grotendeels vervaagd na de troebelen van de 16de eeuw. En zoals het gewoonlijk gebeurt, als een voorrecht vervalt,*

Op de binnenkoer van het zeshoekig kasteel van Poeke stond eertijds een hoge toren die zeer goed op een duiventoren lijkt.

Kaartfragment uit Sanderus, *Flandria Illustrata*, 1725 .

(Verzameling André Bollaert, Poesele)

De duiventoren van *Meirekasteel* te Vosselare in 1902.

(verzameling Carlos Lips, Poesele)

begon nu iedereen duiven te houden. Nu eerst bleken de duiven een echte plaag te worden. De Staten dienden in te grijpen door bepaalde reglementeringen, zo in 1612, 1613, 1716, 1720 en 1740.'

En hij besluit: *'Relicten van heerlijke duiventorens zijn thans eerder zeldzaam in het Vlaamse land. Wel bezitten wij nog enkele monumentale duifhuizen, maar die werden gewoonlijk opgericht door rijkelui, als decoratief onderdeel van hun speelhuis op het platteland.'*

Tegenwoordig worden in sommige van onze grote steden zoals o.a.. Kortrijk en Gent opnieuw duiventorens opgericht. Men verwisselt er de broedeieren van de snel aangroeiende wilde duiven met nepeieren om zo de overbevolking van deze laatste tegen te gaan.

1.2.3 Duiventorens in het Land van Nevele

In het werkgebied van onze heemkring zijn nog slechts twee middeleeuwse duiventorens bewaard gebleven; één (vermoedelijke) te Bachte-Maria-Lerne en één te Hansbeke. Dat is zeer weinig als we zien dat er in het naburige Bellem alleen al nog drie dergelijke torens staan. Een gericht onderzoek naar de aanwezigheid van duiventorens in onze streek is nog niet gebeurd. De teruggevonden vermeldingen mogen eerder als toevallige vondsten worden beschouwd. Het verwondert ons wel dat in de recent verschenen dorpsmonografie van Lotenhulle nergens melding gemaakt wordt van het bestaan van een dergelijk bouwwerk op de diverse beschreven pachthoeven. Ook voor Nevele, Landegem, Merendree, Vinkt, Sint-Martens-Lerne en Zeveren beschikken we op heden over geen gegevens. In 1448 was er te Meigem een hofstede die 'ten duufhuuse' werd genoemd.²¹ Te Poesele zijn er waarschijnlijk nooit duiventorens geweest ofwel waren ze in het midden van de 16de eeuw reeds verdwenen. Of was het bestaan van een duiventoren of duiventil op een neerhof zo vanzelfsprekend dat er geen aparte melding van werd gemaakt?

Te Poeke stond midden op de binnenkoer van het zeshoekig kasteel in 1641 een hoge toren die verbazend goed op een duiventoren lijkt en die, volgens de tekening van Sanderus, hoger was dan de zes hoektorens. Vermoedelijk werd deze toren nog vóór de laatste verbouwingswerken van het kasteel gesloopt.

²¹ SAG, 330/24, 408r (met dank aan Jan Luysaert voor de mededeling).

De 16de eeuwse duiventoren in de Warandestraat te Hansbeke.
(Foto: Willy Quintyn)

Woonnissen in de Hansbeekse duiventoren.
(Foto: André Bollaert)

Ook te Vosselare stond een monumentale duiventoren die reeds voorkwam op een afbeelding van 1547. Hij was gebouwd in het verlengde van de bijgebouwen van het kasteel en werd samen met het kasteel vernield tijdens de Eerste Wereldoorlog. Het 'folieke' op het eilandje voor het kasteel dateert vermoedelijk van het begin van de 19de eeuw en is eerder een imitatie-duiventoren die werd opgericht 'als decoratief onderdeel' zoals door Lindemans beschreven. Een tweede vermelding van een duiventoren te Vosselare werd terugvonden in een beschrijving van het voormalige Tempeliersgoed 'Het Groot Goed ter Meersch' tijdens de 16de eeuw. Pieter van den Hoeck pachtte in 1519 deze hofstede van Roeland Zoete voor een periode van negen jaar. In de pachtvoorwaarden stond o.a. dat hij het recht had om duiven te houden en de mest te gebruiken op voorwaarde dat hij de duiven en de duiventoren zomer en winter zou onderhouden.²²

Toen in 1562 de dreef naar het kasteel van Ooidonk in Bachte-Maria-Leerne werd heraangelegd werd ongeveer halverwege de 'Blauwe Poort' opgetrokken. Dit prachtig torengebouwtje zou destijds ooit als duiventoren gediend hebben.²³

In de huidige Warandestraat (vroeger Veldstraat) nr. 15 ten Hansbeke op het vroegere pachthof Basilius, destijds zo genoemd naar de Gentse grootgrondbezitter Marcus Basilius (eind 17de eeuw) staat ten westen van de hoevegebouwen een vierkante duiventoren van middelmatige hoogte uit de 16de eeuw, thans eigendom van graaf Boudewijn de Boussies-Borluut. De hoeve, die in vroegere tijden bestond uit een opperhof en een neerhof wordt voor het eerst vermeld in de 12de eeuw. Toen behoorde ze toe aan ridder Allaert van Steelant, heer van Steelant, Wachtebeke en Zeveneken. Rekening houdend met de bouwwijze mag men aannemen dat de bouw van de toren opklimt tot de 16de eeuw. De trapgevels op de hoevegebouwen en de duiventoren zijn van recentere datum. In de zuidergevel van de toren zien we drie vlieggaten op een verweerde loopplaat, rustend op zandstenen (vermoedelijk Balegemse steen) consoles. In de noordergevel zijn vijf vlieggaten en een plint op consoles. In de oostgevel is een rondboogvormig deurtje van 1,25 bij 0,70 m met geprofileerde dagkanten dat enkel via een ladder bereikbaar is. De toren bood destijds ruimte voor 120 woonnissen die

²² DEROM S.(1982), *Geschiedenis van Nevele*, Het Groot Goed ter Meers, (onuitgegeven) (archief Het Land van Nevele vzw).

²³ KERCKHAERT N. (1995), *400 jaar Ooidonk*, Gent, blz. 26.

in baksteen tegen de zijwanden zijn gemetseld, nu zijn nog zo'n 90 nissen bruikbaar. De aanpalende stallingen zijn later aangebouwd zodat we met zekerheid mogen aannemen dat de toren oorspronkelijk alleen stond.²⁴

1.3 Het ontstaan van de duivensport in ons land

Volgens de Britse natuurkundige Charles Darwin zouden alle bestaande duivenrassen afstammen van de rotsduif (*columba livia*), dus ook onze 'voyageur' of 'reisduif', die bij onze noorderburen 'postduif' wordt genoemd. De hedendaagse duivenwedstrijden worden met deze soort georganiseerd maar er zijn vele jaren aan vooraf gegaan tot men uiteindelijk de ideale reisduif had gekweekt. De duivensport ontstond in onze steden en zou pas enkele decennia later langzamerhand zijn weg vinden naar het platteland en nog veel later naar het gewone volk.

1.3.1 Dit is Belgisch! De vroegste geschiedenis van de duivensport in ons land

Er bestaat waarschijnlijk geen enkele volkssport die zo Belgisch is als de duivensport. Net als de wielersport kende ze haar ontstaan in het Franstalig landsgedeelte, meer bepaald in de streek om en rond Luik, en werd ze een zeer populaire Vlaamse volkssport.

Toen Sylvain Wittouck (°1838 en +1924), de toenmalige ere-gemeentesecretaris van Hulste (Kortrijk) zijn standaardwerk 'De Hedendaagse Duivenliefhebberij' in 1904 publiceerde, begon hij met de volgende zin: '*Ofschoon de echte reisduif in Belgenland slechts sedert omtrent drie-vierden eener eeuw bestaat, is het niettemin moeilijk te bepalen hoe zij tot stand is gekomen.*'²⁵

Het is Louis-François Thomassin, hoofd van de afdeling financiën van de prefectuur van Luik, toen nog Departement van de Ourthe, die in zijn 'Mémoire Statistique', die aanvangt in 1806, melding maakt van het inrichten van duivenwedstrijden in de stad Luik vanuit Parijs en later vanuit Lyon.

²⁴ MARTENS A. (1975), Een 16de eeuwse duiventoren te Hansbeke, in: *Het Land van Nevele*, jg. VI, afl. 3, blz. 151/153.

²⁵ WITTOUCK S., *De hedendaagsche Duivenliefhebberij*, Brugge, 1904, blz. 1.

De vogels die in 1811 gelost werden aan de boorden van de Rhône, werden bij hun terugkeer in triomf rondgedragen in de oostelijke wijk van de stad waar de meeste duivenliefhebbers woonden.²⁶ De oudst gekende duivenmaatschappij van Luik is 'L'Hirondelle de St.-Marguërite' (de zwaluw van de H. Margaretha), ze bestond reeds in 1817 op de wijk Amercoeur en was vermoedelijk de eerste duivenmaatschappij van België.

Er wordt algemeen aangenomen dat onze duivensport (zeker de lange afstandsvluchten) ontstaan is in het Luikse. Vermits er in het Nederlandse taalgebied blijkbaar nog nooit iets geschreven werd over deze vroegste vermeldingen, achtten we het wenselijk hierover iets meer te vertellen. We vonden hieromtrent een interessante bijdrage in deel XII van 'Enquêtes du Musée de la vie Wallonne' van 1973.²⁷ Een eerste maar vage aanwijzing van een vermoedelijke leervlucht dateert uit 1784. In een schrift dat toebehoorde aan een zekere Henri-Joseph Le Doyen uit Xhendelesse noteert deze laatste dat hij aan een zekere Croisier van Verviers gevraagd had om vier van zijn duiven bij zijn thuiskomst los te laten.

De Luikse dokter-duivenliefhebber Félicien Chapuis (1821-1879), was de eerste die zich in de oorsprong van de duivensport in het Luikse interesseerde, noemt het jaar 1818 als het jaar waarin de eerste poging zou zijn ondernomen om een duivenwedstrijd te organiseren die naam waardig. Hij wordt hierin tegengesproken door C.G. Vanderlinden in zijn standaardwerk 'Le pigeon voyageur' uitgegeven te Parijs in 1950 bij de uitgeverij Payot. Vanderlinden meent zeker te weten dat men in 1806 duiven heeft vervoerd vanuit Luik naar Parijs en Lyon: '*il est certain qu'il était déjà constitué, à ce moment là, des associations dont le nom ne nous est malheureusement pas parvenu*'. Maar ook voor hem blijft het vaag wat er gebeurde in de periode vóór 1818. Vanderlinden heeft hier vermoedelijk de teksten van Thomassin verkeerd begrepen. De rapporten vangen aan in 1806, maar het eerste aangehaalde vervoer van duiven naar de Rhône dateert van 1811. In een aankondiging in de 'Gazette de Liège' van 22 juli 1807 belooft een

²⁶ WITTOUCK S. *ibidem*, blz 3.

²⁷ JARBINET G., *Aux origines de la colombophilie liègeoise, 1784-1818. Extrait des mélanges Elisée Legros. Enquêtes du Musée de la vie Wallonne*, Liège, Vaillant-Carmanne, 1973, blz. 221-237.

zekere Hubert, hoedenmaker aan de Maas, 20 frank aan degene die hem een verloren duif kan terugbezorgen. Als men een dergelijk bedrag voor een verloren duif wil neertellen dan moet het diertje voor de eigenaar wel belangrijk zijn. Dergelijke bedragen werden niet neergeteld voor een berichtenduif of een duif bestemd voor de stoofpot.

De 'Journal du département de l'Ourte' vermeldt op 17 juli 1811, in een bericht aan de duivenliefhebbers, dat men op 22 juli e.k. vertrekt met de duiven naar Amsterdam en dat deze zullen voorzien worden van een kenteken. Men diende zich hiervoor te wenden tot een zekere Pirnay, 'faubourg Bonaparte'.

In de oude aanplakbrieven, aankondigingen en berichten van de stad Luik bevinden zich heel wat berichten die met de duivensport te maken hebben. De krachtigste oproepen om mee te dingen in de duivenwedstrijden zijn afkomstig van een zekere François-Joseph Bouvy, beenhouwer in de Rue St.-Véronique te Luik. De duivenspelers die volgens Bouvy hun duiven op 6 augustus 1812 niet inzetten voor de vlucht op Keulen zullen niet meer erkend worden als echte duivenliefhebbers. Het jaar daarop, in augustus, doet hij opnieuw een oproep tot de duivenliefhebbers, ditmaal voor een vlucht op Frankfurt en hij is duidelijk: *'Celui qui ne se rendra pas à cette invitation ne sera plus reconnu pour premier amateur de pigeons'*. Verder zien we dat er in juli 1816 o.a. een vlucht was uit Metz en op 25 augustus 1818 een vlucht uit Parijs. Voor deze vlucht werden de duiven begeleid door een zekere Nizet. Het inkorven gebeurde opnieuw bij de reeds eerder vernoemde Pirnay die nu (na de val van Napoleon) in 'faubourg d'Amercoeur' woont.

Wanneer nu die eerste echte duivenprijskamp plaats vond in het Luikse zal vermoedelijk een raadsel blijven. In zijn rapport over het Departement van de Ourthe liet Thomassin ons ook nog na dat er in dit departement ongeveer 23.000 duivenkoppels waren die enkel gehouden werden voor het amusement. Hij vermeldt tevens dat in de tijd van prins-bisschop Karel van Velbrück (1772-1784) er duiven werden gebruikt om de resultaten van de wekelijkse loterijen die georganiseerd werden in Luik, Hasselt, Hoei, Verviers en Keulen over te brengen. Zou dit misschien de aanleiding zijn geweest tot het ontstaan van de duivensport in het Luikse?

De Luikenaars waren gekend als gokkers. Van in het begin werd hier voor geld gespeeld dit in tegenstelling tot bijvoorbeeld Verviers waar men oorspronkelijk enkel speelde voor de eer. In deze laatste stad werden de winnende duiven in 1820 met muziek en begeleid door twee kanonnen triomfantelijk door de stad gevoerd.

In Herve werden in 1818 duivenwedstrijden gehouden vanuit Frankfurt am Main en vanaf 1820 hadden in Hoei duivenwedstrijden plaats. In 1820 richtte men in de Luikse wijk Amercoeur een wedstrijd in uit Parijs en in 1823 richtte men in Verviers wedstrijden in vanuit Londen en later vanuit Lyon. Er werd gevlogen met 'Luikse kortbekken'. In het eerste kwart van de 19de eeuw was men in het Luikse reeds overgegaan tot het kruisen van duivenrassen. Toen kruiste men de 'Franse krawaatduif' (le cravaté français) met de 'platneusduif' (le camus). De verspreiding van deze nieuwe soort gebeurde eerst in de provincies Luik en Namen en daarna in gans het land.²⁸

Het voorbeeld van Luik werd in Gent bijna gelijktijdig gevolgd met vluchten op kortere afstanden. Tussen 1810 en 1815 richtte men in de Arteveldstad prijskampen in uit Brugge, Antwerpen en Rijsel met 'Gentse kroppers'. In 1815 vloog men uitzonderlijk vanuit Tours met zes duiven waarvan er slechts één terugkeerde. In 1816 werd een vlucht ingericht uit Londen gewonnen door de Gentenaar Leys. De duiven waren gelost op zondag 14 juli om 9 uur en de eerste duif van de winnaar de heer Leys bereikte haar hok op dinsdag 16 juli om 9u15 aldus de 'Journal de la Province de Hainaut' van 26 juli 1816.²⁹

Vanaf 1820 begonnen rijke Gentse duivenliefhebbers Luikse kortbekken aan te kopen enkel en alleen om aan wedstrijden deel te nemen. In 1826 won Gentenaar Lucas Van Imschoot de eerste prijsvlucht uit Parijs in lokaal 'Den Duitsch'. De winnaar, omschreven als een kleine duif met korte bek en omgekrulde kropveren, kwam dezelfde dag thuis. Deze voor die tijd unieke prestatie werd dan ook uitbundig gevierd. Rond 1840 was 'de baard' van Louis Wuyts, een duiver met omgekrulde veren op de borst, de beste en bekendste duif van Gent. Zijn naam en faam bleven lang hangen in het geheugen van de Gentse duivenliefhebbers.

Een bekend duivenspeler uit die tijd was de Gentse beursmakelaar C. De Bast die zijn duiven vooral gebruikte om zo snel mogelijk op de hoogte te zijn van de beursberichten uit Londen. Toen hij niet meer tevreden was over zijn honderden duiven van zuiver Luiks ras kruiste hij deze met Antwerpse duiven wat resulteerde in een opmerkelijke verbetering van zijn uitslagen.

²⁸ WITTOUCK S., *ibidem*, blz 15.

²⁹ DELESTREZ W., *De Duivenbode* 18 juni 1865.

Oud Antwerps duivenras.
 (Uit: WITTOUCK S., De hedendaagse duivenliefhebberij,
 Brugge, 1904, blz. 30.)
 (Verzameling Walter De Smet, Gentbrugge)

Oud Luiks duivenras.
 (Uit: WITTOUCK S., De hedendaagse duivenliefhebberij,
 Brugge, 1904, blz. 33.)
 (Verzameling Walter De Smet, Gentbrugge)

De beste Gentse duiven waren kruisingen van 'de witte smerle', een duiver van een zekere Seghers, met Antwerpse rassen.³⁰

In Antwerpen werden tijdens het eerste kwart van de 19de eeuw de duiven vooral gebruikt voor het overbrengen van beursberichten tussen de sinjorenstad en Brussel, Londen en Parijs. Zo waren er in Antwerpen verscheidene duivenkwekers die hun getrainde duiven hiervoor verhuurden of tegen hoge prijzen verkochten. Men maakte hier vooral gebruik van kleine gekruiste kroppes die men 'smyters' noemde. De Antwerpse duivenliefhebbers vergaderden in herberg 'De Granaatappel'; daar werd in 1825 ook de eerste Antwerpse duivenmaatschappij opgericht met dezelfde naam. Rond dit tijdstip stapten de meeste liefhebbers af van het kweken van de kleine kroppes en schakelden over op het kweken van 'tuimelaars', ook 'hoogvliegers' genoemd, een duivensoort die zich onder allerlei buitelingen van op grote hoogte laat vallen tot dicht bij de grond. Dit was echt niet zo'n groot succes vermits deze soort graag eerst zijn kunstjes toonde vooraleer zijn til op te zoeken. Toen Petrus Pittoors uit Borgerhout de 'tuimelaar' kruiste met de 'Luikse kortbek', waren zijn vliegresultaten zo schitterend dat hij overal uitgesloten werd onder het voorwendsel dat zijn duiven tot een ander ras behoorden. Door deze kruising waren de gebreken van de tuimelaar nog niet volledig weggewerkt, maar Pittoors had wel aangetoond dat een kwaliteitsverbetering van de reisduif enkel en alleen kon bekomen worden door kruising met andere duivensoorten. Tussen de jaren 1830 en 1840 ondernamen enkele Antwerpse duivenliefhebbers een volgende stap namelijk de kruising van de 'Engelse bek' met de kruising van de 'Luikse kortbek' en de 'tuimelaar'. De nieuwe duivensoort had nu alle belangrijke kenmerken om het te maken: schoonheid, kracht, snelheid, vernuft, geheugen en gehechtheid aan het hok. De eerste moderne 'reisduif' was geboren.³¹ Andere bronnen halen aan dat het niet de 'Engelse bek' was die werd gekruist met de Belgische soorten maar wel de 'Perzische boodschapper', een zuiver ras dat reeds eeuwen werd gekweekt in het Oosten en dat alle eigenschappen van de ideale reisduif bezat maar die niet als een snelle duif bekend stond.³²

³⁰ WITTOUCK S, *ibidem*, blz 6-8.

³¹ WITTOUCK S., *ibidem*, blz 10-13.

³² HENIN J. (1926), *Om kampioen te worden*, Le Martinet, Brussel, blz.20.

Onze hoofdstad bleef ietwat achter. Toch werden in Brussel vanaf 1820 reeds enkele vluchten ingericht. De eerste hoofdstedelijke duivenmaatschappij, 'Libre d'Abéona', ontstond in 1826. Ze organiseerde regelmatig belangrijke prijsvluchten en had haar lokaal in de herberg 'Au Cirque' in de Goudstraat. Zo richtten ze in 1838 een speciale vlucht in uit Liverpool waarbij de Gentse beursmakelaar De Bast meedeed met 37 duiven waaronder 7 kruisingen en 30 van het zuivere oude Luikse ras. De gekruiste duiven die gewoon waren om van Dover of Londen naar Gent te vliegen, bezetten de eerste zeven prijzen, de dertig andere kwamen nooit aan.³³

Tussen 1845 en 1850 deed de duivensport ook haar intrede in de grote provinciesteden als Mechelen, Leuven, Kortrijk, enz.³⁴ en begon langzaam maar zeker de opmars naar de kleinere steden en grote gemeenten.

Omstreeks 1840 telden we in ons land twee belangrijke reisduivenrassen: de Luikse duif of het 'Waalse ras' en de Antwerpse duif of het 'Vlaamse ras' die beide een zeer goede reputatie genoten, de Waalse eerder als fondduif, de Vlaamse eerder als snelheidsduif. De duivensport begon nu aan een niet af te remmen opmars. Tussen 1840 en 1850 kruisten de belangrijkste Belgische duivenliefhebbers de Luikse met de Antwerpse duif wat resulteerde in wat omstreeks 1850 de 'Belgische reisduif' werd genoemd.³⁵

Een dergelijke 'Belgische' kruising won in juli 1856 de eerste vlucht die georganiseerd werd uit Rome.³⁶

In de duivengeschiedenissen uit deze periode worden steeds de namen vermeld van de Antwerpse baron Ulens en zijn knecht André Bernaerts. Ulens verkocht in 1869 zijn duiven aan de grootste duivenliefhebbers van die tijd. Zijn duiven zouden een kruising geweest zijn van enkele Belgische rassen met de Perzische postduif. In zijn 'Geschiedenis van de Belgische reisduif' beweert Jules Gallez dat alle vliegduiven die er vandaag zijn 'Ulens-bloed' in hun aderen hebben vloeien.³⁷

33 WITTOUCK S., *ibidem*, blz 8-10.

34 WITTOUCK S., *ibidem*, blz 15.

35 WITTOUCK S., *ibidem*, blz 16.

36 WITTOUCK S., *ibidem*, blz 19.

37 GALLEZ J., *Geschiedenis van de Belgische reisduif*, Hooglede, 1973, blz. 28.

De 'Belgische reisduif' werd ingevoerd in het noorden van Frankrijk en later in Nederland, Engeland, Duitsland, Spanje, Italië en Rusland waarna ze de wereld rond werd verspreid. Volgens Sylvain Wittouck was dit het bewijs dat de reisduif oorspronkelijk nooit heeft bestaan en dat zij geen toevallig resultaat is maar het resultaat *'door 't vernuft en verstand der duivenkweekers van Belgenland is, door hunnen aanhoudende waar- en proefnemingen, hunne oordeelkundige kruisingen der verschillende rassen en door hunne welbelegde uitkiezingen, dat het bewonderenswaardig reisduivenras ontstaan is en, als gevolg, onze gemakkelijke duivensport. Wij mogen dus met trotsch gemoed verklaren, dat België, ons lief vaderland, de bakermat is van de wetenschap der duivenliefhebberij en dat, benevens de welverdiende eer en roem, haar ook het vaderschap toekomt.'*³⁸

Vanaf het midden van de 19de eeuw begon de duivensport ook geleidelijk aan het grote publiek te beroeren. Zo verscheen in 1854 bij J.H. De Hou, drukker en uitgever in de Groot-Eilandstraat 6 te Brussel, het zogenoemde 'Volksdrama met zang: de Duivenmelker' met tekst van E. Rosseels en muziek van Jozef Delsau. Het werd een eerste maal opgevoerd op het Nationaal Toneel te Antwerpen op 7 januari 1854.³⁹

Tot op heden nam men algemeen aan dat de duivensport op het platteland haar intrede deed tijdens de laatste twee decennia van de 19de eeuw. Toch vonden we verscheidene bewijsstukken terug die aantonen dat rond de provinciesteden en in kleinere dorpen reeds vanaf omstreeks 1860 duivenwedstrijden werden georganiseerd.

Een belangrijk bewijs hiervan is het ontstaan van de duiventijdschriften. Bij het doornemen van een der eerste Belgische duiventijdschriften 'L'Epervier' dat in 1865 het daglicht zag, is het al duidelijk dat de duivensport in ons land al degelijk gestructureerd was zonder dat er een overkoepelend orgaan bestond dat een coördinerende functie vervulde. Trouwens een gespecialiseerd duiventijdschrift kon maar rekenen op lezers en kopers als er voldoende duivenspelers waren. Dat het hier ging om een eentalige uitgave in het Frans was voor de vele maatschappijen uit Vlaanderen geen

³⁸ WITTOUCK S., *ibidem*, blz 19-20.

³⁹ DELSAU J., ROSSEELS E. (1854), *De duivenmelker, volksdrama*, Brussel, (Universiteitsbibliotheek Gent).

MAETSCHAPPY DE WARE MELKERS,

GEVESTIGD IN DEN ESTAMINET

DE HALVE MAEN, BY LEO DE SCHEPPER.

TE LAETHEM ST. MARTEN.

VERSCHILLENDE KAMPSTRYDEN

Welke in 1863 zullen gegeven worden.

Eerste vlucht met oude duiven.

VERTREK DER DUIVEN :

- 3 Mei, WAEREGHEM, in het lokaal den 3 Mei, vóór 5 ure 's morgens.
- 10 » MOUSCRON, in het lokaal den 10 Mei, vóór 5 ure 's morgens.
- 17 » ARRAS, in het lokaal den 16 Mei, van 12 tot 2 ure namiddag.
- 24 » PARYS, in het lokaal den 23 Mei, van 12 tot 2 ure namiddag. *Voor prys.*
- 31 » ORLEANS, in het lokaal den 29 Mei, van 12 tot 2 ure namiddag. *Voor prys.*

Tweede vlucht met jonge duiven.

- 16 Augusty, WAEREGHEM, in het lokaal den 19, vóór 5 ure 's morgens.
- 23 » MOUSCRON, in het lokaal den 23, vóór 5 ure 's morgens.
- 30 » ARRAS, in het lokaal den 29, van 12 tot 2 ure namiddag.
- 7 September, AMIENS, in het lokaal den 5 sept., van 12 tot 2 ure nam. *Voor prys.*
- 13 » PARYS, in het lokaal den 12 sept., van 12 tot 2 ure nam. *Voor prys.*

CONDITIEN.

- Art. 1. Geene duif zal aen den kampstryd deel kunnen nemen die met pokken of ziekte besmet zyn.
- Art. 2. Eene kommissie zal bestaen voor het veressenen der geschillen, welke er zouden kunnen plaats hebben.
- Art. 3. Om regt aen de pryzen te hebben, zullen de duiven moeten voorzien zyn van hun mark en nummer, welke zy by hun vertrek ontvangen, en moeten levend in het lokaal gebragt worden.
- Art. 4. De pryzen zullen aen de overwinnaers uitgereikt worden acht dagen na den kampstryd, om 6 ure des avonds.
- Art. 5. De maetschappy gelast zich met het dressereren der duiven, en geene zorg of moeite zal gespaerd worden voor het welzyn van eenieder.
- Art. 6. Er zal eene lyst opgemaakt worden voor het bepalen der pryzen, den zondag vóór elken kampstryd, om 5 ure namiddag.

De inleg zal plaats hebben van 1 Mei tot 31 deszelfde maend, in bovengemeld lokaal.

Gedaen in zitting van den 25 April 1863.

De Geheimschryver,
(Get.) LEANDER DE SCHEPPER.

De Voorzitter,
(Get.) IVO DOSSCHE.

Gent, drukkerij van DE WARE MELKERS, Savoenstraat.

Aankondiging van de vluchten georganiseerd door duivenmaatschappij 'De Ware Melkers' uit Sint-Martens-Latem in 1863. (Verzameling: Etienne Dhondt, Sint-Martens-Latem)

bezwaar om de wedstrijden die door hun vereniging werden ingericht aan te kondigen. De duivensport in Vlaanderen was toen in handen van de notabelen van het dorp en in die milieus was over het algemeen het Frans de voertaal. Ook het leggen en onderhouden van contacten met de Franse losplaatsen zal dan ook geen probleem zijn geweest.

Een der oudste duivenmaatschappijen op het Vlaamse platteland is de 'Maatschappij de Ware Melkers' uit Sint-Martens-Latem dat midden de 19de eeuw nog een typisch Vlaams landbouwersdorp was. Deze maatschappij die later haar naam veranderde in 'De Steenduif' en nog later in de 'Van Himbeecksvrienden' vierde in 1962 haar eeuwfeest. In 1863 organiseerden ze tien vluchten, vijf voor oude duiven en vijf voor jonge duiven waaronder vluchten uit Waregem, Moeskroen, Arras, Amiens, Parijs en Orléans. Voor de korte vluchten moesten de duiven dezelfde dag vóór 5 uur 's morgens ingekorfd zijn zodat ze tijdig naar hun losplaats konden vervoerd worden. Er speelden ook verscheidene Gentse liefhebbers mee die te voet vanuit de provinciehoofdstad naar Latem trokken om hun duiven in te korven en daarna snel rechtsomkeer maakten om de terugkeer van hun duiven af te wachten.⁴⁰

Gelijktijdig ontstonden er maatschappijen elders in het land. Zo vonden we terug dat in Kalfort (nu gemeente Puurs) de duivenmaatschappij 'De Ware vrienden' op 1 juni 1862 een prijskamp op Parijs organiseerde voor jonge en oude duiven in herberg 'Den Nieuwen Buiten' op de Eyzendries. Duivenmaatschappij 'De Eendragt' organiseerde het jaar daarop een wedstrijd voor oude duiven op Parijs in 'De Groene Wandeling', voor jonge duiven op Chartres in herberg 'De Warande' en nog eens voor oude duiven op Parijs in herberg 'In den Hert' aan Kalfort-brug.⁴¹

In Eeklo bestond in 1865 duivenbond 'De Meetjeslanders'⁴² en nog dichterbij ons te Petegem bij Deinze bestond de duivenmaatschappij met de zeer realistische naam 'De Bedrogene Hoop'. Op 15 juni 1865 werd daar in de

⁴⁰ *De Duivenbode*, jg. 75, nr. 8 - 22 februari 1962. Informatie en bewijsstukken verstrekt door de heer Etienne Dhondt uit Sint-Martens-Latem, waarvoor onze dank.

⁴¹ SCHOKKAERT L., *Uit de Kalfortse Klok, kroniek van Kalfort 1860-1865* (www.kalfort.be).

⁴² VAN DE WOESTIJNE P., *Meetjesland, What's in a name*, (www.meetjesland.be).

Nevele Markt omstreeks 1910. De woning aan de rechterkant van de straat met een geparkeerde wagen voor de deur is café "De Roos" één van de oudste herbergen van Nevele waar de vroegst vermelde duivenmaatschappij "De Snelle Vlucht" haar lokaal had.
(Verzameling Daniel D'Hooge, Nevele)

herberg 'De Tweemolens' een wedstrijd ingericht op Orléans.⁴³ Vermoedelijk bestonden beide verenigingen toen reeds enkele jaren.

Voor onze streek bijt Nevele de spits af. In café 'De Roos', op de Markt, werden in 1865 vluchten georganiseerd uit Amiens, Orléans en Oostende en in 1866 werden vluchten georganiseerd uit Parijs, Perigueux en Londen.⁴⁴ Verder onderzoek heeft uitgewezen dat de duivensport in het Land van Nevele reeds goed georganiseerd was in het midden van de jaren zestig van de 19de eeuw (zie verder in dit tijdschrift). Zo zien we bijvoorbeeld dat Nevele en Petegem samen werkten voor hun vlucht uit Orléans in 1865.

Dat er toen al voor serieuze geldsommen werd gespeeld, toont de aankondiging van een prijskamp te Petegem ingericht door de voorvermelde maatschappij op zondag 11 augustus 1867 in herberg 'De Hazewind' bij de kinderen Dewart. De maatschappij gaf 150 frank vooruit. Men kon er tussen 9 en 12 inschrijven op zaterdag 10 augustus, inleg 2,25 fr. waarvan 1,25 fr. werd afgetrokken voor de onkosten.⁴⁵

Dit staat schril in contrast met de wedstrijden die in de Gentse volkswijken werden gehouden tijdens de laatste decennia van de 19de eeuw. Men speelde er met 'smerelkes', de volkse naam voor de 'Vlaanderse Smierel', een duivensoort die nu nog steeds gekweekt wordt als sierduif. Het waren wedstrijden op korte afstand die op zondag werden gehouden. Losplaatsen waren het Arsenaal, de Dreef te Heusden, het Landbouwinstituut te Melle, het station van Kwatrecht en, in mindere mate, Wetteren-ten-Ede. Er werd ingekorfd in een buurtcafé waar de duiven in een gelode kevie werden ondergebracht. Van daar uit werden ze te voet of per hondenkar naar de losplaats gebracht. De inleg bedroeg 5 of 10 cent per duif. Aan de 'convoyeurs' werd naargelang van de afstand 50 cent tot maximum 1 frank betaald. Het overschot werd onder de eigenaars van de winnende duiven verdeeld. De aankomst werd door een lokaal aangestelde 'juge' gecontroleerd. Eens

⁴³ HUYS P. (2006), *Contactblad KGK*, jg. 26, nr. 3, nr. 2060.

⁴⁴ STEPMAN H. (1893), *Enkele aantekeningen over de duivenliefhebberij*, Gent, blz. 11. *L'Epervier*, jg. 1, 16 april 1865; nr. 10, 4 juni 1865; nr. 28, 8 oktober 1865; jg. 2, nr. 6, 11 februari 1866.

⁴⁵ BRACKE N. (2006), *Geschiedenis van Deinze*, deel 2, Deinze, Ontspanning, sport en spel. Aspecten uit het verenigingsleven in Deinze, blz. 333.

Abonnement

POUR LA BELGIQUE :
5 FRANCS PAR AN

Annonces

20 CENTIMES LA LIGNE
ON TRAITÉ A FORFAIT

Pour les abonnements et les
annonces de L'EPERVIER,
s'adr. chez M. J. PROCURER,
impr., rue du Cirque, N° 4, à
Bruxelles. — *Ecrire franco.*

Abonnement

POUR LA BELGIQUE :
5 FRANCS PAR AN

Réclames
CIRCULAIRES
POUR LES CONCOURS

Pour les abonnements et les
annonces de L'EPERVIER,
s'adr. chez M. J. PROCURER,
impr., rue du Cirque, N° 4, à
Bruxelles. — *Ecrire franco.*

L'EPERVIER

ÉCHO DES SOCIÉTÉS COLOMBOPHILES DU ROYAUME

Journal hebdomadaire paraissant le dimanche

Hoofding van het eerste echte Belgische duivenweekblad,
zoals L'Epervier zichzelf graag noemde.
(Verzameling: Koninklijke Bibliotheek Albert I, Brussel)

Eerste jaargang. — Num^r 1.

Gent, Maandag 1 Januari 1877.

1 num^r. 20 cent^m.

1 num^r. 20 cent^m.

WEEKBLAD VOOR DUIVEN-MAATSCHAPPIJEN EN LIEFHEBBERS,
verschijnende den Zondag.

Hoofding van het allereerste nummer van "De Reisduif" van
uitgever Hendrik Stepman.
(Verzameling: Universiteitsbibliotheek, Gent)

de duif binnenviel in haar hok werd ze in een duivenzakje gestopt. Een looper nam dit zakje tussen zijn tanden en rende zo snel hij kon naar het duivenlokaal. Wie ver van het lokaal afwoonde zorgde ervoor dat zijn looper kon worden afgelost. De looper die 't eerst het deurgat van het lokaal binnenkwam was de winnaar. De lopers werden door de winnaar(s) getrakteerd of kregen enkele 'kluiten' (10 cent) als vergoeding. Dergelijke wedstrijden werden ook georganiseerd bij heldere maan en steeds vonden de duiven hun hok terug.⁴⁶

De eerste belangrijke duivengazet in België verscheen in 1863-1864 te Antwerpen bij uitgever Karel Mortelmans. 'De Duivenliefhebber. Orgaan der Bonden de Eenige kevie' noemde zich een weekblad voor maatschappijen en liefhebbers. Het Franstalige Belgische duivenblad 'L'Epervier – écho des sociétés colombophiles du royaume' rolde op 2 april 1865 te Brussel van de pers. In de inleiding lezen we dat: *'Plusieurs journaux s'intitulant colombophiles y ont déjà fait leur apparition; quelques-uns n'eurent qu'une existence éphémère, d'autres nés en province, s'occupèrent beaucoup trop de questions locales complètement indifférentes à tous les amateurs. La capitale est seule à même de produire un journal réunissant les conditions d'utilité et de bon marché. Nous prenons pour titre: L'Epervier.'* Uit deze inleiding blijkt dat reeds meerdere pogingen waren ondernomen om een groot duiventijdschrift uit te geven maar dat de meeste het na korte tijd voor bekeken hielden waaruit we besluiten dat de duivensport toen reeds goed verspreid was in België. Het blad verscheen begin april 1903 voor de laatste maal.⁴⁷ De belangrijkste Vlaamse duivengazet tijdens het laatste kwart van de 19de eeuw was 'De Reisduif' van Gentenaar Hendrik Stepman dat eind 1876 voor het eerst verscheen. Later volgden 'De Duivenvriend' (Antwerpen, 1881), 'Le Martinet' (Brussel, 1881), 'L'Estafette' (Luik, 1881), 'De Luchtreiziger' (Mechelen, 1884), 'De Snelvlieger' (Lier, 1885) 'De Duivenbode' (Deerlijk, 1886), enz. Met 'De Zwaluw' kreeg Gent er nog een tweede krant bij in 1903. Luik telde op dat moment vijf duivengazetten.⁴⁸ In enkele provinciesteden verschenen eveneens duivenkranten. Zo werd op 24 februari 1899 te Deinze het eerste num-

⁴⁶ DEPRAET O. (1966), Brokken uit de duivenmelkerij van de 19de eeuw, *Oostvlaamsche Zanten*, jg. 41 nr. 3-4, blz. 97-98.

⁴⁷ *L'Epervier*, jg.1 nr. 1, 2 april 1865. (Koninklijke Bibliotheek Brussel).

⁴⁸ WITTOUCK S., *ibidem*, blz. 199-200.

DE

DUIVENBODE

ORGAN DER VLAAMSCHE DUIVENLIEFHEBERIJ
GESTICHT DOOR WIJLEN ALOÏSE DELEERSNYDER

VERSCHIJNENDE WEKELIJKS

1887

STICHTINGSJAAR

1937

JUBELJAAR

Uitgevers: G. J. & M. DE LEERSNYDER, DEERLIJK
 (maatschappij in geschiedtijden naad)
 Postbus 1306 22 HARELBEKESTR. 12 Telefoon Harelbeke 27
 Eénige opvolgers van Aloïse Deleersnyder.

Naamloze brieven komen hier in aanmerking. De handschriften van opgenomen of niet opgenomen stukken worden niet teruggegeven. De uitgever is niet aansprakelijk voor den inhoud der opgenomen mededeelingen van welke aard ook. De aankondigingen van prijskopen, verzoeken en keuringen worden aangerekend volgens grootte en getal opnamen.

Hoofding van De Duivenbode van 22 januari 1937.
 De Duivenbode bestond toen een halve eeuw en is op vandaag het oudste Belgische duiventijdschrift.
 (Verzameling De Duivenbode, Izegem)

Vrijdag den 24 Februari 1899

DE POSTDUIF

Weekblad van Duivenliefhebberij voor Maatschappijen en Liefhebbers

Abonnementen

Voor België: 3 fr. Voor België's buid. 4 fr.

Voor Nederland: 4 fr. Voor Nederland's buid. 5 fr.

Voor Frankrijk: 5 fr. Voor Frankrijk's buid. 6 fr.

Voor Duitsland: 6 fr. Voor Duitsland's buid. 7 fr.

Voor Engeland: 7 fr. Voor Engeland's buid. 8 fr.

Voor de Verenigde Staten: 8 fr. Voor de Verenigde Staten's buid. 9 fr.

Voor Australië: 9 fr. Voor Australië's buid. 10 fr.

Voor Japan: 10 fr. Voor Japan's buid. 11 fr.

Voor de Oost-Indische Archipel: 11 fr. Voor de Oost-Indische Archipel's buid. 12 fr.

Voor de West-Indische Archipel: 12 fr. Voor de West-Indische Archipel's buid. 13 fr.

Voor de Zuid-Amerikaanse Archipel: 13 fr. Voor de Zuid-Amerikaanse Archipel's buid. 14 fr.

Voor de Noord-Amerikaanse Archipel: 14 fr. Voor de Noord-Amerikaanse Archipel's buid. 15 fr.

Voor de Zuid-Amerikaanse Archipel: 15 fr. Voor de Zuid-Amerikaanse Archipel's buid. 16 fr.

Voor de Noord-Amerikaanse Archipel: 16 fr. Voor de Noord-Amerikaanse Archipel's buid. 17 fr.

Voor de Zuid-Amerikaanse Archipel: 17 fr. Voor de Zuid-Amerikaanse Archipel's buid. 18 fr.

Voor de Noord-Amerikaanse Archipel: 18 fr. Voor de Noord-Amerikaanse Archipel's buid. 19 fr.

Voor de Zuid-Amerikaanse Archipel: 19 fr. Voor de Zuid-Amerikaanse Archipel's buid. 20 fr.

Alle mededeelingen moeten in laatste voor die uitgever van de Postduif worden ingezonden.

Waarom? Want de uitgever van de Postduif is niet aansprakelijk voor den inhoud der opgenomen mededeelingen van welke aard ook.

De aankondigingen van prijskopen, verzoeken en keuringen worden aangerekend volgens grootte en getal opnamen.

Ann onze lezers.

Nu er een nieuwe weeklijksche aflevering van de Postduif is uitgegeven, willen wij u verzekerden dat de Postduif u niet alleen een weeklijksche aflevering van de Postduif is, maar ook een weeklijksche aflevering van de Postduif is.

Over het opzetten der doeven om te kweken

De doeven om te kweken, zijn de doeven die men kweekt om te kweken. De doeven om te kweken, zijn de doeven die men kweekt om te kweken.

Allerhande Mededeelingen

De doeven om te kweken, zijn de doeven die men kweekt om te kweken. De doeven om te kweken, zijn de doeven die men kweekt om te kweken.

Eerste nummer van "De Postduif" dat op 24 februari 1899 te Deinze werd uitgegeven.
 (Verzameling Universiteitsbibliotheek, Gent)

mer uitgegeven van 'De Postduif, weekblad van duivenliefhebberij voor maatschappijen en liefhebbers', zoals het zichzelf noemde. De kantoren van deze nieuwe duivenkrant waren gevestigd op de Botermarkt 5, bij drukker P. Grootaert.⁴⁹ Het verschijnen van dergelijke lokale hobbygerichte publicaties was het gevolg van de snelle opmars van de duivensport in alle delen van het land. In 1887 waren er reeds meer dan 1000 duivenbonden in België; Frankrijk telde toen 300 bonden met 150.000 duiven die in geval van oorlog konden worden opgeëist.⁵⁰

Bij het doornemen van de oude duiventijdschriften valt het steeds weer op hoe goed de duivensport op het einde van de 19de eeuw gestructureerd was. Overal te lande en in de steden waren er overkoepelende bonden die de verscheidene lokale bonden verenigden en vertegenwoordigden. Voor Oost- en West-Vlaanderen speelden de tijdschriften 'De Reisduif' en 'De Duivenbode' een zeer belangrijke rol. Zij waren het klankbord van de duivensport in onze gewesten en telden leden in alle dorpen van het Vlaamse land en bij de Vlamingen overzee. Het is dan ook ergens verwonderlijk dat de oprichting van een nationale Belgische Duivenbond pas in 1910 zou plaatsvinden.

De duivensport kende ook heel wat tegenstand. De katholieke kerk vreesde voor het kerkverzuim op zondag en de socialistische partij vreesde vooral dat de arbeider zijn karig inkomen zou verspelen met het nieuwe dierenwedstrijdspel. Een vrees die terecht bleek want het gebeurde meermaals dat eenvoudige arbeiders hun hele hebben en houwen op enkele zondagen verspeelden.⁵¹

1.3.2 Het vervoer, het lossen en het klokken van de duiven

Het vroegste vervoer van de duiven gebeurde met kar en paard en een begeleider. Op de kar waren gebogen banden gemonteerd overspannen met een zeil. Enkele ruststokken, eten en drinken waren het enige comfort dat de duiven genoten. Op de losplaats aangekomen werd het zeil losgemaakt en kregen de duiven de vrijheid.

⁴⁹ Universiteitsbibliotheek Gent, J1596.

⁵⁰ *Le Bien public*, 12 december 1887, La statistique des pigeons voyageurs en Europe.

⁵¹ VAN ISACKER K. (1978) , *Mijn land in de kering 1830-1980*, Antwerpen, dl. 1, blz. 186.

Hendrik Stepman, uitgever van De Reisduif.
(Verzameling Walter De Smet, Gentbrugge)

Jules Cras, oprichter van het bureau van vergezelling dat naar hem werd
genoemd.
(Verzameling Walter De Smet, Gentbrugge)

Later werd de kar vervangen door een grote korf, verdeeld in vier of vijf vakken, die men op de rug droeg. In elk van de vakken konden zes tot tien duiven worden geplaatst in een wel niet al te comfortabele situatie. Bij korte vluchten werden tot 200 duiven naar de losplaats gebracht door een viertal dragers. Voor vluchten op lange afstand werden minder duiven ingekorfd en was gewoonlijk één drager voldoende. Men stapte acht tot tien uur per dag en de vogels dienden 10 tot 15 dagen in de korf te blijven vooraleer ze gelost werden. Op de losplaats ontving de drager een certificaat van de stad of gemeente dat hij zijn taak had uitgevoerd zoals het hoort. Zo stapte François Pinet uit Hoei in juli 1845 op 9 dagen van zijn stad naar Orléans met 70 duiven die op 25 juli om 6 uur 's morgens aan de stadspoort Baunier werden gelost volgens het certificaat dat de politiecommissaris hem overhandigde.⁵²

Bij de eerste Gentse vlucht vanuit Lyon in 1830 kregen de dragers, die elk twee korven droegen, 1 frank per uur stappen uitbetaald. Deze korf of kevie, was overtrokken met lijnwaad en er konden 10 tot 15 duiven in geplaatst worden. Elke drager droeg twee kebies, bevestigd aan een dikke stok waarvan de ene op de rug en de andere op de buik van de drager rustte. Een attest van de burgemeester van Lyon bevestigde dat het lossen van alle duiven naar behoren was verlopen.⁵³

Op 26 juli 1830 had ook te Gent de eerste grote vlucht plaats uit Parijs met 76 deelnemende duiven. Als vervoermiddel besloten de Gentse duivenliefhebbers kleine hondenkarren te gebruiken. De afstand Gent-Parijs werd afgelegd in vijf dagen. De begeleiders moesten een groot deel van de weg te voet afleggen telkens deze ietwat te steil bergop liep. Op iets minder dan drie uur waren de drie eerste duiven terug in het hok van Joseph Wauters te Gent.⁵⁴

De uitbreiding van het spoorwegnet tussen 1860 en 1870 zorgde voor een stroomversnelling in de duivenliefhebberswereld. Nu konden de duiven merkkelijk vlugger en zonder veel risico naar de losplaats gevoerd worden

⁵² WITTOUCK S., *ibidem*, blz. 4-5.

⁵³ WITTOUCK S., *ibidem*, blz. 7.

⁵⁴ DE WAELE R., *De Duivenbode*, jg. 44, 7 maart 1930 en WITTOUCK S., *ibidem*, blz. 5.

en wat meer is: er konden veel meer duiven vervoerd worden tegen een lagere kostprijs. Ook de kevis ondergingen grondige veranderingen. De meeste werden nu vervaardigd uit ontschorste wilgentwijgen met grote open mazen zodat de vogels steeds verse lucht konden inademen. Deze kevis, nu meestal van gelijke afmetingen, werden gesloten met een verzekeringsloodje. In de beginjaren van het transport per spoor werd het lossen toevertrouwd aan de stationsoverste. Later zal dit gebeuren door een 'begeleider' of 'convoyeur'. De reeds eerder genoemde Pinet uit Hoei verklaarde dat hij in 1859 voor het eerst meereisde met '*den ijzeren weg*' als begeleider van de duiven.⁵⁵

Enkele jaren vroeger, in zijn werk 'De Duivenmelkers' dat in 1853 bij de drukkerij Hoste te Gent verscheen, vertelt Pieter Geiregat '*... werden de deelnemende duiven met een stroomgeleide langs den ijzeren weg naer Versailles boven Parijs gestuurd, en daer opgelaten worden.*'

Belangrijk voor het duiventransport, de vergezelling en het lossen van de duiven in Oost- en West-Vlaanderen, was de oprichting van het 'Agentschap van Waregem'. Dit kantoor van vergezelling werd in 1884 opgericht door Jules Cras en zorgde ontegensprekelijk voor een grotere uitbreiding van de duivensport in onze provincies. De kosten werden gedrukt door het gemeenschappelijk vervoer en begeleiding en de kansen op fraude bij de lossing werden tot een minimum herleid. Uit het succes van zijn onderneming en de huldeblijken die hij regelmatig ontving, kunnen we afleiden dat Jules Cras een goede reputatie genoot in de duivenliefhebberswereld. Tussen half april en half september verzorgde hij wekelijks de lossingen in Frankrijk vanuit ongeveer 15 verschillende plaatsen. Voor leervluchten op Arras en Albert kon men elke woensdag en donderdag bij hem terecht zoals blijkt uit hun aankondiging in het jaarboek van 'De Reisduif' van 1895. In 1887 richtte Cyrille Debaille het 'Verzendings-Agenstchap Lichtervelde' op dat de vergezelling van een vijftiental vluchten tussen Arras en Creil op zich nam en probeerde te concurreren met Cras. In 1888 werd ook te Kortrijk een bureau van vergezelling opgericht door Emile Bartier uit de Lange Steenstraat. Ook zij organiseerden de begeleiding en het lossen van de duiven op Frankrijk en op elke woensdag leervluchten op Arras tegen '0,50 de mande'.⁵⁶ Ook te Tielt was op het einde van de 19^{de}

⁵⁵ WITTOUCK S., *ibidem*, blz. 6.

⁵⁶ *De Reisduif*, jaarboekje 1888 en 1895 (Universiteitsbibliotheek Gent)

eeuw een agentschap actief. Het werd geleid door Julius Buysens. In 1893 voorzagen ze de begeleiding van 24 lossingen.⁵⁷

De grote Gentse maatschappijen zorgden veelal zelf voor de vergezelling en de organisatie ervan. Het bekendste bureau van vergezelling was dat van Edmond Vandercruyssen in het 'Grand Hotel'. Maar ook kleinere maatschappijen zoals 'La Colombe Gantoise' bij R. Scheiris en zoon op de Kleine Dok hadden een bureau van vergezelling. Dit laatste had ook nauwe contacten met het Land van Nevele want A. De Muynck uit Hansbeke was er één van de zes commissarissen.⁵⁸

Frankrijk werd en bleef voor de Belgische duivenliefhebber de meest geliefde losplaats. Toch zullen zich regelmatig conflictsituaties voordoen. Zo ontstond na het duivenseizoen van 1891 beroering in de Belgische duivensportmiddens naar aanleiding van bepaalde vage berichten in enkele Franse kranten waarbij gesuggereerd werd dat de Franse regering zinnens zou zijn om een wetsvoorstel neer te leggen betreffende de duivenmaatschappijen en -liefhebbers. Zo kon het volgens de Franse minister van oorlog Charles de Freycinet⁵⁹ niet dat *'in geval van oorlog of oproer, de bijzonderen, zoo maar over duiven beschikken voor eigen briefwisseling'*.⁶⁰ Maar dit was niet het enige probleem dat de kop opstak. Uitgever Rosoor uit Tourcoing organiseerde rond de jaarwisseling 1891-1892 een enquête in zijn 'Revue Colombophile' met de vraag of men de invoer in Frankrijk moet beletten van alle vreemde duiven. Bijna vierduizend Franse liefhebbers beantwoordden de enquête: 3151 stemden voor het sluiten der grenzen

⁵⁷ *De Reisduif*, jg. 17, 18 februari 1893.

⁵⁸ *De Reisduif*, jg. 33, 6 maart 1909.

⁵⁹ Charles De Freycinet (1828-1923) was senator van het departement van de Seine van 1876 tot 1920. Hij was meer dan tien maal minister o.a. van buitenlandse zaken (1879-1880 en 1882-1886) en oorlog (1888-1893). In 1893 wordt hij ervan beschuldigd om een financieringschandaal i.v.m. het graven van het Kanaal van Panama in de doofpot te willen stoppen waarbij vele tientallen Franse bedrijven naar het faillissement werden gedreven.

Hij voerde 14 juli in als Frans nationale feestdag en bracht de militaire dienst op 3 jaar. Zijn houding als anti-Dreyfus maakte in 1898-1899 een einde aan zijn politieke loopbaan.

⁶⁰ *De Reisduif*, jg. 15, 24 oktober 1891.

en 834 stemden voor het behouden van de bestaande toestand. De conclusie voor de Belgische duivenliefhebbers werd nu duidelijker; het zijn namelijk niet de politici maar de Franse duivenliefhebbers zelf die de grenzen willen sluiten voor niet-Franse duiven.⁶¹ De reacties lieten niet op zich wachten. Het Brusselse duiventijdschrift 'Le Martinet' drijft de spot met de 'Revue Colombophile' en besluit dat de Noord-Fransen dit enkel doen om op een nogal kruiperige manier in de gunst te komen van hun overheid. 'De Reisduif' vindt dergelijke manier van pennentwisten geen goede zaak voor de duivensport en ze besluiten dat: *'Het oogenblik is slecht gekomen om zoo onbezonnen de kittelachtige franschen te tergen'*. Het gezaghebbende duiventijdschrift 'L'Union Colombophile' uit Parijs neemt een meer verzoevende houding aan tegenover de Belgen en geeft een sneer naar hen die de Belgische liefhebbers buiten Frankrijk willen houden: *'dat al die praatjes over verbod van invoer in Frankrijk, over spioneering en duitsche duiven, niets zijn dan gekheden in 't werk gestoken door lieden die zich willen onderscheiden. Het verbod ware schadelijk vooreerst en bovendien heel en gansch nutteloos'*.⁶² Rosoor laat zich echter niet vermurwen en organiseert een petitie met als doel alle vreemde reisduiven op Frans grondgebied te verbieden. Hij geeft hiervoor drie belangrijke redenen op. Ten eerste stelt hij vast dat de kostprijs van het vervoer van de Belgische duiven goedkoper is dan die van de Franse. Dit komt omdat de Belgen massaal via het spoor één bestemming kiezen, bij de Fransen is dit meer verspreid. Ten tweede werpt hij op dat in geval van oorlog de Fransen hun duiven ter beschikking moeten houden van hun regering, de Belgen niet *'zij amuseren zich enkel met hun duiven'*. Het derde punt noemt hij ietwat vaag *'de veranderde omstandigheden'*, maar de Belgische duivenliefhebbers hadden er blijkbaar het raden naar wat hij hiermee bedoelde.⁶³ Begin februari 1892 is er nog geen uitsluitsel over een eventueel Frans verbod maar er komt een nieuw probleem aandraven. Vanaf 1 februari 1892 verhogen de Franse taksen op het duiventransport. Voortaan betalen de Belgen per 100 kg ingevoerde duiven een taks van 20 frank. 'De Reisduif' resumeert de toestand als volgt *'van een kant de grillen van een minister, opgewonden door de verzoekschriften der fransche chauvins – van anderen kant de bovenmenselijke*

⁶¹ *De Reisduif*, jg. 16, 9 januari 1892.

⁶² *De Reisduif*, jg. 16, 16 januari 1892.

⁶³ *De Reisduif*, jg. 16, 23 januari 1892.

toltarieven.⁶⁴ Op 28 februari zijn de Vlaamse liefhebbers het Franse getreiter zo beu dat ze op hun Congres van Vlaanderen besluiten om de richting Frankrijk te verlaten en te kiezen voor het oosten en/of het zuidoosten.⁶⁵ Dit had tot gevolg dat heel wat reeds geprogrammeerde vluchten dienden gewijzigd, verschoven of uitgesteld en dat er diende onderhandeld te worden met de spoorwegdirecties voor het treinverkeer naar de nieuwe losplaatsen en over gunstige tarieven voor het vervoer.

Blijkbaar hadden de Fransen niet zo'n kordate Belgische reactie verwacht en door middel van allerlei toegevingen willen de Franse Spoorwegen de uitwerking van de nieuwe toltarieven gedeeltelijk ongedaan maken. De resolute keuze voor Duitsland bleek ook niet de ideale oplossing en reeds van in het begin stellen zich regelmatig problemen. Een grote vlucht uit Diedenhoven (Thionville) moest vanuit Luxemburg-stad gelost worden omdat de lokale overheid hiervoor geen toelating wou geven. Dat was maar een begin en geleidelijk aan begonnen de problemen zich op te stapelen, gaande van kwaad naar erger. In december 1892 laten de bonden van Brussel en Luik weten dat ze van plan zijn opnieuw de richting van Frankrijk te kiezen.⁶⁶ In Vlaanderen twijfelt men maar op zijn congres van 26 februari 1893 beslist de Mechelse bond om opnieuw de Franse richting in te slaan.⁶⁷ De houding van de Duitsers wordt nog strakker en 'De Reisduif' schrijft: *'Weeral eenige districten die gesloten worden: nl. in Aken, Eupen, Malmedy, Montjoie en Schleider mogen geen vreemde duiven meer gelost worden. Straks zal heel Duitschland gesloten zijn.'*⁶⁸ Ondertussen hadden reeds heel wat maatschappijen terug voor de Franse losplaatsen gekozen. De kleinere bonden uit het noordelijk deel van het land organiseerden nu vooral vluchten uit België, en vluchten uit de Franse steden Arras en Albert. Vanaf augustus 1893 mogen we stellen dat de richting Duitsland, met uitzondering van enkele grote vluchten, definitief werd opgeheven.

In het 'Memoriaal der Provincie Oost-Vlaanderen' van 1897 (blz. 12-14 en 284-293) werd een opsomming opgenomen van de plaatsen waar het lossen van reisduiven in Frankrijk is toegelaten. Deze lijst was het resultaat van de

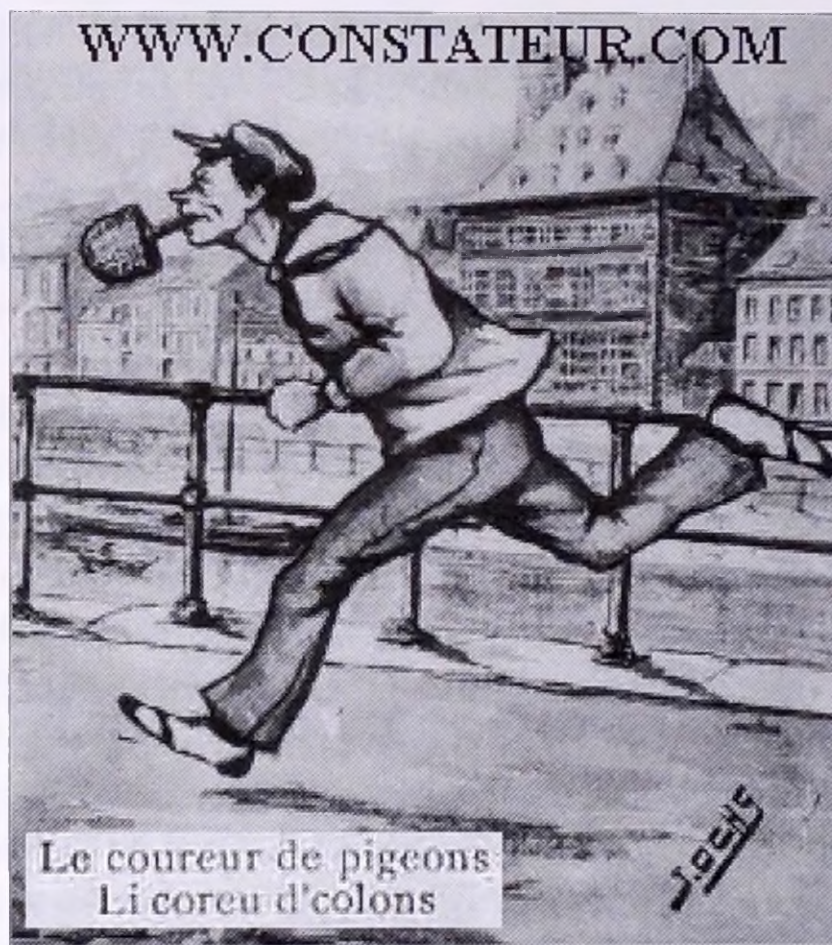
⁶⁴ *De Reisduif*, jg. 16, 6 februari 1892.

⁶⁵ *De Reisduif*, jg. 16, 5 maart 1892.

⁶⁶ *De Reisduif*, jg. 16, 24 december 1892.

⁶⁷ *De Reisduif*, jg. 17, 4 maart 1893.

⁶⁸ *De Reisduif*, jg. 17, 1 juli 1893.

Duivenloper met in zijn mond het duivenmandje (of zakje) waarin de reisduif werd gestopt.
(Verzameling Philippe Crespin, Chocques, France)

Het aanbrengen van het vleugelmerk of wedstrijdteken.
(Verzameling Philippe Crespin, Chocques, France)

onderhandelingen gevoerd door de toenmalige minister van buitenlandse zaken van België en de minister van binnenlandse zaken van Frankrijk en vastgelegd in een decreet van de Franse Republiek uitgevaardigd op 22 juli 1896. Hierin wordt bepaald dat de Franse minister aan de bijzondere commissarissen van de losplaatsen *'onderrichtingen heeft gegeven opdat het getuigschrift van afkomst, na onderzoek en visa, afgegeven worde aan den begeleider, wiens strenge plicht het is, dadelijk na zijne aankomst in de plaats, waar de duiven opgelaten moeten worden, zelf het getuigschrift af te geven aan de ambtenaar der rechterlijke politie. In geval er geen begeleider bij de zending is, wordt het getuigschrift van afkomst overhandigd aan het hoofd van den trein; deze beambte voegt het bij de overige vrachtbrieven en overhandigt het, bij aankomst ter bestemming, aan de betrokken ambtenaar of beambte.'*

Het opstellen van een dergelijke lijst laat vermoeden dat men wilde streven naar een oplossing voor de hangende problemen waarbij noch de Franse noch de Belgische overheid gezichtsverlies wilde lijden. De lijst bevat meer dan 200 losplaatsen, enkel in de grensdepartementen zoals de Ain, Aisne, Ardennen, Nord enz. was het lossen van reisduiven verboden. Maar het probleem van de losplaatsen was hiermee zeker niet van de baan. In de loop der volgende decennia zal het nog vele malen opduiken.

De afstanden werden oorspronkelijk gemeten met behulp van een aardrijkskundige kaart. Daarop werd de afstand gemeten tussen de losplaats en de stad of gemeente van de duivenliefhebber. Op het einde van de 19de eeuw vond de Hasseltse landmeter Justin Andries de afstandswijzer uit. De berekening kon van dan af gebeuren op basis van de coördinaten van de losplaats en de coördinaten van het hok. Deze werden berekend door de heer Andries zelf (na zijn overlijden in 1903 door Arthur Quadvlieg). Ze werden afgeleverd door Hendrik Stepman van Gent, voorzitter van het weekblad 'De Reisduif' en A. Deleersnijder uit Deerlijk voorzitter van het weekblad 'De Duivenbode'.⁶⁹ Een tijdlang werd de afstand bepaald tussen de coördinaten van de losplaats en de coördinaten van een goed gekende plaats in het dorp (kerk, station, kasteel, wijk, enz.).

De ingewikkelde cijferbewerkingen waarmee de snelheid van de duif diende berekend, werden sterk vereenvoudigd door de publicatie in 1905 van

⁶⁹ WITTOUCK S., *ibidem*, blz. 193-194.

Gemeente Hansbeke.

Duiven-Maatschappij *Hoop en Vrees*, gevestigd bij de
W^e Soens op het dorp.

Algemeene prijsvluchten uit AMIENS, vooruit 90 fr.,
verdeeld als volgt :

Vlucht voor oude duiven. — Op Zondag 22 juli 1877.

1^e prijs fr. 15; 2^e 10; 3^e 8; 4^e 7.

Vlucht uitsluitelijk voor jonge duiven. — Op Zondag
22 Juli 1877.

1^e prijs fr. 15; 2^e 10; 3^e 8; 4^e 7,

welke zullen gevoegd worden bij de 4 eerste
prijzen, voortkomende van het inleggeld.

5 fr. aan de Maatschappij of Liefhebber van
het verstkomende, ten minste 5 duiven. — 5 fr.
aan de Maatschappij of Liefhebber met het
grootste getal, ten minste 10 duiven.

VOORWAARDEN :

Art. 1. — De inleg voor ieders vlucht is bepaald op
fr. 2-75 per duif, waarvan fr. 0-75 voor onkosten, en
per achttal duiven eenen prijs.

Art. 2. — De inschrijving zal plaats hebben op Vrij-
dag 20 Juli van 4 tot 7 uren namiddag, om nog den-
zelfden dag aan den heer statieoversten van Hansbeke
te worden toevertrouwd.

Art. 3. — De afstand zal vogelvlucht genomen wor-
den op de kaart *Sperrier*, het voordeel of nadeel zal
bestaan in de middelbare snelvlucht der drij eerste
prijswinnende duiven.

Art. 4. — Iedere Maatschappij of liefhebber is ver-
plicht ons op den dag der inschrijving een goed zakuur-
werk te behandigen, anker of cilinder meer dan 1 mi-
nuut per uur voor of achter, zal niet in evenredigheid
uitgerekend worden, hetgeen zij verachterd is zal er
bijgevoegd worden, en het vorenloopen zal geene ver-
goeding bekomen.

Art. 5. — Om recht aan de prijzen te hebben moeten
de duiven levend en voorzien van letter en nummer,
welke zij bij hun vertrek heimelijk zullen ontvangen
hebben, bij den afgevaardigen gebracht worden, en er
verblijven tot het sluiten van den bulletijn, doch eene
duif in twijfel voortkomende, zal naar ons lokaal moe-
ten gebracht worden.

Art. 6. — Afgevaardigen ten hinnen koste, ten mins-
ten met 3 duiven medekampende. De afgevaardigen in
verwisseling, aan de welke bedrog zal ontdekt worden,
zal den bulletijn der Maatschappij of liefhebber, welke
hem gezonden heeft vernietigd worden; den bulletijn
zal insgelijks vernietigd worden der maatschappij of
liefhebber, welke is bewezen, den afgevaardigen bedro-
gen te hebben; 5 franks aan den persoon welke een
bedrog heeft ontdekt, bewezen door twee getuigen.

Art. 7. — De duiven zullen door de zorg van den
heer statieoversten van Amiens losgelaten worden, op
Zondag 22 juli, om 6 uren 's morgens, een telegram
zal ons de juiste uur, alsook de luchtgesteltenis ken-
baar maken, sluiting der prijsvlucht om 5 uren namid-
dags, de prijzen alsdan niet gewonnen zullen onder de
niet prijswinnende duiven verlot worden, dit uur bere-
kend op een minuut per kilometer voor of nadeel.

Art. 8. — De prijzen zullen onmiddellijk na de veref-
fening aan de overwinnende uitgereikt worden.

Art. 9. — Eens de duiven aan den heer statieoversten
van Hansbeke toevertrouwd, blijft de maatschappij
overantwoordelijk voor alle ongevallen welke de dui-
ven zouden kunnen overkomen.

Art. 10. — Den afgevaardigen door ongeval niet in tijds
togekomen, is men verplicht naar het naaste bureel of
telegraf te loopen, er zal in dit geval 1/3 minuut per
150 met. toegestaan worden mits behoorlijk certificaat.

Art. 11. — Al de mededingers in deze prijskampen
stemmen aan het programma toe, alle ongevallen en
geschillen zullen door de commissie waarvan 3 vreemde
liefhebbers zullen deel maken, onwederroepelijk beslist
worden.

Tweede prijsvlucht uit ARRAS met oude en jonge
duiven, op Zondag 9 September 1877,

de inleg is bepaald op fr. 2-35, waarvan fr. 0-35
voor onkosten, per achttal duiven eenen prijs,
inschrijving Zaterdag 8 September, van 5 tot
8 uren 's morgens, loslating te Arras, Zondag 9
September om 8 uren 's morgens, sluiting om
4 uren 's nam.

Aankondiging verschenen in De Reisduif van 3 januari 1877 met
het volledig reglement tot deelname aan de prijsvlucht 22 juli 1887
uit Amiens, ingericht door de maatschappij "Hoop en Vrees" te Hansbeke.
(Verzameling Universiteitsbibliotheek, Gent)

onder andere 'L'indispensable, Barême renseignant les vitesses propres des pigeons voyageurs' door Jules Gailly, duivenmelker uit 's Gravenbrakel (Braine-Le-Compte). Zijn lijvig werk maakte het voortaan mogelijk om in een mum van tijd de snelheid per minuut van een duif te berekenen gaande vanaf minimum 350 tot maximum 1900 meter over een afstand van 1 tot 1200 kilometer.

Wie veraf woonde van een duivenlokaal was in de beginperiode van de duivensport sterk benadeeld. In het lokaal stonden er kooien opgesteld waarin de duiven geplaatst werden in volgorde dat ze werden binnengebracht. Een ander systeem was het spannen van draden in het duivenlokaal waaraan duivenzakjes, met de levende duiven erin, in binnenkomende rangorde werden opgehangen. Het was dus voor de ver afgelegen liefhebbers belangrijk om over één of meerdere goede duivenlopers te beschikken.

Op het platteland werden reeds zeer vroeg duivenbonden opgericht. Zij hadden in de meeste gehuchten en de kleinere dorpen beëdigde afgevaardigden die zetelden in het gemeentehuis of een herberg waar de deelnemers aan de duivenvluchten hun duiven konden laten bestatigen of constateren. Hoe dit praktisch functioneerde lezen we in 'De Reisduif' (jg. 1, nr. 23 van 3 juni 1877). We citeren letterlijk de artikels 4, 5 en 6 uit de voorwaarden van de vlucht ingericht door de Hansbeekse maatschappij 'Hoop en Vrees'. Zij richtten op zondag 22 juli 1877 een vlucht in uit Amiens waar de duiven gelost werden door de stationsoverste aldaar, een lossing die diende bevestigd te worden per telegram.

'Art 4. – Ieder Maatschappij of liefhebber is verplicht ons op den dag der inschrijving een goed zakuurwerk te behandigen, anker of cylinder meer dan 1 minuut per uur voor of achter, zal niet in evenredigheid uitgerekend worden, hetgeen zij verachterd is zal er bijgevoegd worden, en het vooreloopen zal geene vergoeding bekomen.

Art 5. – Om recht aan de prijzen te hebben moeten de duiven levend en voorzien van letter en nummer, welke zij bij hun vertrek heimelijk zullen ontvangen hebben, bij den afgevaardigden gebracht worden, en er verblijven tot het sluiten van den bulletijn, doch eene duif in twijfel voortkomende, zal naar ons lokaal moeten gebracht worden.

Art 6. – Afgevaardigden ten hunnen koste, ten minste met drie duiven medekampende. De afgevaardigden in verwisseling, aan welke bedrog zal ontdekt worden, zal de bulletijn der Maatschappij of liefhebber, welke hem gezonden heeft, vernietigd worden; den bulletijn zal insgelijks vernietigd

Emery Van de Bossche (Kruishoutem 1849 – Gent 1902) wordt algemeen beschouwd als de uitvinder van de constateur met papierrol zoals deze tot enkele jaren terug nog algemeen verspreid was. (Uit: De Reisduif, jg. 26, juli 1902 – Universiteitsbibliotheek, Gent)

worden der maatschappij of liefhebber, welke is bewezen, den afgevaardigden bedrogen te hebben; 5 franks aan den persoon welke een bedrog heeft ontdekt, bewezen door twee getuigen.'

Uit dit reglement blijkt dat het gevaar voor oneerlijke praktijken zeer groot was. Het noteren van het 'vleugelmerk' (letter en nummer op een slagpen) was niet altijd een garantie voor een zuiver verloop. Soms werd gevraagd de levende duif toch nog binnen te brengen bij de organiserende bond. Er kon ook gesjoemeld worden met het uurwerk en de afgevaardigden die zelf meededen aan de prijskamp bleken blijkbaar ook niet steeds eerlijk als ze echter niet zelf bedot werden. Ongevallen door gehaastheid van de duivenloper en zijn bijwijlen brutale aanpak kostten menige vogel het leven en om te vermijden dat treuzelende duiven door de liefhebber werden afgeschoten, wat meermalen voorkwam, moesten ze levend naar het bestatigingskantoor worden gebracht.

De duivenliefhebbers die wilden meekampen in de wedstrijden in de grote steden moesten gebruik maken van een telegraafkantoor in hun nabije omgeving om hun duiven te registreren. Dag, uur en minuut van het telegram deed dienst als moment van bestatiging. Soms dienden de duiven per trein opgestuurd en werd het vertrekkur van de trein als uur van bestatiging beschouwd. Bij eventuele twijfels met een telegram diende de duif eveneens per trein opgestuurd naar de organisatoren. Het bestatigen per telegram werd ingevoerd omstreeks 1860.⁷⁰ Hoe onvolmaakt het systeem ook was, het was toen voor de duivenliefhebbers van het platteland de enige mogelijkheid om mee te dingen in de grote wedstrijden in de steden.

Maar ook sommige stationsoversten bleken niet altijd onbesproken. 'De Reisduif' van 12 mei 1883 publiceerte in dit verband een nota van het bestuur van de Post en Telegraaf, verspreid op 2 mei 1883: *'Het gebeurt soms dat statieoversten die tevens een telegraafbureel besturen mededingen in duivenprijskampen. Die mededinging kan talrijke moeilijkheden teweeg brengen vooral als de aankondiging der duiven per telegram plaats heeft. Diensvolgens heeft het Bestuur besloten in 't vervolg aan elke statieoverste, die een telegraafbureel bedient, te verbieden zich in de duivenprijskampen belanghebbend te maken.'*

⁷⁰ STEPMAN H. (1893), *Enkele aantekeningen over de duivenliefhebberij*, Gent, blz. 8.

Een eerste reeks toestellen om de aankomsttijd van de duiven te registreren werden tussen 1860 en 1870 op de markt gebracht maar het is pas in 1885 dat de duivenklok beter gekend als de 'constateur', zoals wij hem kennen, werd uitgevonden. Andere namen waren 'bestatiger', 'zelfbestatiger', 'aantekenaar' of 'zelfaantekenaar'. Emery Vandenbossche (°Kruishoutem 7 april 1849 - + Gent 14 juli 1902) wordt algemeen beschouwd als de uitvinder ervan. Vandenbossche, aanvankelijk schilder van beroep, was geen duivenliefhebber. Hij woonde eerst in de Stationsstraat te Oudenaarde en later in 'Café du Commerce' op de Markt. Hij was bekend als een zoeker en hij was de houder van meerdere uitvinderbrevetten zoals o.a. voor remtoestellen, een luchtuurwerk, enz. Op aandringen van enkele Oudenaardse duivenliefhebbers deed hij enkele opzoeken naar een fundamentele verbetering van de toen bestaande aantekenaars die voor vele afgevaardigden een aanleiding waren tot het plegen van bedrog en die tevens onpraktisch en te duur waren. Het toestel van Vandenbossche bestond uit een klok met een uurwerk en een papierband. In de gesloten klok was een uitsparing van circa 1 bij 2 centimeter gemaakt waar de rol onderdoor liep. Bij de aankomst in het lokaal werd het vleugelmerk op het zichtbare stukje papier geschreven en werd er geregistreerd. Er werd een afdruk gemaakt door naaldjes in de vorm van een uurwerk. De gerenommeerde Gentse duivenmaatschappij 'Union et Liberté' nam als eerste, begin 1886, zijn constateur aan en zorgde voor de verspreiding ervan. In 1887 verbeterde hij zijn toestel en plaatste er een dolometer in. Met dit toestelletje kon worden nagegaan of er met de constateur niet geschud werd om het uurwerk vlugger te doen lopen nadat men zijn duiven geklokt had.⁷¹ Vandenbossche verkocht zijn brevet aan de firma Leon Lefevre uit Tourcoing die zorgde voor de massale verspreiding van zijn toestellen.⁷² Naar het eind van de jaren 80 van de 19de eeuw bouwden Lahaye-Randaxhe uit Verviers toestellen met een druksysteem dat tot 50 registraties kon verwerken. Achteraf werd de constateur verbeterd door o.a. Lejeune (Ensival), Charles Toulet (Brussel), Van de Plancke (Kortrijk), Van Nerum (La Ledoise, Lede), enz. De bekendste toestellen eind 19de begin 20ste eeuw waren: Toulet, Habicht en Habicht II (Châtelet) en Benzing uit het Duitse Sweningen aan de Neckar verdeeld

⁷¹ *De Reisduif*, jg. 13, 9 februari 1889.

⁷² H(endrik) S(tepman), in *De Reisduif*, jg. 26, nr. 26, 28 juni 1902; WITTOUCK S., *ibidem*, blz. 197.

door de gebroeders Strobbe uit Izegem. De Benzing uit 1897 werd het eerste toestel dat een afdruk maakte door middel van een inktlint gebaseerd op het systeem van de prikklokken in de fabrieken. De hiervoor opgesomde toestellen konden tussen de 20 en 50 constateringen doen.

In zijn beginperiode was de constateur alles behalve perfect, maar er was vooral veel tegenkating van de spelers uit de steden die het nieuwe toestel absoluut niet zagen zitten en alles wilden houden bij het oude zoals blijkt uit de hoofdartikels van uitgever Hendrik Stepman in zijn duivenkrant 'De Reisduif' van 15 en 22 januari 1887. Stepman zag in het toestel vooral een groot voordeel voor de liefhebbers op het platteland waarvoor hij het duidelijk opneemt. Hij schrijft o.a.: *'Men heeft nog de telegraaf, maar wat doet de landsche liefhebber daarmee? Veelal heeft hij slechts een bureel op zeer grooten afstand, en als hij ten koste van groote opofferingen dat bureel heeft bereikt, dan vindt hij het gesloten, mag achter de telegrafist ergens gaan zoeken of komt iets dergelijks tegen.'*

Een dergelijk goed toestel kostte in 1887 vijfenzeventig frank. Volgens Stepman was dat niet zo duur, want sommige spelers op het platteland gaven jaarlijks bijna zoveel uit aan hun lopers en andere onkosten verbonden aan hun liefhebberij, m.a.w. er werd ook op het platteland voor veel geld gespeeld of verspeeld, en hij vervolgt: *'De eerste voorwaarde voor het gebruik der toestellen, en welke tevens goede dienst zal doen in nog andere gevallen, dat is de geheime tekening. Het is volstrekt noodzakelijk dat noch de eigenaar, noch de teekenaar de merken der duiven kennen.'*

Vermits in de beginperiode van de constateur bijna geen enkele liefhebber over zo'n toestel beschikte, werden verscheidene toestellen in het duivenlokaal of bij de afgevaardigden opgesteld. Om de kansen van de armere of verder afgelegen duivenspelers te vrijwaren, was een 'looprecht' gecreëerd. Dit is de tijd die de duivenspeler of duivenloper nodig had om te voet de afstand af te leggen tussen zijn hok en het lokaal waar de constateurs waren opgesteld, het 'bestatigingsbureel' of soms ook het telegraafkantoor. Dit werd meestal uitgedrukt als 1 seconde per 5 meter of een halve minuut per 350 meter met een maximum van 8 tot 10 minuten. Voor grote vluchten eiste men een getuigschrift van een gezworen landmeter waarop de exacte afstand van het duivenhok tot het bureel stond vermeld.

Gezien de uurwerken van de constateurs kunnen voor- of achterlopen diende men te beschikken over een moederklok. Zo kon worden vastgesteld hoeveel achterstand of voorsprong het uurwerk van de constateur had op deze moederklok en kon het juiste uur van aankomst van de duif worden geregistreerd.

De rubberen ring die rond een poot van de wedstrijdduif wordt geschoven werd in 1888 uitgevonden door Jules Rosoor uit het Noord-Franse Tourcoing. De vervaardiging en verspreiding in België gebeurde door Henri Vercamert uit Izegem.⁷³ Voordien kregen de duiven een geheim merkteken dat bestond uit het afstempelen van een slagpen, het 'vleugelmerk' genoemd. Tot in het begin van de 20ste eeuw werden beide systemen nog gebruikt. De uitvinding van Rosoor betekende het einde van de lijdensweg van de reisduif van het hok van de melker naar het bestatigingskantoor. Volgens 'De Reisduif' van 17 november 1888 reageerde Emery Vandebossche positief op deze uitvinding en paste hij zijn constateur aan.

In 1905 werd de toen meest perfecte constateur op de markt gebracht door de gebroeders Plasschaert uit Wachtebeke. Bij het openen en sluiten van de klok in het registreerlokaal werd steeds een prikgat in de band aangebracht. Werd de klok tussendoor geopend dan werd er niet alleen een prikgat in de band aangebracht, maar werd ook de gehele papierband afgesneden.

1.3.3 De gevaren en de problemen van de duivenliefhebber

Daar waar bij de moderne duivenliefhebber de nabijheid van een hoogspanning en, in mindere mate, een hongerige roofvogel een probleem vormen, hadden de pioniers van de duivensport met meerdere problemen af te rekenen.

Natuurlijke vijand nummer één van de 19de-eeuwse duivenmelker was de roofvogel. 'De Reisduif' laat dan ook niet na om regelmatig gewag te maken van de vangst of het doden van een dergelijke vogel.

Zo vermeldde 'De Reisduif' van 26 februari 1881 het volgende: *'De maatschappij van Merendré is woensdagnamiddag in het bezit gekomen van eenen echten sperwer welke dagelijks onze duiven beloerde en menigen met zijn scherpe klauwen schond of ter zijner prooi wist te maken. Al de leden dezer maats. Bedanken grootelijks den heer Ch.L. Steyart, schepene onzer gemeente die, alhoewel geen duivenliefhebber, toch eenige stonden er aan wijdde het dier te bewaken en te neêr te vellen. Tot gedachtenis dier weldaad zal de maats. Dien zoo dikwijls verwenschte vogel in bezit houden.'*

In 'De Reisduif' van 30 april 1881 lezen we nog zo'n verhaal: *'Een onzer*

⁷³ WITTOUCK S., *ibidem*, blz. 196.

goede vrienden, de heer Dierckens van Gent, die zondag te Nevele een bezoek bracht vermaakte zich met eene karabijn en nam de gelegenheid te baat om de streek van een sperwer te verlossen. Dat is voorwaar een schoon en nuttig vermaak. Duiven en vogels, en de liefhebbers vooral, varen daar wel bij.'

En ook in Lotenhulle werd een roofvogel gedood. 'De Reisduif' van 5 november 1887 vertelt ons het volgende verhaal: 'Zondag morgend gedurende het ontstuimige weder heeft den heer Louis Lippens, notaris en voorzitter der duivenmaatschappij de Vrijheid te Lootenhulle, aan de stokerij van den heer Ch. Bouckaert eenen der grootsten klampvogels geschoten. De vogel is naar den dierentuin van Gent gezonden om opgevuld te worden en zal binnen eenige dagen het lokaal der maatschappij, bij P. Santens, tot pronkstuk dienen.'

Naast roofvogels vormden ook kleine roofdieren een probleem. Dat onderzocht koperslager Charles Kindt uit Lotenhulle tijdens de winter van 1894-1895: 'De koperslager Ch. Kint, op 't dorp alhier, had twaalf goede reisduiven op eenzelfde duivenhok zitten en zie, verleden week waren ze allen op één nacht doodgebeten. Zelfs zes waren totaal weggedragen; men veronderstelt door een fluwijn. Men verzekert dat dit dier ook eiers gaat zuipen en hier en daar kiekefretter heeft gespeeld. Wie vangt het?'

Verleden jaar werden er in het park van het kasteel van Poeke drie otters gevangen. Deze winter zijn het fluwijnen die er komen huizen. Er is reeds een gevangen doch men zegt dat er nog verscheidene in het park verkeeren. Men spreekt ook nog van een vossenpaar dat men in de bosschen van hetzelfde park zou bemerkt hebben.

PS: Het park van Poeke ligt tussen deze gemeenten en Lootenhulle.⁷⁴

Maar niet alleen de natuurlijke vijanden van de duif vormden een probleem. Op het feestmaal van de 'Vrije Bond van Antwerpen' maakte men zich vooral zorgen over de massale duivenvangsten in Henegouwen. Voorzitter Randaxhe wist te vertellen dat er in deze provincie jaarlijks duizenden duiven gevangen worden en hij haalt het volgende voorbeeld aan: 'In de omstreken van Charleroi is een kleine heuvel waarop een huisje staat. Het dak alleen wordt verhuurd aan 700 fr. per jaar om er duiven te vangen welke dan voor 25 centiem verkocht worden'.⁷⁵

⁷⁴ De Reisduif, jg. 19, 23 februari 1895.

⁷⁵ De Reisduif, jg. 27, 14 maart 1903

Dichter bij ons te Aalter, in de Kattewegel, schoot A.T. alle duiven binnen zijn bereik neer met een balpijp. Op zijn zolder vond men duiven opgesloten met o.a. een ring: *'1842 IV Zeveren'*.⁷⁶

In mei 1905 komt het probleem van de duivenvangers opnieuw aan de orde. Bij de duivenmelkers valt het op dat veel geringde duiven op de markt te koop aangeboden worden: *'er bestaan wetten die het vangen en schieten van duiven verbieden maar er is geen toepassing van tenzij hier en daar een ambtenaar maar onder de ambtenaren zijn er ook duivenschieters en duivenvangers.'*⁷⁷

Een ideale plek om duiven te vangen was de kerktoren. Het was een publiek geheim dat menig koster zich hieraan schuldig maakte of het op een akkoordje gooide met een lokale poeldenier.

In het begin van de twintigste eeuw werd de jager de vijand nummer één van de duivenmelker. *'De Reisduif'* van 26 augustus 1905 haalt vlijmscherp uit naar de vele wantoestanden die bij het jagersvolkje heersen. *'De jacht gaat open en daar rijst weerom de nachtmerrie der liefhebbers op. Men zal ze weerom zien lopen, talrijke lieden die meenen omdat ze een geweer bij zich hebben en een port d'armes hebben betaald, dat ze het recht hebben een andermans goed te vernielen we hopen dat het niet voor de mogelijke vervolgingen zal zijn, dat de jagers zich van 't schieten op onze duiven zullen onthouden, maar wel uit eerbied voor onze liefhebberij. Wij hebben zoveel recht duifkes te kweken voor ons verzet, als zij van achter hazen te lopen om hun jachtlust te voldoen.'*

Enkele weken later hadden jagers geschoten op de duiven die gelost waren uit Etampes van een vlucht die ingericht was door 't Land van Belofte' te Gent, wat opnieuw heel wat kwaad bloed zette.⁷⁸

In hun arrogantie gingen de jagers zo ver dat ze duivenschietingen organiseerden. Zo vonden er in de zomer van 1903 dergelijke schietingen plaats te Spa, Oostende, Donk en in het Leiedorpje Afsnee.⁷⁹

Tijdens de eerste twee decennia na de Tweede Wereldoorlog werden diverse processen gevoerd tussen duivenliefhebbers en landbouwers die vergiftigde graankorrels op hun velden strooiden, een probleem dat reeds vóór de

⁷⁶ *De Reisduif*, jg. 29, 17 juni 1905.

⁷⁷ *De Reisduif*, jg. 29, 20 mei 1905.

⁷⁸ *De Reisduif*, jg. 29, 9 september 1905.

⁷⁹ *De Reisduif*, jg. 27, 15 augustus 1903.

Eerste Wereldoorlog in duivenmiddens werd aangekaart. De zware straffen die in deze processen soms werden uitgesproken maakten een einde aan deze gruwelijke praktijk.

1.3.4 Duivensport en volksgeloof

In het Land van Nevele hebben geen duivenwijdingen plaats. Op andere plaatsen is dit een traditie geworden en gebleven zoals in Aartselaar, in de St.-Leonarduskerk, op de tweede zondag van maart. In Grobbendonk, in de Sint-Lambertuskerk, heeft dit plaats op de derde zondag van maart. Alle duivenliefhebbers worden er uitgenodigd om enkele duiven naar de kerk mee te brengen. Na de wijding ontvangen ze een bidprentje en een medaille van de H. Catharina Labouré. Daarna is er gratis koffie en koeken in een plaatselijk duivenlokaal. Dezelfde dag vindt ook een wijding plaats te Vroenhoven-Riemst. Op de laatste zaterdag van maart is er een duivenwijding in Wevelgem, voor de duivenmelkers van West-Vlaanderen en voor de Doornikse liefhebbers in de Sint-Theresiakerk in de Kortrijkstraat.⁸⁰ Dichter bij ons waren er vroeger wijdingen in Denderbelle en Smetlede. Bij ons namen duivenmaatschappijen regelmatig deel aan optochten en stoeten bij burgerlijke plechtigheden of inhuldigingen van pastoors. In Kasterlee had de maatschappij 'De Gekroonde Duif' er een gewoonte van gemaakt mee op te stappen in de jaarlijkse processies met een korf en een constateur.⁸¹

Het is algemeen bekend dat de vroegmissen op onze parochies destijds goed bevolkt waren met duivenmelkers, later zouden velen de zaterdagavond mis volgen. Zo hadden ze hun kerkelijke plichten vervuld en konden ze rustig de komst van hun duiven afwachten. Het verminderen van de geloofszin had tot gevolg dat steeds meer de liefhebberij op de eerste plaats kwam en de zondagsplicht op de tweede plaats. Toch bleven op sommige plaatsen nog enkele 'duivenmelkersmissen' bestaan zoals de zondagse vroegmis van 6 uur bij de Arme Klaren te Eeklo die stand hield tot midden de jaren negentig van vorige eeuw⁸² en de zondagmis van 8 uur in de kliniek te Deinze die om organisatorische redenen in de zomer van 2006 plotseling werd afgeschaft. Als patrones van de duivenliefhebbers wordt de hei-

⁸⁰ www.kbdb.be, Folklore en legendes.

⁸¹ www.vcv.be

⁸² Met dank aan Marc Martens, Middelburg, voor de informatie.

God laat Uw zegen rusten op ons.
 Zoals onze duiven vliegen en zweven, door de lucht
 gedragen op hun vleugels,
 zo leven, bewegen wij, gedragen op Uw Adem.

Verhoor ons gebed,
 zie met Uw Goddelijke Glimlach
 neer op onze gevleugelde vrienden.

Schenk ze ienigheid, kracht en speelsheid
 om terug hun hok te bereiken langs de kortste weg.

Laat waar wij samenkomen in wedijver,
 er broederlijkheid, rechtvaardigheid
 en vriendschap heersen om elkaar
 bij te staan in tegenslag.

Wij bidden de H. Katharina Labouré,
 bescherm ons, onze gezinnen,
 onze liefhebberij en bescherm ons ook
 van alle ziekten en gevaren.

Dat vragen wij door Christus Onze Heer, Amen.

Bidprentje van de heilige Catherine Labouré dat dit jaar op de derde zondag van maart in de St.-Lambertuskerk te Grobbendonk werd uitgedeeld.
 (verz. Het Land van Nevele)

In de inhuldigingsstoet van pastoor Maurits De Coninck in 1966 lieten de Hansbeekse duivenspelers op een ludieke manier merken dat ze graag hadden dat de pastoor met hen rekening zou houden.
 De melker op de foto is Emiel Hautekeete met zijn zoontje Danny.
 (Verzameling: Charlette Baele, Hansbeke)

lige Zoé-Katharina Labouré vereerd. Ze werd geboren in 1806 in het Bourgondische plaatsje Fain-les-Moûtières en overleed in 1876. Op jonge leeftijd verzorgde ze de 600 à 700 duiven van de vaderlijke duiventil. In 1830 trok ze naar Parijs en trad in bij de Zusters van Liefde. Ze leidde een leven, verlicht door verscheidene verschijningen en volledig toegewijd aan de zorg van ouderlingen zonder hierbij de duiventil te vergeten die haar deed terugdenken aan haar kinderjaren. Haar duivenbouillon was volgens de overlevering een befaamd versterkend serum voor zieken, een drankje dat ook goed gekend zou geweest zijn bij wielrenners.⁸³

De heilige is in onze streek niet bekend en wordt hier ook niet vereerd. Op de duivenhokken vind je in het Nevelse zelden of nooit heiligenbeelden of devotionalia. Enkele sporen van het feit dat duivenmelkers eertijds wel soms bovennatuurlijk hulp inriepen, vonden we terug in de Mariakapel op de wijk Zande te Hansbeke waar vroeger twee ex-voto's, duifjes voorstellende, het altaar sierden van deze bidplaats die in 1901 werd opgericht.⁸⁴ Een ander ex-voto daterende van het eerste kwart van de vorige eeuw en die een duif voorstelde, vonden we terug in de kapel van O.L.-Vrouw van Zeven Weeën op de Oostbroek (het huidige kerkhof) te Nevele.⁸⁵

André BOLLAERT, Poesele

⁸³ www.kbdb.be

⁸⁴ MARTENS A., De Mariakapel op de wijk Zande te Hansbeke, in *Het Land van Nevele*, jg. 29 (1998), afl.1, blz. 62.

⁸⁵ BOLLAERT A., De ex-voto's in de O.L.Vrouw-kapel van de Oostbroek te Nevele, in *Het Land van Nevele*, jg. 35 (2004), afl. 1, blz. 77.

2 DUIVENSPOORT EN DUIVENSPEL

2.1 De duivenwedstrijden

Bij het woord duivenwedstrijden denken we onmiddellijk aan de klassieke duivenvluchten die we in de lage landen het best kennen waarbij de duiven van een bepaald punt, de losplaats, naar hun eigen hok of duiventil terugvliegen. De winnaar van de wedstrijd is de duif die met de hoogste snelheid deze afstand heeft afgelegd.

In sommige andere landen werden vroeger andere vluchtspelen met duiven beoefend. Zo werd in het Italiaanse Modena het *triganieri* gespeeld. Tijdens de zomermaanden werden de duiven met behulp van vlaggen afgericht. De zwaairichting van de vlag was een bepaald signaal om de duiven naar een bepaalde richting te doen vliegen, of om ze te signaleren dat ze weldra bij het intrekken van de vlag in het duivenhok moesten komen waarna ze dan opgesloten en gevoederd werden. Het doel van dit vluchtspel was om tijdens deze vluchten in andere kolonies te infiltreren en zoveel mogelijk vreemde duiven naar hun eigen hok mee te lokken. Dit spel zou al van voor of van in de middeleeuwen kunnen dateren, daar professor Paolo Bonizz in zijn werk 'Le variazioni dei colombi domestici di Modena' (1873) enkele bijzondere spelregels ten tijde van de Middeleeuwen beschrijft en overlevert.

De oefenvluchten vonden hoofdzakelijk in de zomer plaats, de werkelijke vluchten echter tijdens de winter. De reden hiervoor is dat de duiven tijdens de koude wintermaanden gemakkelijker hongerig gehouden kunnen worden dan in de zomer, want de duiven werden immers ongevoederd losgelaten.

Volgens afspraak lieten de *triganieri* tijdens de wintermaanden hun duiven in gesloten zwermen tegelijk opvliegen. De fokkers zelf bevonden zich op de daken van hun huis en dirigeerden van daar de vlucht met een lange vlag. De kolonie volgt de voorgenomen (door africhting) verschillende zwaaien van de vlag, neemt de aangeduide richting aan en lost in de andere groepen duiven op. Daarbij vermengen ze zich met de andere duivenkolonies. De eigenaar van de zwerm dirigeert ze nu met de zwarte vlag en geeft hen het teken om te verzamelen om ze vervolgens bij het gunstigste moment terug te roepen. Is dit ogenblik aangekomen, dan geeft hij een schrille fluittoon en trekt die vlag in als teken voor de terugkomst. Daarbij trekken de duiven in hun zwerm enkele of meerdere aantallen vreemde duiven, die ook honger hebben, mee naar hun eigen til. De op die manier gevangen vreemde duiven werden dan door de betrokken eigenaars geruild of losgekocht. Vaak

werden de grenzen van het toelaatbare overschreden en werden duiven van een vreemde kolonie gedood.

Het spreekt voor zich dat het duivenras zelf en de huisvesting van deze duiven voor dit duivenspel afwijkt van de reisduif en de duivenhokken die wij kennen. De Modena, het duivenras dat zijn naam leende van de plaats waar dit spel aanvankelijk werd beoefend, heeft een lagere en kortere bouw dan onze Belgische reisduiven. De hokken bevonden zich bovenop de daken van de eigenaars. De Modena wordt nu verder als sierduif gefokt.

Een variant van dit duivenspel wordt in de Turkse stad Urfa nog steeds gespeeld. In de Verenigde Staten, (in Brooklyn), wordt nog een andere variant van de dit spel beoefend, nl. 'The Brooklyn Pigeon Wars'. Daar worden de duiven 's nachts losgelaten en zullen de verschillende kolonies zich tijdens hun vluchten met elkaar vermengen, om vervolgens op een bepaald punt terug naar hun hok te keren. 's Morgens worden de duiven geteld en worden de verworven vreemde duiven behouden en getraind om mee te vliegen met de eigen kolonie. Op die manier kan men soms in één keer de helft van zijn kolonie verliezen of bijwinnen.

In het klassieke duivenspel waarbij de duif van de plaats van lossing naar het eigen hok terugvliegt, maakt men gebruik van aangeboren eigenschappen van de duif of haar oriëntatievermogen, waardoor de duif in staat is haar positie en koers te bepalen, en dit is de richting naar haar eigen hok. Jan Hermans merkt in zijn boek 'Postduiven'⁸⁶ op dat 'oriëntatievermogen' een ongelukkig gekozen term is en daarom opteert hij voor de term navigatievermogen. Deze aangeboren eigenschap kan men volgens sommigen verbeteren door een doorgedreven training, m.a.w. het opleeren of africhten van de duiven. Dankzij de buitengewone anatomie van de, voor de duivensport, veredelde duif is deze in staat om lange afstanden af te leggen, maar heeft ze ook de eigenschap om haar nest terug te vinden. Dit laatste dankzij haar uitzonderlijk navigatievermogen.

Over dit navigatievermogen of oriëntatievermogen werd al heel wat onderzoek verricht. De vraag naar de werking van dit oriëntatievermogen is een vraag die de wetenschappers tot op de dag van vandaag nog steeds bezighoudt. Het fenomeen kan nog steeds niet volledig wetenschappelijk worden verklaard.

⁸⁶ HERMANS J., (1985), *Postduiven*, blz. 194/196.

Een duif zou over een soort een inwendige klok beschikken die de veranderende positie van de zon zou compenseren. Dit zou kunnen verklaren waarom een duif zich volgens de zon kan oriënteren. Men kan hierbij direct de vraag stellen waarom een duif zich bij bewolkt weer wel kan oriënteren. Bij onze opzoekingen hebben wij vastgesteld dat militaire duiven destijds getraind werden om 's nachts te kunnen vliegen en ook in staat waren om hun hokken terug te vinden. Een mogelijke verklaring voor dit laatste is dat duiven zich ook op de poolster of andere hemellichamen zouden kunnen oriënteren.

Het is reeds meermaals bewezen dat de duif over een goed ontwikkeld zicht beschikt en in staat zou zijn om weerkaatsend gepolariseerd licht te ontwaaren; een eigenschap die ook bij bijen werd aangetoond. Door haar sterk ontwikkelde reukzin zou ze ook verschillen in luchtdruk kunnen waarnemen. Satellieten tonen aan dat duiven tijdens hun vlucht gebruik maken van *manmade-lines* zoals kanalen, grote autowegen of spoorlijnen.⁸⁷ Dit laatste werd eveneens aangetoond door testen van professor Hans-Peter Lipp van het Anatomisch Instituut aan de universiteit van Zurich.⁸⁸

Het meest aannemelijke is dat een duif dankzij één van deze eigenschappen of een combinatie van deze eigenschappen in staat is om haar hok terug te vinden.

Ondanks haar fameuze navigatievermogen gebeurt het wel eens dat enkele duiven of zelfs volledige kolonies tijdens een vlucht achterblijven. Mogelijke verklaringen voor dit fenomeen zijn slecht weer, een verstoring van het aardmagnetische veld of zonnestormen, waardoor de duif haar oriëntatievermogen beïnvloed zou worden.

Het duivenspel

De duiven worden in groep op een zeker aantal kilometers van hun nest gelost en wie de hoogste gemiddelde vliegsnelheid (in meters per minuut) haalt wint.

Men kan zich de vraag stellen hoe men een duif zo ver krijgt, dat deze bereid is om telkens opnieuw aan een zo hoog mogelijke snelheid die grote

⁸⁷ Pigeon Homing along Highways and Exits. in: *Current Biology*, 27 juli 2004.

⁸⁸ <http://www.neuroscience.unizh.ch/e/groups/lipp00.htm>

afstanden af te leggen om terug thuis te geraken.

Vooreerst is het belangrijk om een goede thuis te creëren waar de duiven zich goed voelen. Een degelijke huisvesting is daarom heel belangrijk. Een hok moet ruim genoeg zijn en voldoende droog zijn. Het moet verder voldoende verlucht of geventileerd worden en het moet regelmatig schoongemaakt worden. Een hok met voldoende lichtinval via ramen of dakvensters bevordert het thuisgevoel en de conditie van de wedstrijdduiven. Bij dat laatste speelt de oriëntatie van het hok een grote rol en de ideale oriëntatie is die waarbij de openingen (*pier* of valplank en *spoetnik*) en ramen naar het zuiden, het oosten of zuidoosten zijn gericht.

Hieromtrent is het interessant om een vergelijking te maken tussen de duivenhokjes uit het begin van de vorige eeuw en de duiventempels van tegenwoordig. De duivenhokjes bevonden zich vroeger meestal vlak onder de pannen onder het laagste schuine stuk van de zolder, waarbij de duivenmelker vaak op de knieën moest gaan zitten om het hok te kuisen, de duiven te voederen of drinken te geven.

Een degelijke voeding is ook heel belangrijk. Reeds van in de begindagen van de duivensport was men er zich van bewust dat de voeding zijn invloed op de conditie en prestatie van de duif had. Eind 19^e eeuw waren kleine veldboon, vogelwikke (wilde vitse), en platte erwt de basisbestanddelen van het duivenvoer. Toen al wees Sylvain Wittouck in zijn duivenboeken op het nut van een aangepast menu in de winter, de kweektijd, de speeltijd en tijdens de rui. Welke melker kent niet de verschillende soorten samenstellingen zoals: kweekmengeling, wintermengeling, vluchtmengeling of ruimenmengeling? In de diverse duivenboeken en duiventijdschriften, die we tijdens onze opzoeken inkeken, vonden we honderden artikels of aankondigingen over de voeding of voedingssupplementen.

In de loop van de duivensportgeschiedenis hebben talloze kwakzalvers, apothekers, handige handelaars en (vee-)voederfabrikanten daarop ingespeeld. Waar vroeger de duivenmelker zelf zijn duivenvoer teelde en samenstelde, zijn er tegenwoordig grote voederfabrikanten die alleen maar duivenvoer en andere toebehoren fabriceren of die een aparte afdeling hebben die deze duivenartikels produceert en verhandelt.

Het is van belang om één of meerder spelvormen, spelmethodes of technieken toe te passen, met name het natuurlijk spel of het *nestspel*, het *kotjesspel* of het (totale) *weduwschap*. Deze spelvormen maken gebruik van het feit dat duiven relatief monogaam leven. Daarbij worden hun ouderin-

Bijzondere Apotheek

voor

DUIVEN EN ANDER GEVOGELTE

P. STEPMAN

RABOTDREEF, 5, GENT

Bereider van Wittouck's geneesmiddelen.

Purgeerpillen, ééne doos van 30,	fr. 1.00
Volatilinepillen, " 50,	1.00
Speciale pillen, " 40,	1.00
Versterkende pillen, " 50,	1.00
Duivenpillen n ^o 1, " 50,	1.00
Duivenpillen n ^o 2, " 50,	1.00
Duivenpillen n ^o 3, " 50,	1.00
Hoenderpillen, " 50,	1.00
Ricinus of Wonderboom-olie, ééne doos van 30 ombulsels,	0.75
Levertraan-ombulsels, " 30 "	0.75
Geneespoelier, tegen keel- en kropziekte, ééne flesch,	0.75
Zalf tegen de bevrozenheid der pooten,	1.00
Middel tegen de Weioogen, ééne flesch,	0.50
Volledige verzameling van Wittouck's geneesmiddelen	fr. 12.50

*Homœopathische geneesmiddelen volgens S. Wittouck's werk,
fr. 1.00 per buisje (tube).*

Artsenijkundige bereidingen voor Duivenliefhebbers.

Ricinus- of Wonderboom-olie, ééne flesch,	0.50
Créoline Pearson, ééne flesch,	1.25
Weeksel van Iodium met Campher-alcool, ééne flesch,	1.00
Kalkzwavelzuur (<i>Sulfure de chaux liquide</i>), ééne flesch,	0.50
Phenylzuur (<i>Acide phénique</i>), ééne 1/2 liter flesch,	1.00
Zwavelzuurrijzer, scheikundig zuiver, een kilo,	1.50
En alle andere geneesmiddelen.	

Depôt van de geneesmiddelen der Apothekers

<i>Garnier, te Seraing</i>	<i>Vande Keere, te Deinze.</i>
Liqueur résolutive voor de Vleugelziekte 2,00	Pillen voor snot en gele mondzw. 1,00
Poeier tegen de kropziekte . . . 1,00	Poeier voor teering en buikloop 1,00
" voor de oogen 1,00	" voor krop en pokken 1,00

Verzending op aanvraag.

Bereiding van alle Artsenijen op voorschrift.

ZIEKTEN DER DUIVEN.

Geneesmiddelen van apotheker VANDEKEERE, te Deinze

PILLEN tegen Snot en gele Mondzwam van duiven, kiekens, fazanten, enz.
POEDER tegen den Krop of Steen in de keel der duivenjongen, en tegen de Pokken.

POEDER tegen de Teering en Buikloop der duiven.

Prijs per doos 1 en 2 fr.; vrachtvrij per post, mits opzending van fr. 2.10 of fr. 1.05 in postbon of postzegels.

Verkrijgbaar: bij den uitvinder, te Deinze; ten bureele van *De Reisduij*, te Gent; bij Mehuys, in *de Zwaan*, te Waregem; bij Pol. Stepman, apotheker, Rabotdreef 5, te Gent; bij H^r Vercamert, te Isegem; bij H^r Rutsaert, te Aalter.

Van alle geneesmiddelen is de gebruiksaanwijzing erbij gevoegd.

Tijdens de laatste decennia van de 19de eeuw kon de duivenspeler zich reeds een ganse apotheek aanschaffen om zijn duiven in prima conditie aan het nieuwe seizoen te laten beginnen. Apotheker Vandekeere uit Deinze was één der eersten in Oost-Vlaanderen die regelmatig publiciteit maakte voor duivengeneesmiddelen.

(Uit: *De Reisduij*, jg. 15, 24 oktober 1891 – Universiteitsbibliotheek, Gent)

stincten, hun jaloezie en het (seksuele) verlangen naar de partner aangesproken. Uiteraard bestaan er verschillende varianten van deze spelmethodes en soms worden deze technieken gecombineerd.

Het natuurlijke spel of het *nestspel*: Bij deze methode wordt er gebruik gemaakt van de natuurlijke mogelijkheden of van de ideale nestpositie⁸⁹. Bij deze spelvorm maakt de duivenmelker handig gebruik van de ouderinstincten van een duif of een duivenkoppel. Het gebeurt dat de twee geslachten verschillend reageren op de verschillende nestsituaties. Er bestaan wel algemene regels maar vaak moet de duivenmelker over behoorlijk wat praktijkervaring en/of creativiteit beschikken. Ik herinner me nog goed hoe vaak mijn vader met een pas uitgepikt jong, een ei dat juist zou uitpikken of met een groot jong van of naar een collega-duivenmelker kwam of ging om vlak voor het inkorven van een duivin of duiver deze duif in een ideale nestpositie te krijgen, met de bedoeling het ouderinstinct nog meer aan te wakkeren en zo de prestatie in de komende vlucht te bevorderen.

Het *kotjesspel*: Deze oude spelvorm, die wat in onbruik is geraakt, is gebaseerd op de vechtlust en de jaloezie bij de doffers. Deze methode zou vooral goede resultaten boeken bij kortere afstanden. Bij deze spelvorm beschikt ieder koppel duiven over een afgesloten hok met een afzonderlijke uitgang. Typerend zijn de daken met een groot aantal uilenpannen met valplank die dienst doen als aparte in- en uitgang van zo'n hokje. Het spreekt voor zich dat de bewoners gauw aan hun hokje of territorium gehecht geraken. Voor de aanvang van een wedstrijd wordt de duiver buitengesloten waarna het schuifje of de tringels worden gesloten. Op hetzelfde moment wordt een andere, vreemde duiver, de *beul* genaamd, in het hok gezet. Buiten moet de doffer lijdzaam toezien op het spel van de beul en zijn duivin. Daarna wordt de buitengesloten duiver terug binnengelaten en deze wil onmiddellijk de beul aanvallen, maar hij krijgt daar net de kans niet toe omdat op dat moment de duivenmelker ingrijpt en de beide duivers gescheiden worden. Hierna wordt de buitengesloten duiver voor de wedstrijd ingekorfd, waarna die nu sterk gemotiveerd is om snel naar huis te vliegen om te zien of de concurrentie nog in de buurt is. Het nadeel van deze spelvorm is dat alle koppels afzonderlijk moeten gevoederd, uitgelaten en verzorgd worden.

⁸⁹ QUICK R. (1976), *Duivensport totaal*. Gent, Het Volk, p. 99

Weduwschapspel totaal uitgesloten ; strenge controol zal gemaakt worden.

Bestatiging 1 ring in 1 capsul, opening naar omlaag of gesloten, anders ongeldig. Capsuls met gaatjes in den bodem ongeldig. Constateurs onmiddellijk na 't bestatigen indringen, want vertoeren zonder gegronde redens verliest prijs en inleg. Indien een constateur mankeert bij de aankomst der duiven is men verplicht te loopen indien het de 150 m. niet oertrest. — De liefhebber is verantwoordelijk voor alle breuk of schade aan zijn stelsel. Eens de duiven aan het vertoer toevertrouwd is de maatschappij onverantwoordelijk. Voor de aankomst der duiven is het den liefhebber toegelaten ééne proefbestatiging te doen - Bestatigen op een stelsel dat zichtbaar mankeerde of onregelmatig was, geen inleg terug — Alle stelsels die bij den afslag meer dan een 1/2 minuut per uur winst of verlies aantonen worden afgekeurd en inleg terug gegeven min de onkosten van vertoer. — Door zijne deelneming wordt de liefhebber aanzien als deze voorwaarden kennende en voor eenieder toegepast.

Afstand Andries welke alle liefhebbers vriendelijk verzocht worden mede te brengen op den dag der inkorving. Loopens 1 sec. per 5 meters tot 300 meters, indruaien in den constateur voor de gebeurlijke aankomst der duiven of ten laatste schriftelijk indienen met den constateur. — Ringspoel is toegelaten. — 5 0/10 op den inleg.

Constateurs aan 3 fr. — Eigenaars betalen 1 fr. voor 't zetten.

N. B. - Bestatigen met gesloten capsuls of opening naar omlaag.

De maatschappij behoudt zich het recht liefhebbers te weigeren, zonder de reden te doen kennen.

LEERVLUCHTEN : Alle Woensdagen MOUSCRON. Inkorving tot 6.30 u.

HET BESTUUR :

Maurits De Graeve, Leon Van Speybroeck, André De Zutter, Em. De Vriese, Leon Calle.

Drukk. De Sonville Lovendegem.

Het weduwschapspel was verboden midden de jaren dertig. Dit blijkt duidelijk uit dit aanhangsel gehecht aan de aankondiging van een duivenvlucht georganiseerd door "Het Land van Belofte" te Merendree in juni 1936.

(Verzameling Hilaire en Tony Goethals, Merendree)

Dit vraagt veel tijd en een aangepaste huisvesting. Het is ook de hoofdreden waarom deze techniek in onbruik is geraakt.

Het weduwschap: Het gedwongen weduwschap was reeds bekend in het Luikse rond 1904. Duivenspelers uit Charleroi brachten het naar Overijse waardoor het overal werd verspreid. Het zou tot 1930 duren alvorens de methode algemene ingang vond. Volgens Herman Martens uit Hansbeke werd het weduwschap in de jaren dertig in Hansbeke door Philemon Zutterman⁹⁰ geïntroduceerd. In die periode werd deze spelvorm een tijdlang verboden. Betrapte duivenmelkers werden uitgesloten. Er zijn verscheidene verhalen gekend van duivenmelkers uit het Land van Nevele die hiervoor een schorsing opliepen.

Hoe gaat men precies te werk? Men koppelt de duiver en duivin en men laat ze één of twee jongen grootbrengen. Bij het volgende nest scheidt men duivin en duiver als de jongen ongeveer 14 dagen oud zijn. Van dat moment krijgen de duivers hun duiven nog slechts te zien vlak voor het inkorven. Wanneer de duivers van de wedstrijd terugkeren, mogen ze een poos, afhankelijk van de geleverde inspanning en/of de spelervaring van de melker, bij hun duivin verblijven waarna ze terug gescheiden worden. Een moeilijkheid aan deze spelvorm is om de *webel* duivers en duivinnen voldoende gemotiveerd te houden tot het eind van het vluchtseizoen. Het gebeurt wel eens dat er enkele duivinnen, de partners van de *webel* duivers, onderling verliefd worden en koppeltjes vormen en dan is het verlangen naar de duiver minder of helemaal weg en dat kan zijn weerslag hebben op de motivatie of prestatie van de betrokken duiver.

Bij deze spelvorm heeft men ook specifieke en voldoende huisvesting nodig, zoals een duiverhok met speciale (broed-)hokken voor de duivinnen die half of volledig kunnen afgesloten worden door tralie of ander hekwerk. De duivinnen hebben een afzonderlijk hok of volière met veel zitstokken, zonder aparte hokjes of zitplaatsen om het nestelen te vermijden.

Het duiverhok wordt bij ons vaak het hok van de *vliegers* genoemd. Meestal zijn de vliegers jaarlingen en oude duiven, speciaal door de melker uit zijn kolonie geselecteerd naar gelang de vluchtprestatie of afkomst (lees afstamming) van die duiven. Vaak worden de beste of kostbaarste *vliegers* uit de

⁹⁰ Achiël Philemon Zutterman (°Hansbeke, 27/08/1890) was uurwerkmaker en herbergier.

vliegerskolonie gehaald om verlies te vermijden of om deze uitsluitend voor de kweek in te zetten en om op zijn beurt goeie afstammelingen voort te brengen.

Een variant op deze spelvorm is het *totale weduwschap*. Hierbij worden niet alleen de webel duivers maar ook de webel duivinnen voor een wedstrijd ingekorfd. Het spreekt voor zich dat dit spel complexer is en dat hier alweer de ervaring, de kunde en de creativiteit van de duivenmelker een grote rol speelt.

2.2 De organisatie van de wedstrijden

2.2.1 In vreedestijd

Bij de organisatie van een wedstrijd komt veel werk kijken en hierbij zijn heel wat mensen betrokken om dit zo feilloos mogelijk te laten verlopen. We denken hier bijvoorbeeld aan de lokaalhouders, een deel of het volledige bestuur van een duivenmaatschappij, de transporteurs, de begeleiders en eventueel de controleurs van de 'Belgische Duivenbond'. Vaak worden hiervoor ook vrijwilligers ingeschakeld, personen die de constateurs afstellen, inschrijvers, aanpakkers bij het inkorven, enz. Na de vlucht dienen de constateurs geopend, de papierrollen afgelezen, de gegevens genoteerd en daarna konden berekenaars de afstanden, snelheden, het klassement en het prijzengeld berekenen.

Het laatste decennium werden de computer en andere technologieën in de duivensport geïntroduceerd, waardoor er minder of helemaal niet meer manueel moet geschreven of berekend worden.

De afstanden

Traditioneel deelt men de wedstrijden in vier categorieën in: de snelheidsvluchten of *vitesse* van maart tot oktober (korte afstand: van 50 tot 250 km, bijv. Quiévrain, Arras en Moeskroen), de halve fond of midfond tussen half april en eind september (van 250 tot 500 km, bijv. Dourdan en Orléans), de lichte fond in de maanden juni en juli (van 500 tot 800 km, bijv. Bordeaux) en de zware fond in de maanden juni en juli (van 800 en meer kilometer, bijv. Barcelona). Tussen 1855 en 1926 waren er de vermaarde Romevluchten, maar de Alpen bleken vaak een te grote hindernis te zijn. In het duivenblad 'De Reisduif' uit die tijd konden we hieromtrent vaak artikels lezen over de grote verliezen op die Romevluchten en de discussies

over het feit of het nog gerechtvaardigd was om verder Romevluchten in te richten.

De vlieglijn is de route tussen de losplaats en de plaats van aankomst. Zo kennen we de oosterlijn, de middenlijn en de westerlijn. In onze streek houdt men hoofdzakelijk vluchten in de westerlijn.

Het inkorven en het ringen

Vooraleer de duiven verzonden worden naar de losplaatsen, worden ze eerst verzameld in het lokaal en voorzien van een wedstrijdring. Tegenwoordig gebeuren deze handelingen, afhankelijk van de lengte van de vlucht, op de dag van de wedstrijd (bijv. bij vitesse en halve fond) of enkele dagen op voorhand (bijv. bij fond). De deelnemers aan de wedstrijd moeten zich op een vooraf vastgelegd moment met hun duiven naar het inrichtende duivenlokaal begeven waar de duiven met een speciaal apparaat, een soort tang die op een tafel gemonteerd staat, een gummiring of wedstrijdring⁹¹ rond de poot worden gedaan. Tegenwoordig worden veel duiven voor het vluchtseizoen voorzien van een ring waarin een chip is ingebouwd. Bij het inkorven wordt deze chipring in een toestel ingelezen waarbij de identificatie van de duif en de deelneming aan de vlucht wordt vastgelegd.

Van zodra de duiven een wedstrijdring om de poot hebben en de *poelebrieven* zijn ingevuld, worden de duiven in verzendingsmanden (of reismanden) ingekorfd.

De begeleiding

Op de tocht naar de losplaatsen worden de duiven vergezeld door de begeleiders of *convoyeurs* zoals het in het duivenjargon klinkt. De convoyeurs zijn in de eerste plaats diegenen die de manden openen op de losplaatsen, maar hun verantwoordelijkheid reikt verder. Gebeurt de verzending per trein of per vliegtuig, dan zijn zij begeleiders in de letterlijke zin van het woord en moeten ze er op toezien dat de duiven voldoende te eten en te drinken hebben, dat de verluchting optimaal is, dat de verlichting of verduistering in orde is, kortom dat de duiven in optimale omstandigheden aan de start verschijnen. Gebeurt de verzending per vrachtwagen, dan zijn ze eveneens chauffeur.

In de begindagen van de duivensport werden de duiven in hoofdzaak bege-

⁹¹ Voor het eerst gebruikt in 1888.

Het lossen van de duiven. Gravure uit het laatste kwart van de 19de eeuw.
(Verzameling: Natural, Zoersel)

leid door vrijwilligers van de inrichtende duivenmaatschappij.

Aan het einde van de 19^e eeuw kende het spoorwegennet een aanzienlijke uitbreiding en werd de trein omstreeks 1850 als nieuw vervoermiddel gebruikt en dat is ook de reden waarom het merendeel van de losplaatsen zich vlak bij een station bevinden. Aanvankelijk waren de enige begeleiders de stationsoversten die, geheel naar hun eigen inzichten, instonden voor het transport en het lossen. Helaas namen zij het daarbij niet altijd zo nauw met de verzorging tijdens de treinrit of met het lossen zelf. De taak van deze begeleiders werd vanaf de laatste decennia van de 19de eeuw vervangen door gespecialiseerde verzendingsbedrijven of 'bureaus van vergezelling' die tegen een bepaalde vergoeding alle verantwoordelijkheden voor de organisatie van de vlucht op zich namen. Vandaag wegen de reisonkosten zwaar door bij de liefhebbers. Dit is één van de redenen waarom de inlegelden beduidend lager zijn dan een tiental jaren geleden.

De communicatie

We kunnen het ons in deze tijd, waarin multimedia en telecommunicatie verdoorgedreven en wijd verspreid zijn, moeilijk voorstellen dat communicatie jarenlang een bepalende stempel op de duivensport heeft gedrukt. Tot de tweede helft van de 19de eeuw waren de meeste communicatiemiddelen trager dan de terugkerende duiven; met als gevolg dat de duivenmelkers vaak niet eens wisten dat hun duiven gelost waren. Men kan vermoeden dat dergelijk situaties af en toe tot verwarring moeten hebben geleid en dat is de reden waarom men toen steeds de duiven op een vast uur loste⁹². De opkomst van de telegraaf, en iets later de telefoon, betekende ook voor de duivensport een serieuze stap vooruit. Voortaan kon het exacte tijdstip van het lossen per telegram of telefoonbericht aan de organiserende maatschappijen worden meegedeeld. Deze praktijk bleef in voege tot ca. 1925-1930. Om de prijs van de telegrammen te drukken en de snelheid ervan te verhogen werd gebruik gemaakt van een codesysteem waarbij elke weersgesteldheid overeen kwam met de naam van een voertuig.

In 1932 begon het Nationaal Instituut voor de Radio-Omroep (N.I.R.) met regelmatige uitzendingen en al gauw werd daarvan door de organiserende

⁹² In de uitslagen vermeld in *De Reisduif* van het einde van de 19de eeuw en het begin van de 20ste eeuw konden we zien dat de duiven vaak heel vroeg werden gelost, bijv. om 5u in de morgen.

**PAPIERROLLEN EN CAPSULEN
VOOR CONSTATEURS**

PAPIERROLLEN EERSTE KWALITEIT,
UITERST SCHOON EN STERK PAPIER
(gewaarborgd)

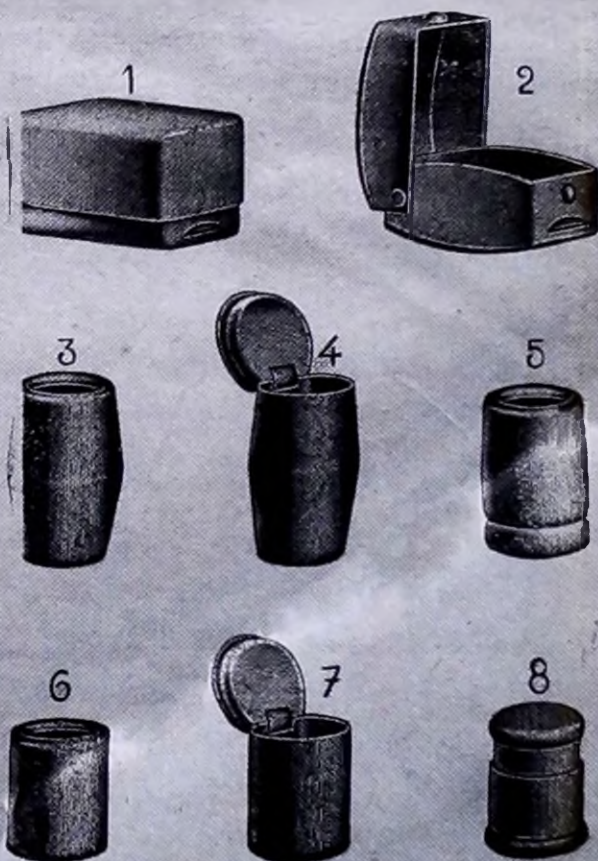
Plasschaert model	nr 1	op 85 m/m breed
Plasschaert model	nr 2	op 60 m/m breed
Plasschaert model	nr 3	op 65 m/m breed
Benzing klein model		op 65 m/m breed
Benzing groot model		op 73 m/m breed

Papierrollen op andere maten worden
speciaal vervaardigd.

Monsters en prijzen op aanvraag.

Vraagt ook inlichtingen en prijzen onzer ver-
schillige modellen van constateurs en moederuur-
werken.

Gebr. PLASSCHAERT,
Fabrikanten,
WACHTEBEKE (Tel. Selzaete nr 30)

In 1930 had constateurfabrikant Plasschaert uit Wachtebeke
acht verschillende soorten capsules voor constateurs op de markt.
(Uit: De Duivenbode, 31 januari 1930)

maatschappijen gretig gebruik gemaakt. De eerste aanvragen tot het uitzenden van informatie voor duivenliefhebbers dateren uit het begin van de jaren 1930.

Het lossen

Als de duiven eenmaal ter plaatse zijn aangekomen en de weersomstandigheden gunstig zijn, kunnen ze in principe worden gelost. Maar goede weersomstandigheden bij het lossen zijn natuurlijk geen garantie voor goed weer onderweg. Het lossen gebeurt nog steeds manueel, d.w.z. dat alle manden, die in rijen opeengestapeld staan, één voor één door de begeleiders geopend worden. Daarbij gaat men steeds van onder naar boven te werk. Opdat de winstkansen voor iedereen even groot zouden zijn is het van groot belang dat de begeleiders snel en efficiënt werken zodat het tijdsverschil tussen de eerst geloste duiven en het openen van de laatste manden zo klein mogelijk is.

Het constateren

Zoals reeds in een vorig hoofdstuk werd vermeld, gebeurde in de beginperiode van de duivensport het constateren of bestatigen met de levende duif zelf. Nu gebeurt de constatering elektronisch of worden de binnenkomende duiven van hun wedstrijdring ontdaan. Aanvankelijk werd deze ring los in het potje of gat in de cadran van de constateur gedeponneerd, daarna werd de gummiring in een deel van kogelhuls gestopt maar gebeurde het wel eens dat het ringetje tussen de cadran en omkasting van de constateur geklemd kwam zitten. Na de kogelhuls werd het koperen potje gebruikt; dat bestond uit twee in elkaar schuivende hulzen. Nadien werd het koperen doosje gebruikt; een klein rechthoekig doosje met een scharniertje dat open en dicht klapte. Daarna kwamen de aluminium capsules en tegenwoordig worden capsules van plastic gebruikt. De capsule⁹³ wordt vervolgens in de constateur gestopt en de constateur wordt vervolgens met de slinger of hendel verdraaid (of bij sommige modellen gedrukt) tot het volgende gaatje of potje. Bij het verdraaien van de constateur wordt de tijdsvaststelling gedaan door het prikken van gaatjes op een papieren schijf of het slaan van een pijltje in de papierrol. Later werd de tijdsindicatie op de papieren rol in de constateur gedrukt.

⁹³ In 1965 werd op de algemene vergadering van de Oost-Vlaamse maatschappij beslist dat het gebruik van capsules met twee over elkaar schuivende delen verplicht werd.

Na de wedstrijd begeeft de duivenmelker zich met zijn constateur(s) naar het duivenlokaal. Daar wordt vastgesteld hoeveel de constateur voor- of achterliep ten opzichte van de moederklok. Hier komt de term *het afslaan van de constateur* ter sprake. Daarna worden de constateurs geopend om de constatatietijdstippen en het tijdsverschil met de moederklok vast te stellen.

Het klassement

Alle constatatietijden worden nu samengebracht en verwerkt in één grote uitslagenlijst waarop eveneens het gewonnen prijzengeld valt af te lezen; die lijst noemt men de *spiegellijst*. De eigenlijke klassering gebeurt op basis van de gemiddelde vliegsnelheid (in meter per minuut) van alle deelnemende duiven.

De spiegellijsten worden in het inrichtende duivenlokaal opgehangen en de uitslagen worden onder de deelnemende liefhebbers verdeeld of naar hun thuis verstuurd. Vaak worden er samenvattende afschriften⁹⁴ van deze uitslagen in duivenbladen gepubliceerd.

2.2.2 Tijdens de Eerste Wereldoorlog

Tijdens de Eerste Wereldoorlog moeide de Duitse bezetter zich met de aanwezigheid of het houden van (reis-)duiven omdat men vreesde dat duiven werden ingezet voor spionage. Het houden van duiven en het organiseren van duivenwedstrijden werd dan ook aan banden gelegd.

In het eerste weekend van augustus 1914 ging bij de meeste duivenmaatschappijen de laatste vooroorlogse wedstrijd door. In Gent werd op 1 augustus 1914 door de 'Bond Gent en Ledeberg' nog een laatste vlucht uit Bordeaux ingericht. Op dinsdag 4 augustus 1914 verklaarde Duitsland de oorlog aan België. Direct volgde een bevel van de Belgische overheid om alle duiven op het hok te houden en de uitgangen gesloten te houden. Kort daarop kwam dan het tegenbericht om alle hokken dag en nacht open te houden. Op 12 oktober toen Gent door de Duitsers werd bezet, werd een streng bevel uitgevaardigd en werd een plakkaat aan het 'Middenpostbureau' op de Koornmarkt uitgehangen waarbij *'de Duitse militaire*

⁹⁴ Deze uitslagen in de oude edities van *De Reisduif* en *De Duivenbode* waren voor ons van onschatbare waarde omtrent de informatie over duivenmelkers uit ons werkgebied.

kommandant aan de belangstellenden laat weten, alsdat de personen die duiven of reisduiven bezitten, of wapens van alle slag, ook poeder, kardoezen enz. in hun bezit hebben, gedwongen zijn dit alles te gaan afgeven to... op het gemeentehui...'. Verder werd er op dit plakkaat ook gemeld dat 'al wie zich niet gedraagt naar het bevel, gefusilleerd zal worden.' Op 17 oktober werd er opnieuw een plakkaat door Freiherr von der Goltz uitgevaardigd waarop bekend gemaakt werd 'dat de reisduiven, die geringd waren mochten behouden worden, maar dat men aan den Burgemeester eene lijst moest overhandigen van al de geringde duiven, het jaartal en nummer vermeldende, alsook de kleur der duiven opgegeven'. Het plakkaat schreef eveneens voor om al de niet geringde en de *phantasieduiven* te slachten. Op 20 oktober 1914 werd na heel wat lobbywerk door de duivenliefhebberkring van Gent, door burgemeester Braun - een bijzondere gunst van generaal majoor Jung, bevelhebber ter plaatse - bekend gemaakt: de duiven die geen ring droegen en die dienden voor de teelt (inclusief fantasieduiven) moesten niet afgemaakt worden, maar zij moesten op het 7de bureel van het Stadhuis, op een van de vleugels met de stempel van het stad Gent gestempeld worden.

De bevelen, uitgevaardigd door gouverneur baron von Bissing, waren bedoeld voor het bezette deel van België en waren geldig voor alle provincies, met uitzondering van Gent en het *etappengebied*⁹⁵. In Brussel werden de duiven gedurende vele weken in de *Cinquantenaire* (Jubelpark) in hun korven opgesloten gehouden met als gevolg had dat heel wat duiven sterven of lam werden.

Op 1 mei 1915 was het de Duitsers gelukt om nabij Middelkerke een reisduif neer te schieten. Deze duif werd in de communicatiedienst tussen Oostende en Nieuwpoort ingezet en droeg op dat moment een belangrijke mededeling over de posities van het Duitse leger. Dit incident was de aanleiding om strengere maatregelen uit te vaardigen.

⁹⁵ Bij de bezetting van ons land in 1914 had de Duitse overheid het gebied ingedeeld in frontgebied, etappengebied en bezet gebied. Het etappengebied sluit aan bij het frontgebied en betekent eigenlijk bevoorradingsgebied voor het leger aan het front. De provincies West- en Oost-Vlaanderen en een deel van Hengouwen maakten van dit gebied deel uit. Uiteraard was het bezettingsregime er strenger wegens de nabijheid van het front. Nevele behoorde tot het etappengebied van het 4e leger.

Op 3 mei werd door de Oppercommandateur van Tielt bevolen dat alle duiven die zich in het 4de etappengebied bevonden tegen 6 mei om 8 uur 's avonds zonder onderscheid moesten gedood worden. Tijdens haar verblijf te Gent hield Virginie Loveling haar relaas over de gebeurtenissen tijdens WO I bij in een dagboek en daarbij noteerde ze voor 4 en 6 mei 1915 het volgende: *'Dinsdag 4 mei '15 - Morgen moeten alle duiven dood worden gedaan; het wordt verzekerd, dat er met duiven gespioneerd is. De kranten melden niets van zulk een dreiging. - Donderdag 6 mei '15 - Het is toch zoo: er staat uitgeplakt, dat op bevel der overheid al de voorhanden zijnde duiven moeten omgebracht worden.'*

Een paar dagen later, op 8 mei, werd na tal van vergaderingen met de vertegenwoordigers van diverse Gentse duivenmaatschappijen en de Duitse bezetter het bevel gegeven om alle duiven aan beide vleugels de zes grote slagpennen af te knippen en elke eigenaar moest een lijst van zijn duiven inleveren. Op die lijst moesten het nummer van de ring, het (geboorte-)jaartal, kleur en geslacht van de duiven vermeld worden en *'als controol zullen zij ten langste de tiende zijnde een maandag, allen in een daartoe bestemde plaats moeten ondergebracht worden.'* De vertegenwoordigers van de Gentse duivenmaatschappijen stonden nu voor de uitdaging om een onderkomen voor alle duiven uit Gent en omliggende gemeenten te vinden. Het is ons niet bekend of de duiven uit de gemeenten van het Land van Nevele hierbij betrokken waren. Na enige prospectie werd de 'Caste Line'-hangar in de Port-Arthurlaan te Gent gekozen. Deze hangar was eerder nog gekend als de *rattenhangar*. In deze loodsen werden grote kooien geconstrueerd om al de duiven onderdak te bieden. De duiven werden bewaakt door het Duitse leger en een Beschermmaatschappij werd belast met het voederen van de duiven. Door de oorlogsomstandigheden heerste er na een tijdje voedselschaarste. Vanaf 30 augustus werden de duiven deels met gekookte aardappelen gevoerd. Het gebrek aan degelijk duivenvoer had als gevolg dat de duiven snel ziek werden en met massa's tegelijk stierven. De verantwoordelijken van de diverse duivenmaatschappijen zochten naar allerlei mogelijkheden om duivenvoer aan te kopen en werd geld ingezameld bij alle eigenaars van de *geëvacueerde* duiven. Na een tijd was men verplicht om duiven van de eigenaars, die hun bijdrage niet konden nakomen, selectief af te slachten. Af en toe werd er zelfs bezoekrecht aan de duiveneigenaars toegestaan. Virginie Loveling schreef hieromtrent in haar dagboek het volgende: *'Maandag 10 mei '15 - De duiven mogen blijven leven volgens een gunst. Enkel moeten hun vlerken door duitse hand worden afgeknipt.'*

Helaas! Meer dan de helft zijn reeds dood. Zaterdag waren er te koop te Landegem en te Drongen aan vijf centen 't stuk. - Dinsdag 18 mei '15 - Een buurman heeft heden twee groote wagens ontmoet, beladen met duiven. Daarop stond schimpend: 'Voor Engeland.' Ze waren hier in beslag genomen en zijn naar Duitschland gestuurd. Men verzekert, dat verbod zal komen voortaan duiven te houden - Donderdag 23 sept. '15 - Bericht te Gent van de Duitse overheid. De prachtduiven, welke opgesloten zijn op bevel van hooger hand, mogen in een gesloten lokaal, met de Duitse toestemming, overwinteren, mits de nieuwe storting van één frank per duif. Deze die dat niet wenschen te betalen, kunnen in tegenwoordigheid van den Duitschen oppasser, hun duiven doen afmaken...'

In 1917 werd in de duivenhangars, vlakbij de kooien, grote hoeveelheden hooi en stro opgeslagen dat ter plaatse geperst zou worden. Op 7 mei gebeurde een grote ramp en ontstond er, wellicht door onoplettendheid van een rokende werkman, een grote brand in de duivenhangars. Dit betekende het trieste einde van bijna alle duiven uit Gent en omliggende gemeenten.

In Vorst⁹⁶ en Antwerpen waren er ook dergelijke *evacuatiehokken*; in het Natural-kweekstation te St-Antonius-Zoersel zijn enkele foto's van deze Antwerpse evacuatiehokken tentoongesteld.

Duivenmelkers uit onze streek vertelden ons dat hun vaders of grootvaders hun duiven voor de bezetter verborgen hielden. Soms werden duiven in een uitgegraven kuil op het veld of in een weide afgedekt met een oud wiel of op een hooizolder verstopt. Sommigen bevestigden een elastiekje rond de nek van de vogels om te vermijden dat het *koeren*⁹⁷ van hun duiven hoorbaar zou zijn voor de Duitsers. Soms liet men zelfs bij valavond de duiven eens uitvliegen. Men moest toen enige vindingrijkheid aan de dag leggen omdat er strenge straffen op het houden van duiven waren uitgevaardigd. Over deze strenge straffen schreef Virginie Loveling het volgende: *'Zondag 26 sept. '15 - Bekendmaking. Gent 22 sept. '15. - Aan de gemeente Rotselaer, die de aflevering en het doden van duiven niet behoorlijk in acht heeft genomen en waar twee levende duiven gevonden zijn, is eene boet*

⁹⁶ Tijdens de Tweede Wereldoorlog werden de duiven eerst te Vorst en later te Anderlecht in volières verzameld. VANNOPPEN H. (2000), Van adellijke vlucht tot populaire duivensport, in *Ons Heem*, blz. 203.

⁹⁷ Koeren: het dof rollend geluid dat duiven bij het baltsgedrag of paren maken.

Duivenlijst
 Dr. Kluyskens
 Kapellendijk
 Landuyt

2-1.	4754398.	B.	39
2	4734388	B	39
3	470.337	B	39
4	4769414	B.	37
5	4711.944	B	37
5	4769817	B.	37

Dr. Kluyskens
 18 Jun 1940

De duivenlijst van Dr. Kluyskens, opgemaakt op 18 juni 1940.
(Foto: André Stevens, Gemeentearchief Nevele)

J. Vermeulen
 Landegem
 Heerenthoek

Een duif overleden den 26 juni 1940 de nr.
 van de ring jaargetal 1937 - 4811965.

Een jonge duif vult de plaats van een
 gestorvene draagt de nr jaargetal 1940 -
 4409392.

afgegeven door J. Vermeulen.

Wijziging aan de aangifte van Jozef Vermeulen in juni 1940.
(Foto: André Stevens, Gemeentearchief Nevele)

opgelegd van 500 mark. von Keudell - Donderdag 9 december '15 - De dagbladen deelen bekendmakingen mede, waarbij aan de dorpen Pitthem en Seveneeken elk een strafgeld wordt opgelegd van duizend mark voor het verbergen van duiven, ontdekt op hun grondgebied.'

In een artikel van 6 mei 1916 in 'Het Volk' stond het volgende: *'Duitse Mededelingen en Verordeningen - Bekendmaking - De Belgen Alfons Vandenberghe en Gustaaf Leroy, te Ingooigem, hebben niet volgens A.O.K. decreet van 3.5.'15 vier hun toebehorende duiven afgeleverd, maar ze levend verstoken. Bij gelegenheid van huiszoeking vond een militaire patroelje die duiven op 22.12.'15. - De overtreding van het duivenverbod was onontdekt gebleven, wijl vanwege het gemeentebestuur nooit huiszoekingen naar duiven in de gemeente Ingooigem gedaan waren. Voor dit plichtverzuim is op last van het opper-legercommando aan de gemeente Ingooigem een dwangstraf als boet ten bedrage van drie duizend mark opgelegd geworden.⁹⁸ Er werden ook gevangenisstraffen uitgevaardigd zoals blijkt uit de volgende bericht van een plakbrief van de Duitse bezetter: 'Bericht – Bij oordeel van den Veldkrijgraad van 24 mei 1916 is de bakkersgast Guillaume-Fr. Vanbelleghem uit Blancfour-Roncq wegens achterhouding van duiven tot 4 maanden gevangenis verwezen. – De generaal-Bevelhebber – von Kathen – infanterie-generaal – Roncq, 26 mei 1916'. Tijdens de Eerste Wereldoorlog werden door de Duitsers ruim een miljoen Belgische reisduiven in beslag genomen.*

2.2.3 Tijdens de Tweede Wereldoorlog

Tijdens de Tweede Wereldoorlog werd in tegenstelling tot de Eerste Wereldoorlog minder belang gehecht aan de reisduif als communicatiemiddel of spionagemiddel. In de Tweede Wereldoorlog gebruikten de Duitsers getrainde haviken om de militaire duiven te doden. Op 4 september 1940 en 10 april 1941 kwamen er Duitse verordeningen waarin het verboden werd om duiven vrij buiten te laten vliegen, nieuwe duivenhokken op te richten, reisduiven te verhandelen en om ongeringde duiven te houden. De duivenmelkers werden verplicht om zoals tijdens de Eerste Wereldoorlog lijsten van hun duiven in te dienen. De burgemeesters moesten het stelen van dui-

⁹⁸ STREUVELS S., *In oorlogstijd*. Het volledige dagboek van de Eerste Wereldoorlog.

Vele duiven zijn verzwakt door de oorlog

Velen hebben opgesloten gezeten. Allen hebben voedsel gekregen dat minder goed was dan voor 1940.

Het bewijs: waar zijn de successen der vroegere « azen » met groote hokken? Nergens.

GIJ MOET DUS UWE DUIVEN VERSTERKEN

Voor de vliesse vluchten: Souveraine pil de drie laatste avonden voor de inkorving en 1 fondpil den morgen van het vertrek.

Halve fond en fond: 1 Souveraine pil 's morgens en 's avonds de 3 of 4 laatste dagen, 1 fondpil de twee laatste avonden, samen met de Souveraine.

Zleke jongen: Souveraine pillen. Spijsverterende drank en Anti-coccidlose.

Oude met waterige uitwerpselen en die slijmen hebben: Anti-coccidlose, Poeder nr 1 en Anti-snotlikeur.

Souveraine pillen, de doos	25 fr.	Fondpillen, de doos	20 fr.
de 500	110 fr.	Anti-coccidlose, de flesch	40 fr.
de 1000	200 fr.	de liter	75 fr.
Elixir La Brabançonne, de flesch	15 fr.	Poeder nr 1, de doos	40 fr.
de pint	35 fr.	Poeder nr 2, de doos	15 fr.
de liter	60 fr.	Souveraine kruiden, de doos	15 fr.
Spijsverterende drank, de flesch	40 fr.	driedubbele doos	35 fr.
Anti-snot likeur	20 fr.	Zwarte oogzalf, de flesch	20 fr.
Anti-geel likeur	15 fr.	Insectendodend poeder	15 fr.
Anti-pok	15 fr.	Anti-buikloop pillen	15 fr.
Gevitamineerde capsuls, de doos	20 fr.		

10% VERMINDERING OP AL DE SPECIALITEITEN

HOSPITAAL VÓOR DUIVEN

FERNAND COLMAN

APOTHEKER-SPECIALIST HOUDENG

TEL LA LOUVIERE 177

(Uit: De Duivenbode 1946)

ven of van het verloren gaan van duiven aan de *Feld- of Oberfeldkommandatur*⁹⁹ melden.

In Landegem startte de oorlog met een *conterventie* voor Camiel Wille. Op de vooravond van de Tweede Wereldoorlog reed Wille naar Wetteren om zijn duiven in te korven. Bij zijn terugkeer was veldwachter De Smet net affiches aan het aanplakken met het bericht dat alle vluchten werden geschrapt door de oorlog. Van ontgoocheling sprong hij van zijn fiets en scheurde de berichtgeving van de muur. De nieuwe veldwachter had het echter zo niet begrepen en hij kreeg meteen een procesverbaal aan zijn been.

In het gemeentearchief van Nevele¹⁰⁰ bevinden zich de aangiften of (hok-)lijsten van de Landegemse duivenmelkers. Deze aangiften werden op allerlei soorten papier neergeschreven, zoals gewoon briefpapier, verpakkingspapier, de achterzijde van een oude envelop enz. Op deze lijsten staan het ringnummer, geboortjaar en kleur vermeld. Op één van de aangiften stond een niet mis te verstane extra informatie over de duiven: 'BELG'. Bij de aangifte werden heel wat lijsten in laatste instantie aangepast door het doorstrepen van duiven. Bij de aangifte van Jozef Vermeulen was een papiertje extra aangehecht met de vermelding van de recent gestorven duiven. Hieruit blijkt dat de aangiften correct dienden te gebeuren. De datum van indiening werd slechts sporadisch ingevuld; op de lijst van dokter Gustaaf Kluyskens stond 18 juni 1940 vermeld. In totaal vonden we 51 aangiften terug.

Een verwijzing naar dergelijke lijsten vonden we ook terug in Nevele. In het 'Gemeentebld Nevele' van zondag 25 april 1943 staat dat: *'De houders van reisduiven worden verzocht hun hoklijsten op 1 Mei a.s. in te dienen. Formulieren kunnen bekomen worden bij Alfons Mesure, Kernemelkstraat. De lijsten dienen tevens voor het bekomen van duivenvoeder.'* Tijdens de oorlog werden niet alleen rantsoenzegels voor de mensen verdeeld maar ook voor de reisduiven. In datzelfde blad stond verder ook nog de volgende mededeling vermeld: *'BUREEL VAN DEN LANDBOUW – Bevoorrading van de Reisduiven – De houders van reisduiven worden verzocht ten laatste tegen Dinsdag a.s. hun zegels voor de maanden April, Mei en Juni 1943 te komen afhalen op het Landbouwbureau.'*

Nadat onze streek bevrijd werd van de bezetter kwam er een bericht van de

⁹⁹ VANOPPEN H. (2000), Duivensport, Ter inleiding, in: *Ons Heem*, blz. 169.

¹⁰⁰ Gemeentearchief Nevele, dossier 1.865.405.75

minister van Landverdediging: ‘Uittreksel Belgisch Staatsblad van 29 oktober 1944 besluit van 24 oktober 1944 – Besluit houdende tijdelijke verbod van alle duivenvluchten en wedstrijden – Gezien de wet van 24 juli 1923 betreffende de bescherming der militaire duiven en de bestraffing van het gebruik der duiven voor spionage, verbied ik tijdelijk en tot nader bevel, alle duivenwedstrijden en -vluchten. De duivenhokken moeten gesloten blijven. De overtredingen zullen gerechtelijk vervolgd worden – Brussel, den 24 oktober 1944 – De min. van Landverdediging – F. Demets.’

In 1945 werd opnieuw volop met de duiven gespeeld. Daar de meeste duiven verzwakt waren tijdens de oorlog en er zich een ziekte voordeed onder de hoenders en de duiven waagden vele van de beste duivenspelers zich pas in 1946 aan hun eerste wedstrijden uit schrik voor een eventuele besmetting. In Landegem werd op 28 april 1946 bij de maatschappij ‘Eerlijk en Vooruit’ de eerste naoorlogse vlucht uit Frankrijk (Arras)¹⁰¹ ingericht. Er werden 291 duiven ingekorfd en de winnende duif van Gaston De Witte uit Landegem won met 1115 m.

2.2.4 Prijzen en geldspel bij duivenwedstrijden

Duivenwedstrijden zijn onlosmakelijk verbonden met het geldspel. Van in het begin van de duivensport werden prijzen, ereprijzen of geld gewonnen bij een wedstrijd. Bij onze opzoekingen is het ons opgevallen dat er eind 19^e eeuw en begin 20ste eeuw grote bedragen of naturaprijzen konden gewonnen worden. In de latere duiventijdschriften vonden we o.a. een paard met gespan, een radio, een auto, een T.V., een slaapkamer, enz. tot zelfs een villa in Knokke als grote naturaprijs. Andere voorbeelden van naturaprijzen zijn: een varken, *schorre* (of scharvis), tonnen bier, koffieserviezen en andere huisraad. Misschien waren de huisraadprijzen een middel om de echtgenotes van de duivenmelkers te paaien of om hun hart te winnen voor de duivensport. Wie van ons kent niet de oude *regulateurs*, schouwgamituren, *étagères* of duivendiploma’s en bekens als trofee van een gewonnen wedstrijd of koningschap?

Om geld te kunnen winnen of om aan de winnende deelnemers van een wedstrijd uit te delen moet er uiteraard een kas of pot aangelegd worden. Bij een duivenwedstrijd spreken we van een inleg, het *poelen* en andere ter-

¹⁰¹ *De Duivenbode*, 10 mei 1946

men; hieronder worden verschillende termen opgesomd en uitgelegd. De termen van de geldprijzen zijn mee geëvolueerd met de tijd en verschillen van streek tot streek. Tegenwoordig zijn er vanuit de duivenbond duidelijke reglementen over de geldprijzen vastgelegd maar bij sommige geldprijzen hebben de duivenmaatschappij nog vrije keuze omtrent de formaliteiten van de inleg of het winnen van een bepaalde prijs.

2.2.4.1 De verplichte inleg

Wie aan een prijskamp wil deelnemen moet een verplichte inleg betalen. Meestal zijn de reiskosten (voedsel, huren transport, vergoeden van de begeleiders) in deze inleg inbegrepen, maar dit is niet altijd het geval.

Normaal gezien geeft de verplichte inleg recht op één prijs per drie duiven. Een eenvoudig rekenvoorbeeld kan veel verduidelijken. In 1967 bedroeg de verplichte inleg voor een wedstrijd op Arras doorgaans 10 frank. Stel dat er voor een dergelijke wedstrijd 600 duiven worden ingekorfd, dan bedraagt de totale pot van de verplichte inleg 6000 frank (600×10). Deze situatie levert 200 winnaars (1 per drietal) op die elk 30 frank (3×10) winnen. Van deze duiven zegt men dat ze *prijs vliegen* of *winnen per drietal*. Zijn er 601 duiven ingekorfd, dan bedraagt de totale pot van de verplichte inleg 6010 frank (601×10). Deze situatie levert 200 winnaars (1 per drietal) op die elk 30 frank (3×10) winnen en 1 *overduif* die 10 frank wint. Zijn er 602 duiven ingekorfd, dan bedraagt de totale pot van de verplichte inleg 6020 frank (602×10). Deze situatie levert 200 winnaars (1 per drietal) op die elk 30 frank (3×10) winnen en 1 *overduif* die 20 frank wint. De andere te verdienen gelden of prijzen kunnen zowel door prijsduiven als door overduiven gewonnen worden. In oude uitslagen van vóór 1900 werden meestal al één of meerdere overduiven onderaan de kolom van de prijswinnaars vermeld.

2.2.4.2 De vrije inleg

Naast de verplichte inleg kan de liefhebber ook intekenen, of *inleggen* bovenop de vrije inleg. Deze inleg, ook wel het *misen* of *miezen* genoemd, geeft recht op een prijs per vier of per vijf duiven. Er bestaan misen van 1, 2, 3, 4, 5, 10, 15, 20, 25, 50, 75, 100 en hoger. Als men voor een bepaalde mise inlegt is men verplicht om ook voor alle voorgaande misen in te leggen. M.a.w. als iemand voor 5 frank wou meedoen, dan is hij verplicht om ook voor de misen van 1, 2, 3 en 4 frank in te tekenen. Gesteld dat één op vijf prijs vliegt, dan kan een duif waarop tot 5 frank vrij is ingelegd 75 frank winnen ($75 = 5 \times 1 + 5 \times 2 + 5 \times 3 + 5 \times 4 + 5 \times 5$)

GEMEENTE LANDEGEM.

DUIVENMAATSCHAPPIJ : " JONG MAAR MOEDIG ",
gevestigd bij REMY MICHIELS. in *de Reisduif*. (Dorp).

Algemeene prijsvlucht uit DOUAI

OP ZONDAG 19 APRIL 1891.

Vooruit 100 Fr. gewaarb., onverschillig 't getal.

HEEFT : een *prachtigen REGULATEUR*

inleg 0.50 cent. per duif, niet verplichtend.

POELEN AAN 1 en 2 FR.

Aangeboden aan de liefhebbers die niet meer dan
10 kilom⁸ kortvlucht hebben.

Inleg fr. 1.75, waarvan 1.50 voor prijs, boven de 67 duiven, bijgevoegde prijzen. — Inkorving den 18 April van 6 tot 9 stipt voormiddag. — Afgevaarligden in verwisseling binnen de 5 kilometers of 2 fr. en de reiskosten. — Goed zakuurwerk in te dienen (anker of cilijnder), die niet meer dan 4 minuut mag verschillen om geldig te zijn. — Afstanden Stepman en Cras. Vitesse propre. Vergezelling Cras. — Loopens 5 seconden per 25 met., mits getuigschrift. — Verders gewone voorwaarden.

Aankondiging van een prijsvlucht uit Douai ingericht door "Jong maar Moedig" te Landegem op 19 april 1891. De winnaar van de *heeft* kreeg een reguleur als prijs.

(Uit: *De Reisduif*, jg. 15, 11 april 1891 – Universiteitsbibliotheek, Gent)

2.2.4.3 Het poelen

Voor diegenen die nog verder voor geld willen spelen bestaat er nog het poelen (of poulen). Poelen verschilt eigenlijk weinig van misen; alleen hebben deze reeksen een andere naam en zijn de bedragen die moeten ingezet worden meestal hoger. In een aankondiging in 'De Reisduif' van 30 juni 1888 kende men in Gent al poelen aan 1, 2, 3, 5, 10 en 25 frank en had men prijs per 10 inschrijvingen of per 10-tal.

Een probleem dat zich bij het niet verplicht inleggen (de misen en poelen) kan voordoen is dat het totaal aantal gepoelde duiven niet exact deelbaar is door 5. In een dergelijk geval zijn er twee mogelijke oplossingen: ofwel waarborgt de inrichtende maatschappij het *poelegeld* tot een bepaalde som en zal de maatschappij het tekort aan inleg zelf bijpassen tot de gewaarborgde som. Men zal dan in dit geval in de aankondiging duidelijk vermelden dat de poelen of inleg tot een bepaald bedrag wordt gewaarborgd. In het tweede geval betaalt men een aantal volledige poelen uit en een laatste (overschot) die dan per gepoelde reeks het resterende bedrag opstrijkt. Dit is analoog met de uitleg van de overduif bij de verplichte inleg.

2.2.4.4 De speciale prijzen

Naast de inleg, het misen en het poelen zijn er ook nog de speciale prijzen. Zo bestaan er o.a: de *erepoelen*, de *heeft*, de *scher(r)eweg*, de *unique* of *uniek*, *het kampioenschap*, de *sprint*, de *krabber*, de *bom*, de *eerst getekende*, de *dagprijs*, de *grote prijs*, de *lokaalprijs*, de *prestige*, de *grote en kleine bon* en nog andere. Vele van deze *prijzen* zijn pas na verloop van tijd geïntroduceerd om duivenmelkers naar bepaalde vluchten en duivenmaatschappijen te lokken en/of duivenmelkers de kans te geven om meer geld te winnen. Het is ons opgevallen dat er op het einde van de 19^e eeuw al behoorlijk op duivenwedstrijden werd ingezet en dat er toen al grote geldsommen of naturaprijzen te winnen waren. In de jaren 1970 tot 2000 werden er opnieuw grote bedragen ingezet en gewonnen maar tegenwoordig ziet men bij lokale vluchten dat de inzetgelden veel lager zijn dan 25 jaar geleden. Waarschijnlijk zullen de hogere reiskosten, de bijkomende onderhoudskosten voor het verzorgen van de duiven en de algemene achteruitgang van de duivensport hiervan de redenen zijn. Tegenwoordig wordt er door de maatschappijen 7 % op het prijsgeld ingehouden.

De *heeft* vonden we al terug in de eerste uitgaven die verschenen in 'De Reisduif' omstreeks de jaren 1880. Oorspronkelijk was er slechts één prijs

te winnen zoals bijvoorbeeld een reguleur of een fiets. Naast de winnaars van de *heeft* staat de afkorting HE vermeld. De *heeft* werd volgens Thomas Verbeke meestal voor het plezier gespeeld i.p.v. voor het geld. De inzet is doorgaans niet hoog (op Arras en Breteuil zou de inleg voor de *heeft* tijdens het interbellum ca 5 frank bedragen hebben) en de totale som of inzet voor de *heeft* werd in 5 gelijke delen onder de eerste vijf duiven die voor de *heeft* hadden ingelegd verdeeld. Bij de maatschappij 'De Verenigde Liefhebbers' te Lotenhulle is de *heeft* een pakket prijzen waarvoor men een apart inleggeld betaalt. De inleg is 2 tot 3 euro en dit naargelang het pakket. Op de vlucht van 11 augustus 2007 voor jonge duiven op Ablis was de inleg 2 euro voor de *heeft* en zat er in dit pakket de aangeduide serie van 2 duiven (A2), de onaangeduide serie van twee (O2) en de aangeduide serie van drie (A3).

Bij de *scher(r)eweg* gaat al het ingelegde geld naar de eerste duif die ervoor in aanmerking komt. Dus hier is er één winnaar die al het prijzengeld van de *scherreweg* pot *wegscheert*. De *bom* of *lokaalprijs* zijn vergelijkbaar met de *scherreweg*.

Bij de *unique* of *uniek* wordt het totale ingelegde bedrag voor deze prijs in een aantal gelijke of ongelijke¹⁰² schijven over een aantal winnende duiven verdeeld. De grootte van deze schijven is afhankelijk van de wedstrijd en van de inrichtende maatschappij. Het *kampioonaat* dat vroeger bestond en de *grote prijs* die men tegenwoordig kent is vergelijkbaar met de *unique*.

De *sprint* kan men op alle duiven inzetten en gaat af in 4 delen: de eerste: 4/10, de tweede: 3/10, de derde: 2/10 en de vierde: 1/10 van de *sprint*-inlegpot.

De *troost*, een troostprijs of tegenwoordig de *laagste prijs* is een enige prijs voor de laatste volle prijs (die bijvoorbeeld per 2-tal wint). Voor deze prijs moet ingelegd worden.

Voor *bonprijzen* moet men ook inleggeld betalen en kan men een waardebon winnen die geschonken werd door één of andere sponsor.

¹⁰² Ongelijke delen: bvb. 2/3 van het geld voor de eerste van de winnende duiven en voor de tweede duif het resterende derde deel van de prijs.

2.2.4.5 De series

Dit onderdeel was en is nog steeds zeer populair bij de duivenmelkers, vooral bij de vitessespelers. Bij dit spelonderdeel gaat het niet meer om de prestaties van een individuele duif maar om de collectieve prestatie van een groep of reeks duiven. Hierbij zijn verscheidene mogelijkheden, de meest en oudst gekende series zijn de *aangeduide* en *onaangeduide series*. Bij de *aangeduide serie* (AS) zal een duivenmelker bij het inkorven, de volgorde van het binnenkomen van zijn reeks duiven opgeven of aanduiden. Bij een *onaangeduide serie* (OA) hoeft hij dit niet te doen. Een serie bestaat doorgaans uit twee, drie of vier duiven.

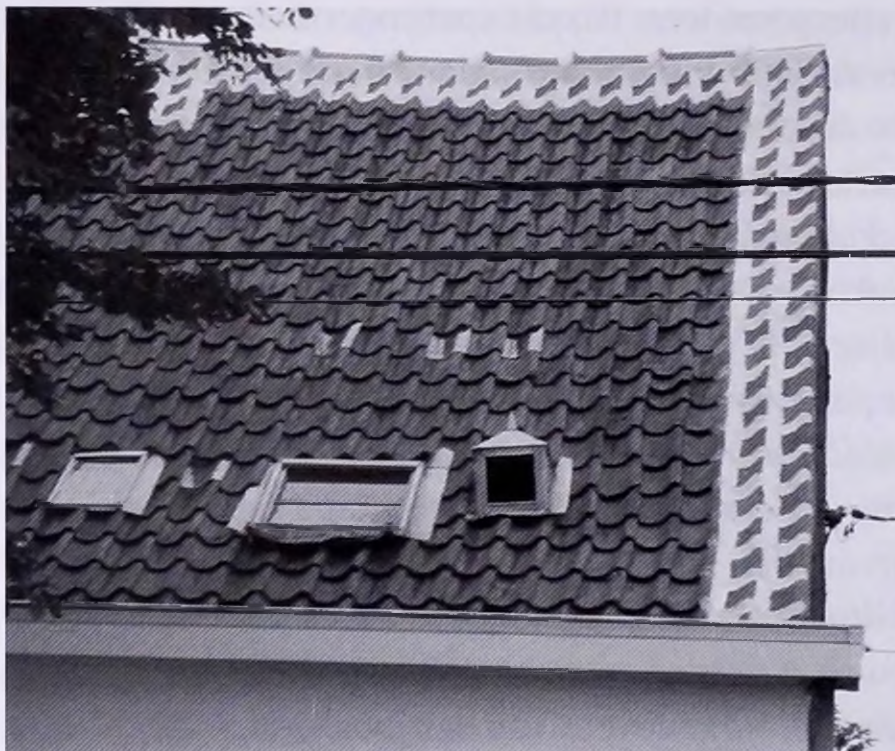
Bij een *aangeduide serie* is de volgorde van thuiskomen wel belangrijk. De winnende serie is de serie duiven (van twee, drie of vier duiven) van de eigenaar waarvan die duiven de hoogst gemiddelde snelheid halen. Een voorbeeld ter illustratie: een liefhebber geeft 4 duiven voor een vlucht mee en legt voor twee 2 duiven in voor de aangeduide serie of AS2 (m.a.w. de eerste en de tweede afgegeven duif vormen een serie). De duiven komen bijvoorbeeld in de volgende volgorde thuis: eerst de vierde, dan de tweede, dan de derde en dan de eerste afgegeven duif. De gemiddelde snelheid van de eerste en tweede afgegeven duif wordt in meters per minuut berekend en vergeleken met de andere series van de ander melkers. De serie met de hoogst gemiddelde snelheid wordt de eerste in het klassement van de serie AS2. Er bestaan ook nog *speciale series*, *ereseries* en *raakseries*. Bij *raakseries* kan op alle duiven ingezet worden en wordt er gewonnen als 2 duiven van de reeks die aan de wedstrijd deelnemen in de volgorde thuiskomen die eerder werd opgegeven bij het inkorven.

Vaak zijn er bij de series prijzen in natura te winnen.

2.2.4.6 Beknopt glossarium

Asduif: Een duif wint de titel *asduif* wanneer ze bij een aantal vluchten het minste aantal punten telt in dit klassement. De punten zijn gelijk aan het nummer van de rangorde in de uitslag (bvb: de eerste krijgt één punt, de tweede twee punten, enz..). De vluchten die in aanmerking komen voor de *asduif* worden op voorhand vastgelegd door de inrichtende maatschappij.

Badde: Uit de *badde* komen is recht uit de richting van de vliegroute komen.

Voorbeeld van een klassiek duivenhok onder het dak uit de beginjaren van vorige eeuw. De kijker, met donker glas, werd gebruikt om de duiven te zien komen zonder de duiven te doen opschrikken. Op het dak van het huis van Karel Clincke in de Landegemstraat nr 18 te Vosselare staat nog een oude kijker.
(Foto: Patrick Tuytschoever)

Bestatigen: Zuid-Nederlands woord voor het constateren van de duiven, m.a.w. de tijdsopneming van de duif. Het woord wordt nog steeds gebruikt in het duivenjargon in het Land van Nevele.

Derby(vlucht): Een derbyvlucht heeft plaats op een ver vooraf geplande datum. De duivenliefhebbers moeten zich vooraf inschrijven bij de inrichtende maatschappij(en) en bestellen bij de inschrijving een aantal derbyringen. Elke ring vermeldt een jaartal en ordenummer. Deze ring wordt over de poot van de ingeschreven duif geschoven. De opbrengst van de verkoop van de ringen gaat in de prijzenpot.

Draaien: het constateren of bestatigen van de thuiskomst van de duif na een vlucht. Dit gebeurt m.b.v. een constateur. Het woord draaien komt van de draaiende beweging die men met de hendel of slinger van de constateur maakt wanneer men een capsule met de wedstrijdtring in de daarvoor bestemde opening steekt en verder naar de volgend opening draait. Een duivenmelker zegt soms: '*Mee mijn jonge duiv'n begon 'k al te draai'n van tiene naar den tienen'...*' of een andere duivenmelker vraagt: '*En wanneer zijde gij beginnen draaien voor de vlucht van Arras?*'

Dubbeling, gedubbeld: De duiven worden voor één vlucht ingekorfd maar kunnen in twee klassementen gerangschikt worden. Ze kunnen bijvoorbeeld zowel bij de jaarlingen en bij de oude duiven in de uitslag opgenomen worden.

Duivepiere: Landingsplaats of valplank waar de duiven zich neerzetten voordat ze het duivenhok binnengaan.

Duiventest(e) of duiventieël(e): Nestschotel waar de duiven hun eieren leggen en jongen opkweken, tieële komt van teil of teljaar.

Jaarling of jaarse duif: een duif geboren in het vorige jaar.

Kijker of loere: Dit is een klein kapelletje op het dak van een duivenhok. Een kijker had enkele kleine vensters van blauw glas zodat de duivenmelker ongemerkt kon zien of er duiven op zijn duivenpier zaten. Er waren ook kijkers binnen in het hok gemaakt zodat de duivenmelker ongemerkt zijn duiven op het hok kon controleren.

Koning of koningsschap: Een duivenliefhebber wint de titel koning als hij op een heel vluchtseizoen het meeste aantal punten met een (beperkt) aantal duiven over een hele reeks vluchten op dat jaar behaalt. In 2006 kon men bij de 'Verenigde Liefhebbers' te Lotenhulle bijvoorbeeld kampioen voor oude+jaarse+jonge voor 1+2+3 (= de 3 eerst afgegeven duiven) worden. Er kunnen maar punten behaald worden bij het prijswinnen per 3-tal. De puntenverdeling was als volgt: de 1ste getekende kreeg 3 punten, de 2de kreeg 2 punten en de 3de kreeg 1 punt en op het eind van het seizoen worden al deze punten samengeteld en de liefhebber met het meest aantal punten wordt koning. Er bestaan veel variaties op het koningschap; men heeft tegenwoordig verschillende koningschappen in een duivenlokaal en de reglementen en formaliteiten hiervan zijn afhankelijk van de inrichtende maatschappij.

Lossen: Duiven lossen, is deze op een vooraf bepaald tijdstip op een bepaalde locatie (= de losplaats) uit de reismand vrijlaten zodat ze haar terugreis of haar vlucht naar haar hok kan aanvatten.

Oude duif: Een duif van twee jaar oud of ouder.

Over komen: Van *over* komen = wanneer een duif bij een vlucht voorbij haar hok is gevlogen en daarna uit de tegenovergestelde richting terug thuis komt

Schreemer: Nestjong.

Spoetnik: Een soort duivenval die zodanig geconstrueerd is dat de duiven vrij binnen kunnen maar enkel het hok kunnen verlaten wanneer de duivenmelker een luik of deurtje opent. Gemonteerd als inkom of toegang tot het hok. De eerste modellen kwamen eind de jaren vijftig in gebruik. De naam is afgeleid van het Russische woord spoetnik = kunstmaan. De eerste kunstmaan of spoetnik was een bol met een diameter van 58 cm. Hij werd op 4 oktober 1957 gelanceerd.

Supelmenteire (van het Franse supplémentair): Een duif wordt soms als *supelmenteire* voor een vlucht meegegeven, m.a.w. de duif wordt voor een vlucht ingekorfd maar buiten de eigenlijke wedstrijd. Ze krijgt geen caoutchouc ring om de poot en kan geen prijs vliegen of winnen. De eigenaar

moet enkel de transportkosten betalen. Soms wordt een pas herstellende duif als *supelmenteire* meegegeven en dient de vlucht als proefvlucht.

Tringels of *lopers* ook *tregels* of *dringers* genoemd: Naast elkaar geschoven metalen staafjes, die enkel vrij inwaarts het hok kunnen draaien of bewegen. Deze bevinden zich over de totale breedte van een raam of een vensterraam. De bedoeling hiervan is dat de duiven enkel naar buiten kunnen als de eigenaar de lopers of tregels opent en éénmaal de lopers terug naar beneden zijn ze vrij naar binnen kunnen maar niet terug naar buiten. Dit werd in combinatie met een (duiven)pier gebruikt. Tegenwoordig worden bijna overal spoetniks of duivenvallen gebruikt.

Webel: Op weduwschap. Een duif op weduwschap spelen

Patrick TUYTSCHAEVER, Eke

GEMEENTE LANDEGEM.

50 JARIG JUBELFEEST als duivenliefhebber van PIETER DUCHATEAU

PRIJSKAMP

UIT

TIENEN

OP ZONDAG

24 SEPTEMB. 1893

met een Regulateur ten voordeele van den arme.

Inkorting bij AUG. REYNIERS aan de kerk, den Zaterdag 28 September van 10 ure vóór- tot 1 ure namiddag.

Inleg 1,70, waarvan 1,50 voor prijs en 0,20 voor onkost — Vrije poelen aan 0,50 en 1 fr.

Vrijwillige Inleg voor eenen prachtige Regulateur. De geheele opbrengst hiervan is ten voordeele der armen,

Vrijen inleg voor een wel gebraden biefstuk aan 0,50 centimen die den Zondag ten 5 uren zal gereed staan in den Stachter, bij PIETER VERMEIRE.

Vergezelling met 't Agentschap van Tielt dat het juiste uur der loslating zal bekend maken. — Eigene snelheid. — Afstanden Stepman en Cras of Van Landschoot. — Bij de inkorting een goed uurwerk (anker of cylinder) in te dienen dat niet meer dan 1 minuut per uur mag verschillen om in evenredigheid uitgerekend te worden. — Valt een uurwerk stil of is een afgevaardigde niet ter plaats, dan loope men naar 't naaste bureel indien het de 500 meters niet overtreft, anders keert men den inleg terug na aftrok der onkosten. — Loopens 5 seconden per 25 meters te voet zonder schrandere middelen, goed getuigscrift, alle bedrog wordt streng vervolgd. — Om recht op prijs te hebben moeten de duiven levend, voorzien van mark en letter, bij hun vertrek, heimelijk ontvangen, bij den afgevaardigden gebracht worden en er blijven tot het sluiten van den bulletijn. In geval van twijfel moet de duif naar 't lokaal gebracht worden worden zonder welk de aantekening ongeldig en het geld verbeurd zouden zijn. — Afgevaardigden te koop en wel zeer goede bekenden in verwisseling (anders worden zij niet aanveerd). — De vlucht sluit om 5 ure 's namiddags, niet gewonnen prijzen worden onder de niet winnende duiven verlot. — Alle geschillen zullen door twee commissieleden en drie vreemden beslist worden zonder recht op hooger beroep. — Als er geene geschillen zijn zullen de prijzen om 6 uren gedeeld worden. — Na aflevering der duiven aan den Statieoverste is men niet meer verantwoordelijk voor wat er overkomt. — Aangeboden aan alle eerlijke liefhebbers van Landegem, Maerendre, Hansbeks, Bellem, Aalter, Lootenhulle, Poosle, Meigem, Nevelo, Vosselare, Baaris, Drongan, alsook aan Ch. Criel (Evergem-Bels.) Verstraete en Verstichel (Gont-rode), De Wulf (Nazaret) en Vanden Bossche (De Pinte).

LEERVLUCHTEN : Gent (St-Pieters) 7 September. — Wetteren, 10 September. — Denderleeuw, 13 September. — Jette, 17 September. — Leuven, 20 September. Telkens inkorting den avond te voren en den dag der vlucht tot 5 1/2 ure 's morgens, bij Pieter Duchateau.

Aankondiging in De Reisduif van 9 september 1893 van het jubelfeest van Pieter Duchateau uit Landegem die gevierd werd omdat hij een halve eeuw duivenmelker was.
(Universiteitsbibliotheek, Gent)

3 DE DUIVENSPORT IN HET LAND VAN NEVELE

3.1 De vroegste sporen in, om en rond het Land van Nevele

Bij ons onderzoek naar de ontstaansgeschiedenis van de duivensport in het Land van Nevele leek het ons wenselijk ook na te gaan welke vroege vermeldingen we in de omliggende dorpen en steden zouden terugvinden. Op de vraag wie de eerste duivenliefhebber of duivenvereniging was, kunnen we wegens gebrek aan schriftelijke bewijsstukken, niet antwoorden. We zijn er vast van overtuigd dat de vermeldingen die door ons werden teruggevonden in de oudste duiventijdschriften van België niet de vroegste vermeldingen zijn en dat de duivensport op ons platteland reeds vroeger ontstond. Een bewijs hiervan is de huldinging van Pieter Duchateau te Landegem in 1893 die toen een halve eeuw duivenspeler was. Duchateau, geboren in Bachte-Maria-Lerne in 1828 zou begonnen zijn met de duivensport toen hij 15 jaar was, wat laat veronderstellen dat hij het vak geleerd heeft bij zijn vader Augustinus. Deze vermelding laat wel uitschijnen dat er in 1843 reeds sprake was van duivenwedstrijden in en rond het Land van Nevele. Misschien ging het in het begin om kleine volkse wedstrijden zoals die bestonden in de stad Gent, tot de gegoede burgerij ook hier de smaak te pakken kreeg. Want reeds van in het begin was de duivensport geen goedkope bezigheid, vooral het vervoer van de duiven dreef de kostprijs van de competities de hoogte in zodat de gewone man maar beter zijn zuurverdiende centjes besteedde aan de meest noodzakelijke levensbehoeftes en het onderhoud van zijn gezin. Vrije tijd was midden de 19de eeuw trouwens een nog niet gekend begrip.

Alvorens we het hebben over de vroegere dorpen uit het land van Nevele, belichten we graag de vroegste vermeldingen die we terugvonden in 'L'Epervier' van de ons omringende dorpen waar duivenliefhebbers uit het Land van Nevele hun duiven gingen inkorven. De meeste namen van de Vlaamse duivenverenigingen in 'L'Epervier' zijn in het Frans vermeld. We konden niet achterhalen of de opgegeven namen door deze Brusselse duivenkrant werden vertaald in het Frans of dat ze in de Franse taal werden doorgegeven door de betrokken maatschappijen. We vermoeden echter het laatste omdat er voor Gent bijvoorbeeld diverse maatschappijen vermeld staan met een Nederlandse naam en andere met een Franse naam.

Vóór 1877 noteerden we de namen van de volgende maatschappijen bij de

aankondiging van één of meerdere vluchten of de publicatie van de uitslag:
1865: 'Société de l'Espérance', Tielt – 'Société de l'Union', Kanegem –
'Société de l'Olivier', Olsene (lokaal gevestigd 'au Lion d'Or chez de
Cuyper') - 'Société de l'Olivier', Dentergem.

1866: 'Geene raeven, maer duiven', Meulebeke - 'de Snelle vlugt', Deinze.

1867: 'de Bedrogene Hoop', Petegem - 'de Eendracht', Deurle.

1868: 'Vroeg of niet', Baarle - 'le Pigeon voyageur', Sint-Eloois-Vijve.

1869: 'Hoop in toekomst', Ruisselede - 'De snelle Vlucht', Vurste (bij het
publiceren van de uitslag wordt de maatschappij 'Volle Vlucht' genoemd.)
- 'Leopold II', Eeklo - 'De snelle Vlucht', Zomergem - 'Le Progrès
Libéral', Lovendegem - 'De Steenduif', Sint-Martens-Latem (Deze maat-
schappij werd opgericht in 1862 als 'De Ware Melkers'.) - 'Vroeg of niet',
Aarsele - 'Vooruit', Eeklo.

1870: 'De Snelle Vlucht', Nazareth - 'de Hoop', Sint-Denijs-Westrem - 'De
Reisduif', Grammene - 'De Dappere Vlucht', Machelen - 'de Jonge
Helden', Aarsele - uitslag van een wedstrijd uit Monnerville georganiseerd
te Beervelde.

1871: 'Yver en Eendracht', Aalter.

1872: 'Vooruit', Knesselare - 'De Vriendschap', Waarschoot-Beke - 'Noë's
Uitzendingen', Oostrozebeke - 'De Meetjeslanders', Eeklo (Deze maat-
schappij bestond reeds in 1865.)

1875: aankondiging in maart van de oprichting van maatschappij 'De
Eiktak' in Eeklo.

1876: 'De Reisduif', Pittem.

1879: 'De Vereenigde Vrienden', Drongen.¹⁰³

Vanaf 1877 tot en met 1880 vonden we de volgende nieuwe maatschappij-
en vermeld in 'De Reisduif':

1877: 'De Vliegende duif', Maldegem - 'De Verjaagde Vrienden', De Pinte
bij Ivo Meirlaen - 'Hoop op toekomst', Bellem¹⁰⁴ - 'De Eendracht', Lands-

¹⁰³ Over de geschiedenis van de duivensport te Drongen verscheen in
2004: *Dronghine*, jg. XXIII, blz. 7-20, VANGANSBEKE J., Duivensport in
Drongen.

¹⁰⁴ Over de geschiedenis van de duivensport te Bellem verscheen in 2002:
De Belle, jg. 15, nr. 1, blz. 12/26, LOOTENS C., Volkssporten en volks-
vermaken; De duivensport.

kouter - 'Zonder naam niet zonder hart', Merelbeke - 'De Luchtreizigers', Merelbeke - 'Recht voor de vuist', Deinze - 'De Standvastige Reizigers', Waarschoot-Beke bij P.Vervaet - 'Garibaldi', Waarschoot - 'De Roskams', Aalter - 'De Zwaluw' in 'Den Hert' bij Mr. Vits in Deurle - 'De Getrouwe Duif', Pittem.

1878: 'Hoop van Vriendschap', Aalter - 'Moed en Spoed', bij Six, Bellem.

1879: 'Vereenigde Vrienden', Drongen.

Bij de vroegste vermelding van de meeste van deze duivenmaatschappijen is duidelijk dat de door hen aangekondigde wedstrijdvluchten verrassend goed georganiseerd waren. Dit sterkt ons in ons vermoeden dat het hier niet ging om hun eerste organisatie(s). Men werkte dikwijls samen met de bonden uit andere gemeenten. Zo werden, om te besparen op de vervoerskosten, de duiven van verscheidene verenigingen vervoerd naar één losplaats. Daar kregen de duiven, met een verschil van enkele minuten, de vrijheid door een begeleider of de stationsoverste. Deze vluchten die meestal plaats hadden in mei, juni, juli en augustus, werden in het voorjaar gepland en aangekondigd in de toen bestaande lokale en nationale of regionale duivenliefhebberbladen ('L' Epervier', de 'Duivenliefhebber', 'De Reisduif') of via aanplakbrieven.

We beperken ons bij deze opsomming tot 1880 omdat vanaf de laatste twee decennia van de 19de eeuw er in bijna ieder dorp in Vlaanderen een duivenmaatschappij werd opgericht. Met voorgaande opsomming willen we vooral duidelijk maken dat de duivensport in de omliggende dorpen reeds zeer vroeg tot een ongekeerde bloei was gekomen. Een evolutie die zich zou doorzetten, met hoogten en laagten tot aan het uitbreken van de Eerste Wereldoorlog. De vele duivenverenigingen die Gent telde, hebben we in deze studie niet opgenomen. In 1880 waren dat er minstens een vijftiental, dit aantal zou nog aangroeien tegen de eeuwwisseling.

3.2 De eerste duivenwedstrijden in het Land van Nevele

Zoals 'L' Epervier' in zijn eerste nummer aankondigde, beschouwden zij zich als de enige en echte vertegenwoordiger van de duivenliefhebbers in België. De andere bladen waren volgens hen maar een kort leven beschoren of werden regionale bladen genoemd. Bij ons onderzoek naar het ontstaan van de duivensport in onze streek valt het toch op dat in de beginjaren van 'L' Epervier' nergens een spoor te vinden is van organisaties van duiven-

AELTRE. — 5 juin. — Société *Yver en Eendracht*; concours de Paris; 506 pigeons lâchés à 7 h. 40; vent S.-O. (selon dépêche du convoyeur). VITESSE PROPRE.

1 Duchateau, Landeghem	1485	De Laey, Deynze	1409
De Proost, id.	1480	Desteger, Gand	1408
Dubois, Eecloo	1470	De Bruyne, Landscauter	1407
De Jaegher, Deurle	1468	Tavernier, Pithem	1405
5 Laroy, Aeltre	1468	40 Sturtewagen, Aeltre	1404
Eggermont, Tronchienn ^e	1463	Peers, Denterghem	1401
V ^e Oost, Laethem-S ^t -M ^e	1460	De Grauwe, Aeltre	1401
Tytgat, Aerseele	1457	De Meyer, id.	1401
Goethals, Nevele	1450	Heyndrickx, Pitthem	1401
10 Vermeulen, Meulebeke	1448	45 De Boevere, Poesele	1399
De Laere, Thielt	1448	Vermeulen, Meulebeke	1397
De Schryver, Eecloo	1446	Landschoot, Aeltre	1397
Vits, Deurle	1446	Baerevoets, Gand	1397
Goethals, Nevele	1442	Eggermont, Tronchienn ^e	1392
15 Huyghe, Aerseele	1440	50 Tytgat, Aerseele	1391
Tré, Gand	1439	Mommaert, Thielt	1389
Metpenningen, Eecloo	1438	Duynslaeger, Hansbeke	1389
De Guchteneere, Meirelb ^e	1438	Goethals, Nevele	1387
Vanderschueren, id.	1438		
20 De Bruyne, Landscauter	1437	55 Claeys, Meyghem	1383
Ysebaert, Somerghem	1435	id., id.	1383
Teerlynck, Cruyshautem	1432	Huyghe, Aerseele	1383
De Bruyne, Aerseele	1431	Casserie, Ronsele	1383
De Guchteneere, Meirelb ^e	1431	Soudan, Aeltre	1382
25 Lambrecht, Thielt	1430	60 De Reu, Destelbergen	1381
Landschoof, Aeltre	1428	Standaert, Wacken	1381
Van Oost, Laathem-S ^t -M ^e	1428	Knockaert, Gand	1380
Diericx, Aeltre	1425	Wielfaert, Aerseele	1379
Cornelis, Pithem	1422	Six, Bellem	1377
30 De Beu, Destelbergen	1419	65 Vanderschueren, Meirelb ^e	1377
Van Renterghem, Canegh.	1419	Hanssens, id.	1377
De Guchteneere, Meirelb ^e	1416	id., id.	1377
Van Leeuw, Landeghem	1416	Soudan, Aeltre	1375
Soens, Hansbeke	1412	Van Dyck, id.	1375
35 Doctot, Deurle	1411	70 Isebaert, Sommerghem	1375

Pieter Duchateau won op 5 juni 1876 de prestigieuze vlucht uit Parijs die door Yver en eendracht te Aalter was ingericht.
(Uit: L'Epervier, jg. 12, 18 juni 1876 – Koninklijke Bibliotheek Albert I, Brussel)

wedstrijden in Hansbeke, Lotenhulle en Poeke. We zijn er nochtans van overtuigd dat in deze dorpen reeds een duivenmaatschappij bestond omstreeks of vóór 1870. Het is natuurlijk niet uitgesloten dat deze maatschappijen hun vluchten aankondigden in het Antwerpse blad 'De Duivenliefhebber' maar vermits hiervan blijkbaar geen exemplaren van bewaard gebleven zijn, blijven we hierover in het ongewisse. Niet iedereen kondigde trouwens zijn vluchten aan bij 'L' Epervier'. De eerste vermelding van de duivenmaatschappij van Sint-Martens-Latem dateert in 'L' Epervier' van 1869, terwijl de maatschappij reeds zeer actief was sinds 1863. De prijsvluchten die in 1865 te Nevele werden georganiseerd, zijn de oudste waarvan we een schriftelijk bewijs terugvonden maar het waren zeker niet de eerste wedstrijden. Het groot aantal deelnemende duiven bij de duivenprijskampen die tussen 1865 en 1870 op het platteland werden georganiseerd, is ons opgevallen. Zo zien we dat voor de vlucht uit Parijs die op 3 juni 1866 te Nevele werd georganiseerd, er 263 meedingende duiven waren ingeschreven. Naast deelnemers uit Nevele zelf vinden we in de uitslag ook deelnemers uit Deinze, Kanegem, Landegem, Meigem, Olsene, Petegem, Ruiselede, Tielt, Vinkt en Wakken. Diezelfde dag organiseerde de oudste Antwerpse vereniging 'De Granaatappel' eveneens een vlucht uit de Franse hoofdstad met 200 deelnemende duiven. Tijdens de week daarvoor werden vluchten uit Parijs georganiseerd door 'Le Grand Colombier' te Brussel met 86 series van 3 duiven, door 'Le Grand Duc' te Elsene met 70 duiven, door 'Le Tonnelier' van Sint-Jans-Molenbeek met 115 duiven, door 'La Rapide' en 'Amateurs Réunis' van Ciney met 225 duiven, door 'l'Hirondelle' van Jodoigne met 32 duiven, door 'Les Amis Réunis' van Namêche met 116 duiven en door de duivenmaatschappij van Jemeppe met 198 series van vermoedelijk 2 duiven. De volgende week, op 10 juni, organiseerde de Gentse maatschappij 'De Trompet' eveneens een vlucht uit Parijs met 300 deelnemende duiven. Dezelfde dag werd te Vinkt een wedstrijd georganiseerd uit Orléans met 246 deelnemende duiven.¹⁰⁵

De vlucht uit Parijs die op 2 juni 1867 te Nevele werd georganiseerd, kon zonder twijfel een groot succes genoemd worden. Voor de 6 ereprijzen met een totale waarde van 200 frank werden niet minder dan 394 duiven ingekorfd. De winnende duif van Goethals uit Nevele legde de 257 km af in

¹⁰⁵ *L'Epervier*, jg. 2, 17 juni 1866 en 24 juni 1866.

WAESMUNSTER. — 25 juin. — Soc. *la Rapide*; conc. national de Vendôme; 1042 pigeons lâchés à 6 heures (selon dépêche du convoyeur M. Smedt). — VITESSE PROPRE.

1	Ch. Soens, Hansbeke	P. 730	Van Damme, Tubize	574
	Lauwers, St-Nicolas	P. 726	Grauls, St-Nicolas	573
	V ^o de Velde, Lokeren	P. 702	J. Calle, Lokeren	570
	Landuyt, Gysegghem	P. 700	90 De Coninck, Sinay	569
5	Tré, Gand	P. 700	Steyaert, Eecloo	569
	V ^o Overloop, Waesm	P. 688	Boone, Lokeren	569
	Hemeleer, Haesdonck	P. 688	De Haeck, Alost	569
	De Munck, Basel	P. 684	Muylaert, Herdersem	568
	Lippens, Landscauter	P. 683	95 Hanssens, Meirelbeke	568
10	V ^o Nuffel, Waesmunst.	P. 664	Van Laer, St-Nicolas	566
	Foubert, St-Nicolas	657	Berger, Deynze	560
	Plouvier, Roulers	P. 657	Soens, Hansbeke	560
	Wauwan, Zwyndrecht	P. 653	Schipken, St-Nicolas	560
	De Moor, Gontrode	P. 651	100 D'hondt, Merchtem	559
15	V ^o der Auwera, St-Nic.	P. 651	Parijs, St-Nicolas	559
	De Munck, Kemseke	P. 650	G. V ^o Hove, St-Gilles T.	558
	L. Cardon, Gand	P. 649	Van Damme, Tubize	558
	Grauls, St-Nicolas	P. 648	Thuysbaert, St-Nicolas	556
	C. Bragers, Opwyck	P. 648	105 Beukens, Alost	556
20	De Graeve, Moerzeke-C.	P. 647	De Brouwer, Zele	555
	Jules Hye, Gand	P. 647	D'Hooghe, St-Nicolas	555
	Wauwan, Zwyndrecht	P. 643	V ^o Namen, Waesmunst.	554
	A. Muys, Tamise	P. 643	V ^o den Broeck, St-Pauw.	554
	Van Oost, Laethem	P. 641	110 Ch. V ^o Uytvang Thielr.	554
25	H. Boelens, Lokeren	P. 633	Kraaijennest, Destelb.	551
	De Bock, Oppuers	P. 632	Le Clair, Ninove	551
	Verwimpt, Cruybeke	632	De Geest, Alost	549
	V ^o der Schueren, Meirel.	P. 631	Mertens, Pollaer	548
	Pauwels, St-Nicolas	P. 630	115 Van Lecuwen, Landeg.	548
30	Vermeulen, Lokeren	P. 629	Le Clair, Ninove,	546
	H. Boelens, id.	P. 628	De Wilde, Lokeren	545
	Van Assche, Baesrode	P. 628	Ch. Seghers, Tamise	543
	Pypaert, Vynckt	P. 626	Van Sande, Ledeberg	543
	Van Brussel, Lokeren	P. 625	120 De Schepper, Beveren	541
35	De Schampheleer, Ooster- zeele	P. 625	Van Becke, St-Nicolas	539
	Verstraeten, Gand	P. 625	Van Bogaerd, Audegem	538
	De Meutenaer, St-Nicolas	622	Bogaert, Tamise	536
	Verschueren, Moerbeke	P. 622	Gheynssens, Wevelg.	536
	V ^o der Neiren, Melsele	P. 622	125 Lippens, Gontrode	537
40	L. Luyckx, Alost	P. 621	A. De sommer, St-Nic.	533
	Bocklandt, Lokeren	619	Van Gheluwe, Deynze	533
	Michelet, Beveren	P. 618	L. Luyckx, Alost	530
	Michiels, Alost	617	De Geest, id.	529
	Longerstaey, Rupel.	P. 616	130 J. De Vos, Waesmunst	528
45	Van Nuffel, Waesm.	P. 615	A. De Schepper, St-Nic.	528
	F. Porte, St-Nicolas	614	De Schrijver, Lokeren,	526
	Pauwels, id.	P. 612	Van Becke, Melle	525
	Soens, Hansbeke	P. 612	Remue, Ledeberg	522
	Baetens, Lokeren	P. 609	135 Maré, Bois-Seigneur-Is	520
50	Le Clair, Ninove	P. 609	Vermeulen, Gand	520
	Fr. Kint, Alost	609	Schenhaut, Nieuwkerk.	518
	Ch. Hofkens, Vracene	609	Le Clair, Ninove	517
	Maes, St-Nicolas	608	Mathys, Lokeren	516
			140 Lippens, Gontrode	516

Hansbekenaar Karel Soens won op 25 juni 1876 "La Rapide" uit Waasmunster de nationale wedstrijd uit Vendôme waaraan 1042 duiven deelnamen.

(Uit: L'Epervier, jg. 12, 9 juli 1876 –
Koninklijke Bibliotheek Albert I, Brussel)

4u39'.¹⁰⁶ De vlucht uit Parijs van 14 juni 1868 telde 328 deelnemende duiven. Ter vergelijking: in Jemeppe waren er dezelfde dag 145 deelnemende duiven, te Roeselare 456, te Waver 63 series van 2, te Brussel bij 'Laurier d'Or' 100, te Ath 217, te Eppegem 75 en te Hoei 31 series van 2.¹⁰⁷ Maar niet enkel de organisaties te Nevele waren succesvol. Ook de organisatoren van de wedstrijden te Vinkt in 1867 (uit Orléans) en te Landegem in 1868 (Amiens) noteerden meer dan 300 deelnemende duiven.

Parijs was in de beginjaren de geliefkoosde losplaats voor de bonden in Vlaanderen. In de wedstrijd uit de Franse hoofdstad ingericht door 'De Hoop' te Tielt vonden we de Nevelaar Vandercruyssen op de plaatsen 1, 2, 3, 25, 37 en 40, dorpsgenoot Goethals op 11, 12 en 24 en nog een dorpsgenoot Dias op 26, 29 en 41. Vinktenaar Pypaert vonden we terug op 4, 5, 14 en 35.

Een der belangrijkste wedstrijden uit de streek had op 5 juni 1876 te Aalter plaats in het lokaal van 'IJver en Eendracht' bij de weduwe Muys. De maatschappij organiseerde een vlucht uit Parijs, met 506 deelnemende duiven, waaraan veel liefhebbers uit Oost- en West-Vlaanderen deelnamen. Voor de eerste twee plaatsen werd het een Landegems onderonsje. Pieter Duchateau won voor De Prest (die wel steeds als De Proost vermeld stond).¹⁰⁸

3.3 De grote wedstrijden

Voor de nationale wedstrijd op Agen in 1868 vermeldt 'L' Epervier' de afstanden tot aan de losplaats van een honderdtal gemeenten in België waar er erkende duivenmaatschappijen gevestigd zijn. Bij deze namen o.a. Deinze, Eeklo, Gent, Oosterzele, Tielt, Sint-Eloois-Vijve, Wetteren en Nevele.¹⁰⁹ De duivenliefhebbers uit het Land van Nevele konden dus meedingen in de grote regionale of nationale competities in een duivenmaatschappij te Nevele (of eventueel Deinze), m.a.w. men kon daar zijn duif die aan de wedstrijd had deelgenomen laten bestatigen of constateren tenzij het reglement bepaalde dat dit, voor de deelnemers buiten de organiserende maatschappij, per telegram moest gebeuren.

¹⁰⁶ *L'Epervier*, jg. 3, 9 juni 1867.

¹⁰⁷ *L'Epervier*, jg. 4, 14 juni 1868 en 21 juni 1868.

¹⁰⁸ *L'Epervier*, jg. 12, 9 juli 1876.

¹⁰⁹ *L'Epervier*, jg. 4, 2 februari 1868.

De belangrijkste spelers uit onze streek namen reeds vóór 1875 regelmatig deel aan nationale of grote regionale wedstrijden. Dergelijke deelnames vonden we regelmatig terug in de diverse aankondigingen van duivenverkopingen die we aantreffen in het weekblad 'De Reisduif'. We zochten echter tevergeefs naar hun namen in de uitslagen. Bij de uitslagen van de grote wedstrijden staat echter zeer zelden de naam van de plaats van herkomst van de speler. Toch vonden we tussen 1873 en 1880 enkele namen terug in nationale vluchten te Antwerpen, Brussel en omgeving, Gent, Leuven, Lokeren, Waasmunster, enz. Zo werd bijvoorbeeld Vandercruyssen uit Nevele 8ste op 5 juli 1874 bij een organisatie van de maatschappij 'De Eendracht' te Lokeren. Op 25 juni 1876 vinden we Karel Soens uit Hansbeke als winnaar bij de maatschappij 'La Rapide' uit Waasmunster bij de wedstrijd uit Vendôme waaraan 1042 duiven deelnamen. Goethals uit Lotenhulle korfde o.a. zijn duiven in te Sint-Gillis en te Leuven. Het vervoer van de duiven naar de plaats van inkorving gebeurde met de stoomtrein.

3.4 Duiven en duivenspelers uit het Land van Nevele in de Verenigde Staten

Het is geen geheim dat de duivensport door de Belgen, en dan vooral de Vlamingen, werd ingevoerd en georganiseerd in de Verenigde Staten van Amerika. "De Reisduif", de Nederlandstalige duivenkrant van Gentenaar Hendrik Stepman, werd op het einde van de 19de eeuw goed gelezen en verspreid bij en onder de emigranten in Amerika die op die manier ook nog enig nieuws van de duivensport uit hun geboorteland ontvingen. Deze interesse van de emigranten is eigenlijk het zoveelste bewijs dat de duivensport op het einde van de 19de eeuw algemeen verspreid was in ons land en wel in die mate dat men, ook na een eventuele definitieve uitwijking, gewoon niet zonder dit tijdverdrijf kon.

Wie Mishawaka-Indiana zegt, zegt Hansbeke.¹¹⁰ En wie het heeft over de duivensport op het einde van de 19de eeuw in onze contreien kan gewoon niet om Hansbeke heen.

In juni 1893 werd onder de Belgische emigranten van Mishawaka besloten om een duivenmaatschappij op te richten. Aanleiding hiertoe was het bezoek dat Hansbekaenaar Petrus Tollens gedurende twee maanden had

¹¹⁰ DAUW A. (1978), *Emigratie naar Noord-Amerika*, jg. IX, afl. 3, p. 113-140

gebracht aan zijn familie aldaar in de zomer van 1892. Hij arriveerde op 17 augustus 1892 via Antwerpen met de *Westernland*¹¹¹ terug in de haven van New York met 11 koppels van de beste Belgische reisduiven bestemd voor de liefhebbers van Mishawaka en South-Bend. In South-Bend, de tweelingstad van Mishawaka aan de andere kant van de St.-Jozefsrivier, woonden talrijke duivenliefhebbers die Belgische duiven kweekten maar ze hadden hun duiven nog nooit geleerd voor een vlucht. Deze liefhebbers waren dan maar al te blij dat ze in de mogelijkheid werden gesteld om hun hobby uit het thuisland eindelijk opnieuw te kunnen beoefenen.

Op 30 november 1893 werd duivenmaatschappij 'De Reisduif' onder grote belangstelling van Belgische emigranten en Amerikanen opgericht en stichter Petrus Tollens werd tot voorzitter verkozen. Octère Bauwens uit Mariakerke werd aangesteld als secretaris. Bij de oprichting telde de maatschappij 32 leden en op deze eerste vergadering werd lustig gezongen en een goed glaasje gedronken.

Om zich beter te informeren over de activiteiten van een maatschappij, trokken Tollens en Bauwens naar Chicago waar er reeds twee duivenmaatschappijen bestonden. Ze verbleven er tien dagen. Bauwens schreef hierover: *'We hebben hier maar 2 Belgische duivenliefhebbers ontmoet. Het zijn de Europeaansche Walen die hier de bazen zijn. Maar het maakt geen verschil, wij weten nu toch dat de beestjes hier ook van goeden wil zijn en zoo leven wij voort met den grootsten iever onze maatschappij in vollen triomf te zien met aanstaande Juli.'*

Op 4 maart 1894 werd de eerste driemaandelijke vergadering van de maatschappij gehouden. De maatschappij telde nu 68 leden, 52 ex-Belgen en 12 Amerikanen. Na de eerste kweek was het aantal duiven dat Petrus Tollens had meegebracht opgeklommen tot 42. Een groot deel van de leden had echter nog geen duiven, daarom was contact opgenomen met enkele Vlaamse liefhebbers in de Verenigde Staten en in België en waren er nieuwe duiven onderweg. Men hoopte tegen de zomer over zo'n 200 duiven te beschikken die genoeg jongen zouden hebben om hiermee nog in de zomer van 1894 enkele prijsvluchten te kunnen organiseren.

De Amerikanen zijn nieuwsgierig naar al dat gedoe rond de duiven en willen graag de duivenhokken van dichtbij bekijken. De Vlamingen moeten altijd maar opnieuw uitleg geven over het spel en vele Amerikanen willen

¹¹¹ *Ellis Island*: www.ellislandrecords.org (Tollens)

MISHAWAKA. — *De Reisdwif*, Prijskamp uit Caown-Point-Indiana, afstand 70 mijlen met 72 ingeschrevene duiven, losgelaten om 7 uren met staande weder.

Jan Galens, Mishawaka	pp 8 45 13	Aug. Landuyt, South-Bind	pp 9 00 04
»	pp	Pieter Tollens, Mishawaka	3p 9 00 11
Henri De Groote »	p 8 46	Aug. De Vreeze »	pp 9 00 14
»	pp	Ed. Meuleman »	p 9 01 13
Pieter Debraine »	p 8 57 32	Henri Meghank »	p 9 01 17
Pieter Tollens »	pH 8 58 35	Pieter Maertens South-Bisd	9 01 21
P. Coddens, South-Bend	pR 8 59	Bruno Warnier »	9 01 29
Emiel De Growe »	pp 8 59 31	ov. Ed. Meuleman, Mishawaka	9 02 04
Henri Baele »	p 9 57 37	» Pieter Tollens, »	9 02 06

Uitslag van de allereerste duivenwedstrijd die te Mishawaka werd georganiseerd. De duiven werden gelost te Crown-Point-Indiana. (Uit *De Reisdwif*, jg 18 van 1 september 1894, Universiteitsbibliotheek, Gent).

ook duiven houden. Sommige louche handelaars willen daar op inspelen maar de meeste lijken daar toch niet in te trappen.

Emigranten in den vreemde helpen elkaar, zo verkocht oud-Hansbenaar Karel Soens, die in Toledo (Ohio) woont, op 17 maart 1894 aan Bauwens een koppel duiven voor 6 \$ of 30 frank.

In augustus van 1894 worden de eerste vier vluchten aangekondigd op een affiche met een foto waarop alle leden staan van de Amerikaanse maatschappij 'De Reisduif'. De organisatoren sturen een exemplaar naar de burelen van het weekblad 'De Reisduif' in Gent dat enthousiast reageert omdat de aankondiging in het Nederlands is opgesteld: *'Het zal misschien velen verwonderen, die weten dat Vlamingen fransche brieven schrijven onder elkaar, dat men ginder nogtans vlaamsche plakbrieven drukt, meldende de vluchten van bovengemelde maatschappij. Denk niet dat men eenen engelschen brief zal zien, neen, anders niet dan vlaamsch en daar halen onze landgenoten eere van.'*

De eerste vluchten hadden plaats vanuit Crown Point (70 mijl), Kaukahee (105 mijl), Pontiac (135 mijl) en Pekin (165 mijl).¹¹² Wat de overvlucht betreft, daar moeten de liefhebbers van het nabije South-Bend 5 minuten toegeven aan die van Mishawaka.

De duiven krijgen hun merkteken de zaterdagavond en worden om 19u30 verzonden per spoor naar hun bestemming. Daar worden ze gelost vanaf 5 uur 's morgens. Vergezelling is er nog niet omdat dit voor een beginnende maatschappij te kostelijk zou uitvallen.

De Amerikaanse Belgen zijn wel vol lof over de agenten van de spoorwegmaatschappijen die vragende partij zijn om de loslatingen te mogen doen. Ze wedden onder elkaar op de losgelaten duiven en vragen aan de organiserende maatschappij om hen de uitslag op te sturen.

Het verloop van de eerste vluchten ging er ietwat chaotisch aan toe. De Amerikanen blijken verzot te zijn op het spel van de Belgen en ze gaan onder elkaar weddenschappen aan. Ze komen massaal op straat in de omgeving van de duivenhokken bij zoverre dat de duivenlopers zich tussen de vele kijkers een weg moeten banen naar het bestatigingskantoor.

De eerste duivenwedstrijd ooit georganiseerd in Mishawaka werd gewonnen door Jan Galens uit Mishawaka. Voortgaande op de familienamen zou het een uitslag uit Hansbeke kunnen zijn.

¹¹² Één mijl = 1609,3419 meter.

De vlucht uit Kaukahee werd gewonnen door Pieter Tollens en die van 26 augustus uit Pontiac door A. Geleide (Gelaude) uit South-Bend. Deze laatste vlucht werd gelost *'met oostwind en lucht vol rook'*, veroorzaakt door bos- en veldbranden. Er gingen acht duiven verloren. In de laatste vlucht werd *'de kas vervlogen (400 fr.) met eene Schouwgarnituur van 100 fr. en een Regulateur, insgelijks van 100 fr.'*¹¹³

Enkele jaren later zou ook in South-Bend een duivenmaatschappij het daglicht zien. Zij stuurden aan het duivenweekblad *'De Reisduif'* in mei 1903 de mededeling dat zij, *'The South-Bend Pigeon Club'*, in 1903 negen vluchten zouden inrichten waarvan ze de aankondigingen en de uitslagen zouden doorsturen naar het weekblad.¹¹⁴

Begin december 1911 wordt aan *'De Reisduif'* medegedeeld dat Joe Voorde in 1911 koning werd bij de duivenvereniging in South-Bend. Hij *'liet het meeste getal duiven spelen, verwedde het meeste geld en won het grootste aantal prijzen'*. Volgens de briefschrijver was hun maatschappij opgericht in 1890 en telde ze 40 leden. Ch. De Backer was in 1911 voorzitter, Th. Pieters, secretaris en Ch. Boudonck hulpsecretaris.¹¹⁵ Met Joe Voorde wordt waarschijnlijk *'saloonkeeper'* Joseph Van de Voorde bedoeld die afkomstig was van Lotenhulle.

In 1907 bestond in Mishawaka ook de duivenmaatschappij *'De Verre Reizigers'*. Schrijver van de maatschappij was Henri Reyniers en voorzitter Eduard de Pover.¹¹⁶

Op 13 januari 1895 werd onder de Belgische duivenliefhebbers van Detroit, in de staat Michigan, een duivenmaatschappij opgericht onder de naam *'De Ark van Noë'*. Hun lokaal was gevestigd in herberg van oud-Deinzenaar Alphonse Van de Wiele in de Mt. Eliot and Waterloostreet 586. De maatschappij telde bij de oprichting 17 leden, 13 Belgen en 4 Amerikanen. Paul Martin uit Roeselare werd voorzitter, Emiel Van Wanzeele uit Nevele

¹¹³ Deze beknopte geschiedenis van de eerste duivenmaatschappij van Mishawaka werd opgemaakt op basis van de gegevens in de verslagen van de oprichting en de organisatie van de eerste vluchten in de Verenigde Staten in: *De Reisduif*, jg. 19 nr.14, 7 april 1894 en jg. 19, nr. 35, 1 september 1894

¹¹⁴ *De Reisduif*, jg. 27, 6 juni 1903.

¹¹⁵ *De Reisduif*, jg. 36, 3 februari 1912.

¹¹⁶ *De Reisduif*, jg. 31, 16 maart 1907.

ondervoorzitter, Alphonse Van de Wiele, schatbewaarder, Ivo Versele uit Nazareth secretaris en Herry Lefevé uit Detroit werd aangesteld als commissaris van de nieuw opgerichte vereniging.¹¹⁷

Men organiseerde vluchten vanuit minstens 3 verschillende staten zoals blijkt uit de uitslagen die we konden inzien van de vluchten van mei 1902. Toen had op 4 mei een vlucht plaats uit Adrian (Michigan) over 97 km, op 11 mei uit Alvordton (Ohio) over 141 km (gewonnen door Van Wanzele), op 18 mei uit Blakeslee (Ohio) 169 km en op 25 mei uit Columbia City (Indiana) over 246 km gewonnen door een zekere Holsbeke.¹¹⁸

In 1911 bestonden er te Detroit drie duivenmaatschappijen. De grootste was 'Noah's Ark' met 78 leden, daarna volgden de 'Royal Homing Club' met 52 leden en de pas opgerichte duivenclub 'Colombia' met 26 leden.¹¹⁹

Ook te Toledo (Ohio) bestond er een duivenmaatschappij waar de Hansbekenaar Karel (Charles) Soens de scepter zwaaide. Soens (° 1848) emigreerde in februari 1892 vanuit de haven van Rotterdam met de 'SS Obdam' naar New York en vandaar naar Toledo, aan het Eriemeer, in de staat Ohio samen met zijn vrouw Elodie en zijn zes kinderen.¹²⁰

In de herberg van de familie Soens, op Hansbekedorp, was destijds de oudst gekende Hansbeekse duivenmaatschappij 'Hoop en vrees' gevestigd. Alhoewel Soens reeds in 1892 uitweek, vinden we pas vanaf 1903 briefwisseling en uitslagen van hem terug in het duivenweekblad 'De Reisduif'. Toen was hij lid van de 'Toledo Pigeons Flying Club' waar hij de overwinningen en de ereplaatsen opstapelde. In zijn correspondentie pakt hij graag uit met sterke verhalen over de duivenprijskampen in de V.S. zoals een wedstrijd over bijna 2500 km die op 1 juli 1903 plaats vond vanuit El Paso in Texas. De redactie van de Gentse duivenkrant reageerde nogal ongelovig, constateerde dat dit het dubbele was van de afstand Gent-Rome en concludeerde dat er bij ons vermoedelijk niet veel liefhebbers te vinden zouden zijn voor een dergelijk avontuur.¹²¹ Volgens Soens was Toledo in 1906 een

¹¹⁷ *De Reisduif*, jg. 19, 2 februari 1895.

¹¹⁸ *De Reisduif*, jg. 26, 14 juni 1902.

¹¹⁹ *De Reisduif*, jg. 35, 21 oktober 1911.

¹²⁰ *Ellis Island*: www.ellislandrecords.org (Soens)

¹²¹ *De Reisduif*, jg. 37, 3 oktober 1903. Nog volgens de brief van Soens kwam de eerste duif aan op 22 juli. Ze behoorde toe aan een zekere Fred Mahnke uit Cleveland.

Twee maal duivenmelker Cyriel De Smet tussen zijn duiven en op zijn duivenhok te Moline tijdens de jaren veertig van vorige eeuw. De Smet werd geboren te Nevele in 1883 en overleed te Moline in 1955. (Verzameling Walter De Smet, Gentbrugge)

stad van 184.658 inwoners met 17 katholieke kerken en 92 kerken van andere erediensten. *'Er zijn alle slag van nijverheden en fabrieken en de menschen hebben er, alle dagen beter leven dan hier als 't kermis is.'* Ondanks het feit dat Amerikanen een levendige interesse betonen voor de sport en de reisduiven komt de duivensport er niet echt van de grond zoals men hoopte. Het blijft in steden zoals Toledo, vooral een Vlaamse aangelegenheid. Dit blijkt ook uit de uitslagen die 'De Reisduif' publiceerde. Er werden minimum 48 duiven ingekorfd en maximum 129. Van de laatste 10 wedstrijden waarvan de uitslag werd afgedrukt won Karel Soens er 7. De kortste vlucht was over een afstand van 96 mijl, de langste over een afstand van 500 mijl.¹²²

Uit de verdere briefwisseling die in 'De Reisduif' gepubliceerd was kwamen we eveneens te weten dat er in 1905 ook te Moline, Illinois een duivenmaatschappij bestond, die blijkbaar beter gestructureerd was dan die in Toledo. Voor hun derbyvlucht uit Jaliez van 20 augustus 1905 over een afstand van 211 km telden zij 241 ingeschreven duiven. Een zekere Coppens won voor Devolder, Dewever, D'huyvetter, Deleu, Blancke, Vandaele, Demoor enz. allemaal namen van bij ons. Jules Demoor was erevoorzitter van de maatschappij, ondervoorzitter was Staes (vermoedelijk gaat het hier om Hansbekenaar August Staes die in 1903 naar Moline uitweek) en schatbewaarder was Edmond Van Daele. De constateur die men in Moline gebruikte was de Benzing.¹²³

André BOLLAERT, Poesele

¹²² *De Reisduif*, jg. 30, 10 februari 1906.

¹²³ *De Reisduif*, jg. 30, 10 februari 1906.

Geraadpleegde bronnen en literatuur

- AERTS T., *Van 'Loopen' met de duif tot koken op het scherm – de evolutie van het constateren*, www.pipa.be
- DE NIL B., TAELDEMAN J. e.a. (2006), *Een gevleugelde liefhebberij de wondere wereld van de duivensportcultuur*, Balegem, Landelijke Gilde van Balegem.
- DEPRAET O. (1966), Brokken uit de duivenmelkerij van de 19de eeuw, in: *Oostvlaamsche Zanten*, jg. 41 nr 3-4, blz 97/98.
- DEPRAET O. (1966), Duiventorens in Oost-Vlaanderen, in: *Oostvlaamsche Zanten*, jg. 41, nr. 3-4, blz. 125/160 en 190/208.
- GALLEZ J. (1973), *Geschiedenis van de Belgische reisduif*, Hooglede.
- GEIREGAT P. (1853), *De duivenmelkers*, H.Hoste, Gent.
- GERITS T. (1972), Aantekeningen over het recht om duiven te houden, in *Ons Heem*, nr. 5, blz.181/189
- GIGOT F., *Le pigeon voyageur*, Bruxelles, imprimerie du journal 'Le Martinet', zonder jaartal.
- HENIN J. (1926), *Om kampioen te worden*, Le Martinet, Brussel.
- JARBINET G. (1973), *Aux origines de la colombophilie liègeoise, 1784-1818*. Extrait des mélanges Elisée Legros. Enquêtes du Musée de la vie Wallonne, Liège, Vaillant-Carmanne, blz. 221-237.
- HERMANS J. (1985), *Handboek Postduiven*, Utrecht, Het Spectrum.
- LINDEMANS P. (1952), *Geschiedenis van de landbouw in België II*, Antwerpen 1952, blz. 444/452.
- QUICK R. (1980), *ABC van de duivenmelker*, Reinaert Uitgaven, Zele.
- SMETS L., *Historische herinneringen betreffende onze duivensport gedurende de duitsche bezetting te Gent*, Gent, Reyniers, zonder jaartal.
- SPRUYT C.A.M. (1948), *De Postduivenrassen*, NV Johan Mulder, Gouda.
- SPRUYT C.A.M. (1964), *De postduif van A-Z*, vijfde druk.
- STEPMAN H. (1893), *Enkele aantekeningen over de duivenliefhebberij*, Gent.
- STYNEN L., VAN PETEGHEM S (1999), *In oorlogsnood. Virginie Lovelings dagboek 1914-1918*, Gent.
- VAN DEN HOEK A. e.a.(1981), *Het grote postduivenboek*, Helmond, Uitgeverij Helmond.
- VANOPPEN H. (2000), Van adellijke vleug tot populaire duivensport, in *Ons Heem*, jg. 54 nr.4, blz.171/214.
- VERBEKE T. (2000), *De duivensport: ontstaansgeschiedenis en analyse*

van de wedvluchten tijdens het interbellum, Licentiaatsverhandeling U.G.
VERBEKE T. (2003), De oorsprong van de moderne duivensport, in: *Van Mensen en Dingen*, jg. I, blz. 5-38.

WITTOUCK S. (1891), *De Duivenliefhebberij*, Gent, H.Stepman.

WITTOUCK S. (1904), *De hedendaagsche Duivenliefhebberij*, Houdmont-Boivin & Zonen, Brugge.

DE DUIVENBODE, diverse jaargangen tussen 1923 en 1986. (Uitgeverij De Duivenbode, Emelgem-Izegem).

DE REISDUIF, weekblad voor duivenliefhebberij, Gent, uitgeverij H.Stepman, 1876/1913. (Universiteitsbibliotheek Gent).

DE REISDUIF, jaarboek voor het jaar ...ten behoeve van duivenliefhebbers uitgegeven door de zorgen van het weekblad De reisduif ten voordele van hare abonnementen (1881, 1882, 1885, 1887, 1888, 1889, 1891, 1892, 1893, 1894, 1895, 1896), uitgeverij Hendrik Stepman (Universiteitsbibliotheek Gent).

L'EPERVIER, Écho des sociétés colombophiles du royaume, journal hebdomadaire paraissant le dimanche: 1865 /1877. (Koninklijke Bibliotheek Albert I, Brussel).

<http://duitsemodena.sierduif.nl/welkom.htm>

<http://www.ellislandrecords.org>

Gebroeders Jules (l.) en Maurice (r.) Waelput
berekenaars bij "Eerlijk en Vooruit" in Landegem.
(Verzameling Eric Waelput)

HOE BEREKENDE MEN VROEGER EEN DUIVENUITSLAG

Inleiding

Met dit artikel wil ik een hulde brengen aan de vele berekenaars uit vroegere jaren die in een (soms) mufte en luidruchtige omgeving hun zondag (en soms ook wel eens een maandag) doorbrachten met het berekenen van de duivenuitslagen zonder rekenmachines of andere elektronische middelen, louter en alleen met hun eigen hersenwerk.

Ik ben nog altijd vol bewondering voor mijn vader Jules en zijn broer Maurice (berekenaars bij de duivenmaatschappij 'Eerlijk en Vooruit' van Camille Wille aan het station in Landegem) over de manier waarop zij zich met hun rekenwerk een reputatie in de streek wisten op te bouwen.

Toen ik als meester destijds de punten van de examenrapporten van de leerlingen moest samen tellen, schoof ik dat werkje wel eens door aan vader. Die nam dan een potlood, liep ermee langs de kolommen en noteerde de uitkomst.

Geen getel van: 7 en 6 is 13; ik schrijf de 3 en onthou de 1...! Hoe die hersenen kronkelden weet ik niet, maar in enkele ogenblikken stond daar het resultaat, sneller dan met een rekenmachine (oud model)!

Ik herinner mij ook nog de absolute stilte die er heerste in het lokaal (meestal een achterkamer in een herberg) waar men rekende. Een potlood laten vallen, lokte een bijna onhoorbaar gevloek uit aan de overkant van de tafel en iemand die ongevraagd de deur openstak werd ter plaatse neergebliksemd. Alhoewel vader mij reeds zeer vroeg introduceerde bij het duivengedoe, besteedde ik mijn zondag liever aan voetbal en andere dorpsgeneugten en ben ik dus nooit tot de gilde van de berekenaars toegetreden.

Misschien schrijf ik dit artikel ook wel als een soort rehabilitatie.

Afstandsberekening

Een duivenuitslag wordt berekend op de snelheid van een duif over een bepaalde afstand. Die afstand is de rechte lijn tussen de losplaats en aankomstplaats: het hok.

Duivenhok van <u>Waelput Jules</u>		Coördinaten der byzonderste losplaatsen. <u>Breuckel</u>	
Afwaken drie Dorps: <u>Coördinaten</u>			
Onduid - <u>6444.0 - 4375.7</u>			
1	Boeckroen - - - 44.810 km.	Boeckroen - - -	6194 - 4687
2	Étchin - - -	Étchin - - -	6242 - 4765
3	Doornyk - - -	Doornyk - - -	6312 - 4831
4	Rumes - - -	Rumes - - -	6242 - 4896
5	Quivrain - - -	Quivrain <u>5518.05</u>	6575 - 5059
6	Arvas - - - 104.580	Arvas - <u>5056.85</u>	58675 - 5189.60 N
7	Amiens - - - 159.670	Amiens - - -	5521 - 5678
8	Évoyon - - -	Évoyon - - -	6018 - 5948
9	Breuil - - - 182.100	Breuil - - -	55687 - 59137 N
10	Biell - - -	Biell - - -	5624 - 6379
11	Blermont - - - 205.540	Blermont - - -	55887 - 6179.5
12	Chantilly - - -	Chantilly - - -	5671 - 6404
13	St. Denis - - -	St. Denis - - -	5521 - 6671
14	Gourdan - - -	Gourdan - - -	52552 - 7449
15	Étampes - - -	Étampes - - -	5371 - 7229
16	Courcy - - -	Courcy - - -	5197 - 7495
17	Orléans - - -	Orléans - - -	5161 - 7814
18	Vendôme - - -	Vendôme - - -	4529 - 7972
19	Cours - - -	Cours - - -	4232 - 8353
20	Angoulême - - -	Angoulême - - -	3726 - 10262
21	Bordeaux - - -	Bordeaux - - -	3104 - 11130
			2685 - 12.72

Op dit kaartje hield hokhouder Jules Waelput een aantal coördinaten van losplaatsen bij. Hier en daar ziet men ook dat hij verbeteringen aanbracht en zelf de afstand berekend heeft.
(Verzameling Eric Waelput)

Hoe situeren wij nu beide punten?

Vroeger bepaalden de zeevaarders hun plaats op zee bij middel van een sextant, nu doen wij dat met behulp van een GPS. Een paar tokkeltjes en wij zien waar wij ons bevinden.

Een plaatsbepaling op onze aardbol kan met behulp van ingebeelde lijnen: de afstand van de evenaar tot ons punt is de breedteligging of de horizontaal-coördinaat en de afstand die ons scheidt van Greenwich (voorstad van London) is de lengteligging of vertikaal-coördinaat. Het kruispunt van beide lijnen is onze plaats.

Onze aardbol is rond en de afstand wordt dan ook uitgedrukt in graden, minuten, seconden, tienden, honderdsten, enz.

Van oudsher rees het probleem (ook kaartkundige Mercator brak zich hierover het hoofd) hoe de afstand tussen twee punten op de aardbol (eigenlijk een deel van een boog) op een plat vlak kon worden overgebracht. Kaartkundigen zochten aan de hand van heel wat projectie-methodes een oplossing om de nauwkeurigheid van deze overbrenging zo dicht mogelijk te benaderen.

Een ervan was het systeem Lambert-Andries dat in de duivensport werd toegepast tot bij het begin van het seizoen 2004, wanneer het vervangen werd door het Amerikaanse systeem WG384.

Maar hoe ging men vroeger te werk voor een plaatsbepaling: het vast leggen van de coördinaten bv. van een hok?

De duivenliefhebber ging hiervoor te rade bij een landmeter, berekenaar, dorpsonderwijzer of iemand anders met een wiskundige knobbel.

Die man was in het bezit van een topografische kaart (1/10.000), ter beschikking gesteld door het Belgisch Topografisch Instituut. Hierop 'prikte' hij zo nauwkeurig mogelijk de staanplaats van het duivenhok van de liefhebber. In de rand van de stafkaart vond hij de aanduiding in graden, minuten, maar ook dezelfde afstanden in km (volgens projectiesysteem Lambert).

Voor de omzetting naar systeem Andries gebruikte men volgende formule:

Andries (horizontale ligging) = 6281172 (coëfficiënt Andries) – afstand Lambert

Andries (verticale ligging) = 549984 (coëfficiënt Andries) + afstand Lambert

Tabel der Vierkanten

van 1 tot 10,000

UITGEBREIDT DOOR DE
EVENREDIGE DEELEN

TOT
100,000

DOOR

Arthur **QUAEDVLIEG**, Landmeter

TOEZIENER VAN HET KADASTER

HASSELT

EERSTE UITGAAF

1922

Drukkerij LEON CROLLEN, Diesterstraat, 13 Hasselt

TABLE DES CARRÉS — TABEL VAN VIERKANTEN

	00	100	200	300
00	00	00	00	00
01	01	01	01	01
02	02	02	02	02
03	03	03	03	03
04	04	04	04	04
05	05	05	05	05
06	06	06	06	06
07	07	07	07	07
08	08	08	08	08
09	09	09	09	09
10	10	10	10	10
11	11	11	11	11
12	12	12	12	12
13	13	13	13	13
14	14	14	14	14
15	15	15	15	15
16	16	16	16	16
17	17	17	17	17
18	18	18	18	18
19	19	19	19	19
20	20	20	20	20
21	21	21	21	21
22	22	22	22	22
23	23	23	23	23
24	24	24	24	24
25	25	25	25	25
26	26	26	26	26
27	27	27	27	27
28	28	28	28	28
29	29	29	29	29
30	30	30	30	30
31	31	31	31	31
32	32	32	32	32
33	33	33	33	33
34	34	34	34	34
35	35	35	35	35
36	36	36	36	36
37	37	37	37	37
38	38	38	38	38
39	39	39	39	39
40	40	40	40	40
41	41	41	41	41
42	42	42	42	42
43	43	43	43	43
44	44	44	44	44
45	45	45	45	45
46	46	46	46	46
47	47	47	47	47
48	48	48	48	48
49	49	49	49	49
50	50	50	50	50
51	51	51	51	51
52	52	52	52	52
53	53	53	53	53
54	54	54	54	54
55	55	55	55	55
56	56	56	56	56
57	57	57	57	57
58	58	58	58	58
59	59	59	59	59
60	60	60	60	60
61	61	61	61	61
62	62	62	62	62
63	63	63	63	63
64	64	64	64	64
65	65	65	65	65
66	66	66	66	66
67	67	67	67	67
68	68	68	68	68
69	69	69	69	69
70	70	70	70	70
71	71	71	71	71
72	72	72	72	72
73	73	73	73	73
74	74	74	74	74
75	75	75	75	75
76	76	76	76	76
77	77	77	77	77
78	78	78	78	78
79	79	79	79	79
80	80	80	80	80
81	81	81	81	81
82	82	82	82	82
83	83	83	83	83
84	84	84	84	84
85	85	85	85	85
86	86	86	86	86
87	87	87	87	87
88	88	88	88	88
89	89	89	89	89
90	90	90	90	90
91	91	91	91	91
92	92	92	92	92
93	93	93	93	93
94	94	94	94	94
95	95	95	95	95
96	96	96	96	96
97	97	97	97	97
98	98	98	98	98
99	99	99	99	99
100	100	100	100	100

(Verzameling Eric Waelput)

Voorbeeld:

Het duivenhok van Jules Waelput had als afstand Lambert 196600 m (horizontaal) en 94500 m (verticaal).

Omzetting Andries horizontaal 6281172 – 196600 = 4315 (72)

verticaal 549984 + 94500 = 6444 (84)

De coördinaten van het duivenhok van Jules Waelput waren 6444 4315

Ons tweede punt om de afstand te berekenen die de duif te overbruggen heeft, is de losplaats. De vereniging die de wedstrijden organiseert (bv. Belgische Duivenbond) stelt ons de coördinaten van de losplaatsen ter beschikking. Men moet er wel rekening mee houden dat deze losplaatsen kunnen veranderen en dat een bepaalde stad verschillende losplaatsen heeft naargelang het transportmiddel waarmee de duiven vervoerd werden (camion, trein, vliegtuig).

Ieder van deze losplaatsen had zijn coördinaten (voor ons oude Andries-coördinaten).

Als men de snelheid wil berekenen van de duif moeten wij de afstand kennen en de tijd die de duif nodig had om van losplaats naar het hok te vliegen.

Afstand berekenen

Hoe de afstand berekenen tussen twee plaatsen: hok en losplaats?

Wij kennen de coördinaten van het hok en de losplaats. We trekken de eerste cijfers van de losplaats af van de eerste cijfers van de coördinaten van het hok en doen dat ook met de tweede cijfers van de coördinaten. Deze resultaten worden met zichzelf vermenigvuldigd (kubiek), samengeteld en uit dit resultaat trekt men de vierkantswortel.

$$\text{Afstand} = \sqrt{(x_2 - x_1)^2 + (y_2 - y_1)^2}$$

Rinkelt er hier geen belletje uit een ver verleden? Zijn wij soms ook niet een keer gestruikeld over een *ezelsbrugke*? Inderdaad deze formule is volledig gebaseerd op de stelling van Pythagoras voor het berekenen van de schuine zijde (hypotenusa) van een rechthoekige driehoek.

WACHT tot ge het prachtig toestel **GEZIEN HEBT!**

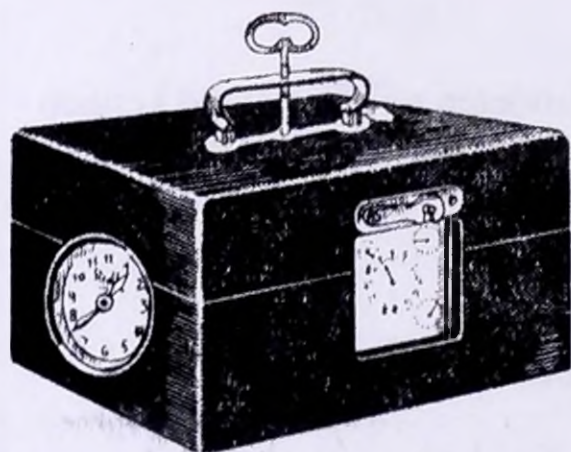
De kleine Drukker

„ J U N D E S ”

(Stelsel C Y R I E L S T R O B B E, Promotor van de BENZING-STROBBE)

Formaat 19x13x12 — Gewicht 3.100 kgr.

Apparaat bij uitmuntendheid.

ONMIDDELLIJK LEVERBAAR

Prijs en inlichtingen bij:

Cyriel STROBBE

Steenhulsdreef, 58,

DRONGEN-Gent

Kort na de Tweede Wereldoorlog waren constateurs van
verscheidene merken in gebruik. Begin 1950 kwam een nieuw type
op de markt van het merk JUNDES. Het werd te koop aangeboden
door Cyriel Strobbe te Drongen.

(Uit: De Duivenbode, 3 februari 1950)

Voorbeeld

Het hok van Jules Waelput heeft als coördinaten 6444 4315 en de losplaats in Moeskroen 6194 4687

Aftrekking:	$6444 (x2)$	$4315 (y2)$
	$- 6194 (x1)$	$- 4687 (y1)$
	250	372

vierkanten $(250)^2 = 62500$ $(372)^2 = 138284$

samen $62500 + 138284 = 200864$

vierkantswortel uit 200864 = 44,817 km (afstand tussen losplaats en hok)

Deze laatste bewerking is niet de eenvoudigste, zeker als men nog niet beschikte over rekenmachientjes of computers. Berekenaars hadden hiervoor wel boeken (Tables de Logarithmes – Tables Numériques – Tabel der Vierkanten) waar ze die berekeningen konden terugvinden.

De tijds klok of constateur

Hoe nam men de tijd op?

Wij kunnen nu reeds de afstand berekenen die de duif aflegt tussen losplaats en hok. Tweede element voor de snelheidsbepaling is de tijd die de duif over die afstand doet.

Bij het inkorven van de duiven krijgt (huurt) de duivenmelker een duivenklok, meer gekend onder de naam constateur. Meer en meer duivenliefhebbers hebben een eigen klok of de laatste tijd zelfs een toestelletje dat kan aangesloten worden op de computer waarbij men de prestatie van de duif onmiddellijk kan aflezen. Gedaan met cijferen...

Het maken van een veilige tijdsopname heeft generaties duivenliefhebbers en wedstrijdorganisaties bezig gehouden. Vanaf de eerste wedstrijden tot op de huidige dag heeft de manier van constateren voortdurend wijzigingen ondergaan en wie zegt dat de moderne kwartsklokken met atoomtijdzender binnen afzienbare tijd ook niet bij het schroot terecht komen?

In het bestek van deze bijdrage zullen wij niet ingaan op deze ontwikkelingen. Wij houden het bij de klassieke constateur van vóór en na WOII, waarvan de belangrijkste onderdelen waren: het uurwerk, het tijddruksysteem en de ringtrommel.

De klok geeft de tijd aan en bij het inbrengen van een rubberen wedstrijd-ring in de ringtrommel wordt op een papieren band de tijdsaanduiding geconstateerd.

Gelijkstellen

Bij het inkorven (de duiven in een mand steken voor verzending) van de duiven, worden alle constateurs die bij de wedstrijd worden gebruikt *afgesteld*: gelijkgesteld met de moederklok die op haar beurt is afgesteld via een officieel tijdsein. Dan worden ook de constateurs verzegeld.

De wedstrijdduiven krijgen dan bij de inkorving een gummiring rond de poot met een nummer. Dit nummer wordt ook bijgehouden door de inrichters. Bij aankomst van een duif op het hok van de liefhebber wordt deze gummiring van de poot getrokken en in een potje (capsule) gestopt en dan ingebracht in de constateur. Met behulp van een sleutel wordt de ringtrommel in de constateur dan in beweging gebracht en zorgt het tijdsdrukstelsel ervoor dat een exacte tijdsnotering op een papierband wordt afgedrukt. Naargelang het model van constateur kan men x-aantal ringen inbrengen, maar soms heeft men een tweede constateur nodig.

Verloop

Buiten de moderne kwartsklokken hadden alle analoge uurwerken het nadeel dat ze voor of achter liepen.

Hoe daar een mouw aanpassen?

Wanneer de liefhebber na het beëindigen van de wedstrijd zijn constateur in het wedstrijdlokaal binnenbrengt, is het eerste werk het *afslaan* van de constateur. Men vergelijkt het uur van afslag met het uur van de moederklok. Men steekt een papierke met het uur van de moederklok in een capsule in de ringtrommel en men slaat af. Bij het openen van de constateur ziet men op de papierband het verschil tussen de tijd op de constateur en de tijd op de moederklok. Dit noemt men het *verloop* (achterloop of voorloop). Voor het berekenen van de uitslag is het nodig dat men met dit tijdsverloop rekening houdt.

Berekenen van de 'zuivere' tijd

Voor het berekenen van de exacte tijd welke de duif over een bepaald traject heeft nodig gehad, gaan wij best uit van een werkelijkheidsgetrouw voor-

beeld:

1. bij de inkorving wordt de constateur gelijk gezet met de moederklok:
zaterdag om 19u35
2. een duif is geconstateerd op: zondag om 13u26'23"
3. bij de afslag op zondag om 14u01' wijst de constateu: 1u00'15"

Berekening

1. tijdsverloop tussen inkorving en afslag:
zaterdag 19u35 en zondag 14u00'15" is 18u25 (seconden worden naar boven of naar onder herleid)
2. tijdsverloop tussen inkorving en aankomst duif
19u35 u tot 13u26'23" is 17u51
3. tijdsverloop omzetten in minuten:
 $18u25 = 1105 \text{ min}$
 $17u51 = 1071 \text{ min}$
4. zuiver uur:
op 1105 min hebben wij 45 sec nadeel (14.01 - 14.00.15)
op 1071 min (tussen inkorving en aankomst duif) = $(1071 \times 45) : 1105$
= 43 sec
het zuiver uur is dus $13u26'23" + 00u00'43" = 13u27'06"$

Snelheid

Hoe vlug vloog onze duif?

Wij kennen de afstand en wij kennen de tijdsduur: een eenvoudige deling en we kennen de snelheid.

Voorbeeld

Wij hebben de afstand berekend tussen het hok van de liefhebber (6356.1-4168.7) en de losplaats Chartres (4885.9 - 7185.7) en dat gaf als resultaat 335,633 km

De duiven werden om 7u15 gelost in Chartres. Ons duif was dus 13.27.06 - 07.15.00 = 6 u12'06" (zuivere tijd) onderweg.

Omzetting in seconden

$6u12'06" = 22326 \text{ seconden}$

$335.633 \text{ km} \times 60 = 20137980$

$20137980 : 22363 = 900.5 \text{ meter per minuut}$

1,40			1,41			1,42			1,43						
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12				
00	60	000	0	00	60	600	432	00	61	200	860	00	61	800	1284
01		10	8	01		10	440	01		10	868	01		10	1291
02		20	15	02		20	447	02		20	875	02		20	1298
03		30	22	03		30	454	03		30	882	03		30	1305
04		40	29	04		40	461	04		40	889	04		40	1312
05		50	36	05		50	468	05		50	896	05		50	1319
06		60	43	06		60	475	06		60	903	06		60	1326
07		70	51	07		70	483	07		70	910	07		70	1333
08		80	58	08		80	490	08		80	917	08		80	1340
09		90	65	09		90	497	09		90	924	09		90	1347
10	60	100	73	10	60	700	504	10	61	300	931	10	61	900	1354
11		10	80	11		10	511	11		10	938	11		10	1361
12		20	87	12		20	518	12		20	945	12		20	1368
13		30	95	13		30	526	13		30	953	13		30	1375
14		40	102	14		40	533	14		40	960	14		40	1382
15		50	109	15		50	540	15		50	967	15		50	1389
16		60	116	16		60	547	16		60	974	16		60	1396
17		70	123	17		70	554	17		70	981	17		70	1403
18		80	130	18		80	561	18		80	988	18		80	1410
19		90	138	19		90	569	19		90	995	19		90	1417
20	60	200	145	20	60	800	576	20	61	400	1002	20	62	000	1424
21		10	152	21		10	583	21		10	1009	21		10	1431
22		20	159	22		20	590	22		20	1016	22		20	1438
23		30	166	23		30	597	23		30	1023	23		30	1445
24		40	173	24		40	604	24		40	1030	24		40	1452
25		50	181	25		50	612	25		50	1037	25		50	1459
26		60	188	26		60	619	26		60	1044	26		60	1466
27		70	195	27		70	626	27		70	1051	27		70	1473
28		80	203	28		80	633	28		80	1058	28		80	1480
29		90	210	29		90	640	29		90	1065	29		90	1487
30	60	300	217	30	60	900	647	30	61	500	1072	30	62	100	1494
31		10	225	31		10	654	31		10	1080	31		10	1501
32		20	232	32		20	661	32		20	1087	32		20	1508
33		30	239	33		30	668	33		30	1094	33		30	1515
34		40	246	34		40	675	34		40	1101	34		40	1522
35		50	253	35		50	682	35		50	1108	35		50	1529
36		60	260	36		60	689	36		60	1115	36		60	1536
37		70	268	37		70	697	37		70	1122	37		70	1543
38		80	275	38		80	704	38		80	1129	38		80	1550
39		90	282	39		90	711	39		90	1136	39		90	1557
40	60	400	289	40	61	000	718	40	61	600	1143	40	62	200	1564
41		10	296	41		10	725	41		10	1150	41		10	1571
42		20	303	42		20	732	42		20	1157	42		20	1578
43		30	311	43		30	740	43		30	1164	43		30	1585
44		40	318	44		40	747	44		40	1171	44		40	1592
45		50	325	45		50	754	45		50	1178	45		50	1599
46		60	332	46		60	761	46		60	1185	46		60	1606
47		70	339	47		70	768	47		70	1192	47		70	1613
48		80	346	48		80	775	48		80	1199	48		80	1620
49		90	354	49		90	782	49		90	1207	49		90	1627
50	60	500	361	50	61	100	789	50	61	700	1214	50	62	300	1634
51		10	368	51		10	796	51		10	1221	51		10	1641
52		20	375	52		20	803	52		20	1228	52		20	1648
53		30	382	53		30	810	53		30	1235	53		30	1655
54		40	389	54		40	817	54		40	1242	54		40	1662
55		50	397	55		50	825	55		50	1249	55		50	1669
56		60	404	56		60	832	56		60	1256	56		60	1676
57		70	411	57		70	839	57		70	1263	57		70	1683
58		80	418	58		80	846	58		80	1270	58		80	1690
59		90	425	59		90	853	59		90	1277	59		90	1697

A

1 | 1
2 | 3
3 | 4
4 | 6
5 | 7
6 | 8

B

1 | 1
2 | 2
3 | 2
4 | 3
5 | 4
6 | 4
7 | 5
8 | 6
9 | 6

Uit: De vereenvoudigde Snelheidsmeter van A. Deleersnijder, blz. 27.
(Verzameling Eric Waelput)

Met behulp van bv. 'De vereenvoudigde Snelheidsmeter' samengesteld door A. Deleersnijder van Uitgeverij De Duivenbode kon de berekenaar zich veel rekenwerk besparen.

Voorbeeld

Wij nemen p. 27 en p. 50 uit dit werk en nemen een voorbeeld: een duif vliegt 117,480 km in 1u41'30". Wat is de snelheid?

Op deze blz. staan 4 kolommen met bovenaan buiten het kader de cijfers van de uren en minuten van de duur van de vlucht. De seconden staan op de eerste rij van iedere kolom. Op de tweede rij staat de afstand (vetjes) die ook de snelheid aangeven. Op de 3e rij van iedere kolom staan de getallen die overeenkomen met de afstand en de duur van de vlucht.

Wij zoeken eerst het gegeven getal van de afstand (117,480) dat men vindt op p. 50 kol 4 rij 2 met daarnaast het getal 29181.

Wij zetten de tijd nu ook om en op p. 27 vinden wij voor 1.41.30 het getal 647.

We trekken beide getallen van elkaar af 29181 – 647 en bekomen 28534.

Wij vinden dit getal niet in de laatste rij van de kolommen maar wel op p. 50 kol 4 rij 3 het getal 28533 dat ons een snelheid geeft (vette cijfers rij 2) van 1157.40. Deze uitkomst moet verbeterd worden. Het verschil tussen 28534 en 28533 is 1. Langs de rechterkant van het blad zien wij onder letter A dat $1=3$ is en dus verbeteren wij onze snelheid $1157.40 + 3 = 1157,43$.

Onze duif heeft de afstand afgelegd met een snelheid van 1157,43 m per minuut.

Gegroet

Ik ben ervan overtuigd dat het berekenen van een duivenuitslag (met daarbij nog eens de verdeling van de prijzen) in vroegere tijden geen sinecure was. Nu heeft men met enkele toetsen op de computer de prestaties van zijn prijsduiven op scherm en papier.

Maar was het werk van die berekenaars dan niet een exponent van het ambachtelijke leven (zij het met de geest) uit vroegere tijden waaraan iemand met heemkundige belangstelling kan voorbijgaan?

Erik WAELPUT, Mariakerke

**Bibliotheek van de heemkundige kring
"Het Land van Nevele"
Hansbekedorp 35 9850 Hansbeke**

De bibliotheek is voor iedereen toegankelijk elke eerste zondag van de maand van 10 uur tot 12 uur (niet in juli) en na telefonische afspraak met bibliothecaris Jan Luyssaert (09 371 60 53). De catalogus op onze tijdschriften *Het Land van Nevele* en *Mensen van Toen* kan ook geraadpleegd worden in de Gemeentelijke Bibliotheek van Nevele, Stationsstraat 20, Landegem

Ere-voorzitter

Jan Luyssaert
jan.luyssaert@pandora.be

Voorzitter

André Bollaert
bollaert.andre@telenet.be

Ondervoorzitter

Stefaan De Groote
stefaandegroote@mobistarmail.be
Arnold Strobbe
arnold.strobbe@telenet.be

Secretaris

Patrick Tuytschaever
patrick.tuytschaever@skynet.be

Penningmeester

Eddy Verstraete
eddy_verstraete@skynet.be

Bestuursleden

Irène Buysse
Wim De Clercq
Lieven De Ruyck
Yvonne De Keere
Daniël D'Hooge
Hugo Schaeck
André Stevens
Julien Scherpereel
Luc Van Nevel

Website

www.landvannevele.com

E-mail

info@landvannevele.com